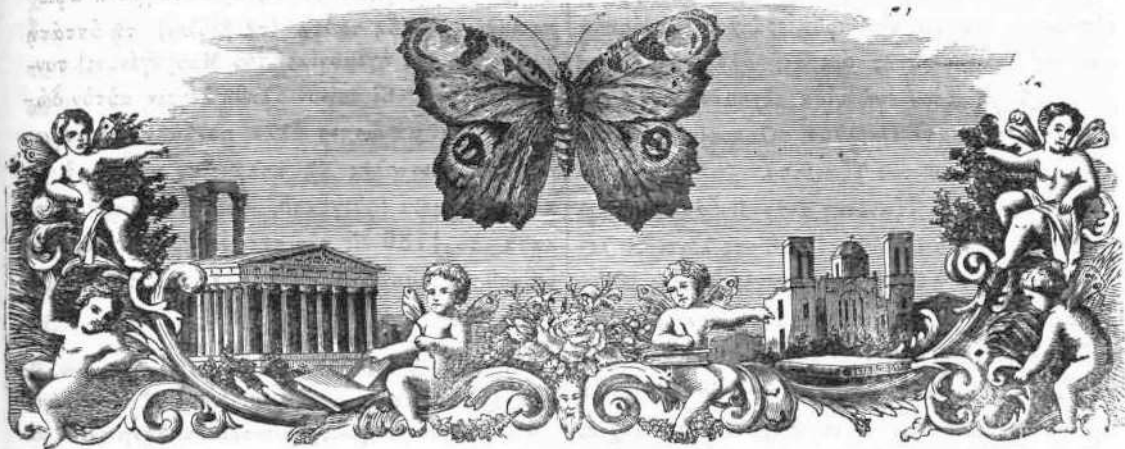

ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ, ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Δ'.

15 ΜΑΡΤΙΟΥ, 1866.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 77.

ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΒΟΥΛΓΑΡΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝ. ΤΖΑΝΕΤΗΝ.

Ἐκδιδομένη ὑπὸ

ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ Κ. ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Τοῦ περικλειοῦς τῆς ἡμετέρας φιλολογίας, ἱερᾶς τε καὶ θύραθεν, τροφῆς καὶ τελειοῦ τοῦ καὶ τᾶλλα θαυμασίου, Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως, πᾶν μὲν ἔργον πνευματικὸν τιμωρὸς ἡμῖν καὶ περισπούδαστον εὐλόγως τυγχάνει, ὡς σοφῆς καὶ βαθείας φρονῆς κεδνὸν καὶ ὠφέλιμον βλάστημα, μάλιστα δ' αἱ ἡδύτης ἀποστάζουσαι καὶ ἀληθεῖς τῆς ψυχῆς τοῦ αἰδιδίμου ἀνδρὸς εἰκόνας, αἱ ἐπιστολαί, αἱ πρὸς πολλοὺς καὶ σοφοὺς καὶ παντοδαποὺς ἑλληνιστὰς τε καὶ λατινιστὰς ἔγραψεν. Ἀλλὰ τούτων ἐλάχισται τῶ τῆς τυπογραφίας φωτὶ παραδοθεῖσαι ἀνεγνώσθησαν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μετὰ πολλοῦ τοῦ διαφέροντος (α). Αἱ δὲ

(α) Τὰς μέχρι τοῦ 1850 κατὰ καιροῦ ἐκδεδομένας ἀπρὸβησαν ὁ μουσοφιλὴς καὶ γλαφυρώτατος φίλος Ἡλίας ὁ Τανταλίδης ἐν ᾗ τότε ἐξέδωκεν ἐν Κωνσταντινουπόλει πολυτίμη τοῦ Εὐγενίου ἐπιστολὴ περὶ φιλολογίας σελ. α.—γ. τοῦ προλόγου.

πολλὰ ἢ παντάπασιν ἀγνωστοὶ διατελοῦσι παρεδριμέναι που, ἢ κοσμοῦσι χειρόγραφοι τὰς Βιβλιοθήκας τῶν εὐμοιρησάντων κεκτῆσθαι αὐτὰς (α). Τούτων μίαν εὐρόντες προσημμένην χειρογράφῳ τινὶ ἀρτίως εἰς ἡμᾶς παρὰ τοῦ φιλοκάλου Π. Κρονδερᾶ προφρόνως χορηγηθέντι καὶ ἄλλα τινὰ οὐκ εὐκαταφρόνητα περιέχοντι (β),

(α) Ἀπόκειται κατ' εὐκλερίαν καὶ τῇ ἡμετέρᾳ βιβλιοθήκῃ μετὰ τῆς αὐτογράφου μεταφράσεως τοῦ Ἑρμείου (Mercurialis), περὶ ἧς εἰπομέν τινα ἐν τῷ Διωροκλειδᾷ ἡμῶν (σελ. 42), καὶ μέρος τῆς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ αἰδιδίμου συλλογῆς ἐν χειρογράφῳ, πολυτιμοτάτῳ μὲν ἄλλως τε καὶ αἰτε φέροντι πλὴν ἄλλων ἰδιοχειρῶν παρασημειώσεων καὶ πίνακα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς γεγραμμένον, κεκοιωμένῳ μὲν τοι εὐτυχίως τῶν γὰρ ἐν τῷ πίνακι κατελεγεμένων εἰς 850'. ἀνηκουσῶν μόναι αἱ 74'. καὶ τῆς 75'. ἡ ἀρχὴ σώζονται ἐν τῷ χειρογράφῳ, σελίδας μόνας ἔχοντι 298 ἀντὶ τῶν ἐν τῷ πίνακι παρασημειωμένων 429. Ἐκ τίνος δ' ἐν σελίδι 290 παρασημειώματος αὐτοῦ δῆλον γίνεται ὅτι καὶ δεύτερον εἶχε τόμον ἄλλας περιέχοντα ἐπιστολάς αὐτοῦ. Τὰς μὲν τοι περιλειφθεῖσας Θεοῦ συναιρομένου μετ' οὐ πολλὴ ἐκδώσειν ἐλπίζομεν.

(β) Τὸ χειρόγραφον τοῦτο γεγραμμένον περὶ τὰ ἔσχατα τῆς πρὸ ἡμῶν ἐκατονταετηρίδος οὐχ ὑπὸ τῆς αὐτῆς χειρὸς περιέχει α) Θεοδώρου τοῦ Προδρόμου ἐξήγησιν εἰς τοὺς ἐν ταῖς θείαις καὶ δεσποτικαῖς ἐσραταῖς μελουργηθέντας κανόνας παρὰ Κοσμᾶ καὶ Ι. Δαμασκηνῶ. β) Ἀκακίου μοναχοῦ καὶ Σαββαΐτου ἐρμηρῶν τοῦ μεγάλου Κανόνος τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀνδρέου τοῦ Ἱεροσολυμίτου

μετά προθυμίας σπεύδομεν διὰ τῆς δημοσιεύσεως αὐτῆς καθηδύναί τὴν εὐγνώμονα φιλομάθειαν καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν τῶν ἡμετέρων. Ἐνομίσαμεν δὲ πολλοῦ λόγου ἀξίαν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ἐμφανισμένην ἐν αὐτῇ κατ' εὐσεβείαν φιλοσοφικὴν τοῦ ἱεράρχου δεινότητα καὶ τὰς ἄλλας αὐτῆς ἀρετάς, ἀλλὰ καὶ διότι μόνον αὐτὴν, ὅσον ἐγὼ οἶδα, ἔχομεν φερέγγυον ἐπίκρισιν τῆς κατὰ Ὠκέλλου φιλοσοφικῆς πραγματείας Ἰωάννου τοῦ Τζανέτου.

Ἰωάννης γὰρ ὁ Τζανέτης ἀνὴρ Βυζάντιος, περὶ οὗ οὐδεὶς οὐδ' ὁ Γεώργιος Ζαβίρας λέγει τι λεπτομερέστερον ἢ ὅτι ἐκ τοῦ συγγράμματος αὐτοῦ καταφαίνεται (α), συγγράφας ἐξέδωκεν ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ τῷ 1787 ἐν Βιέννῃ πόνημα « Κατὰ Ὠκέλλου περὶ τῆς τοῦ πατρὸς φύσεως, » ἀφιερῶντας αὐτὸ τῷ τότε τῆς Οὐγγροβλαχίας ἡγεμονοῦντι Ἰωάννῃ Μαυρογένῃ, πρὸ ᾧ διετέλει αὐτὸς ἐν ἀξιώματι τῷ τοῦ Κλουζζάρη λεγομένου. Συνέγραψε δὲ τὴν ἀναίρεσιν τῶν ἐρεσχειλῶν τοῦ

(ἀτελῆ). γ) Βιβλίον κατὰ Μωάμεθ καὶ τῶν Αζιτῶν συντεθὲν (ὡς βιβλιοῦσιν οἱ εἰδότες) παρὰ τοῦ σοφιστάτου διδασκάλου Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀργύρου. Προτέτακται δὲ ταύτης, πλὴν ἄλλων περὶ τῆς τελευταίας τοῦ διδασκάλου ἀξιολόγων εἰδήσεων, καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ. δ) Τοῦ μακαριωτάτου Θεοδώρου ἐπισκόπου Κύβρου ἐρμηναία εἰς τὸν προφήτην Μιχαὴλ, καὶ ε) τέλος ἡ προκειμένη τοῦ Εὐγενίου ἐπιστολή.

(α) Ὅτι μὲν ἦν Βυζάντιος, ὁδὸν ἐξ οὗ προτέτακται τῆς βιβλίου ἐκαστοῦ ἱαμβείου Θεοδώρου τινὸς ἄδοντος, ὅτι ἡ βιβλίος ἐστὶ:

Πόνημα ἴδιον τοῦ μεγάλου Κλουζζάρη Τζανῆ ἐπίκλην, εὐγενεὸς Βυζαντίου.

Τῆς δὲ περὶ τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν σπουδῆς καὶ ἐπιτηδεύσεως αὐτοῦ καὶ τῆς τῶν φιλοσοφικῶν σπουδασιμῶν ἕνεκα ὅλη πρόκειται ἡ βιβλίος μαρτυρίαν. Ὅτι δὲ μαθητὴς ἐγένετο Δωροθέου ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Μιτυλήνης ἀειμνήστου διδασκάλου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει περικλυτοῦ πατριαρχικῆς Σχολῆς, μαρτυρεῖ αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ ἐν οἷς καὶ ἡμεῖς ὑποσημειώσαμεν ὅσα περὶ τοῦ Δωροθέου συλλέξει ἡμετέριον. Ὅ δὲ περικλεῆς Βύρων ἐπαρρησιάζεται τὸν Τζανῆν Καμαράσσην μεταφοραστὴν αὐτὸν λέγει τοῦ συγγράμματος τοῦ Ὠκέλλου εἰς Γαλλικὴν γλῶσσαν! (Notes to Child Harold Cant. II. 33.). Καὶ ὁ ἡμετέρος Α. Βοστές (Καταλόγ. Τόμ. Β. σελ. 91.), ἀποδίδουσι αὐτῷ τὴν ποιήσιν τῆς Βοσπορομαχίας, μάρτυρα παράγον τὸν μακαριτὴν Ἰακ. Ρίζον τὸν Νερυλὸν, ὃς ὁμοίως (ἐν Cours de Litter. grecque moderne pag. 31, 154) Γαλιαννάκη Τυανίτην, οὐχὶ δ' Ἰωάννην Τζανῆν λέγει τὸν ποιητὴν τοῦ ποιητικοῦ τούτου ἀθρηματίου, τοῦ τῷ 1752 ποιηθέντος ὑπὸ τοῦ Σενὸρ Μομάρε, ὡς ὁ τίτλος αὐτοῦ ἐκδοθέντος τῷ 1792 Ἐνετήσι μαρτυρεῖ.

ὕλιστοῦ Ὠκέλλου, τοῦ πάντα τὰ τῶν πρὸ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς αἰδιότητος καὶ τοῦ ἀνάρχου-τοῦ κόσμου σοφίσματα ἐν ἰδίῳ συγκαττύσαντος συγγράμματι (α), οὐ πολλῶ πρότερον τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς ὡς γὰρ αὐτὸς φησὶν ἐν τῇ προτεταγμένῃ ἀφιερῶτικῃ « συνέθετ' αὐτὴν (τῇ βίβλῳ) τῇ ὑστάτῃ ἡμέρᾳ πρὸ τῆς ἡγεμονίας (τοῦ Μαυρογένους) συντελεσθῆναι. » Εἰ τοίνυν ἀληθῆ λέγειν αὐτὸν δώσομεν, καὶ μὴ ὡσπερ ἄλλα πολλὰ τῆς προσφωνητικῆς ἐπιστολῆς τῇ κολακείᾳ μᾶλλον ἢ τῇ ἀληθείᾳ οἰκείᾳ ἐφθέγγαστο, ἐπειδὴ ὁ Μαυρογένης κατὰ τὸ 1786 εἰς τὴν τῆς Οὐγγροβλαχίας ἀναβιβάσθη ἡγεμονίαν, τότε ἄρα καὶ τὸ πόνημα τέλος ἔσχε.

(α) Ὅτι μὲν ὁ Ὠκέλλος οὐκ ἦν τῶν Πυθαγορείων, ὡς τινες ἐδόξαζον, ἀποδείκνυσι καὶ αὐτὸς ὁ Τζανέτης λέγων « Τὸ δ' ἀνθρώπινον γένος διαλύσθαι καὶ ἀπογίνεσθαι φάσκων ὁ Ὠκέλλος καὶ παρ' ὅλον τὸ σύγγραμμα τῆς δοκούσης τῷ Πυθαγόρᾳ μεταμψυχώσεως οὐδεμίαν μνείαν ποιούμενος, ὁδὸν ἐστὶ τὴν τ' ἀθανασίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς μὴ τιθέμενος καὶ ὅτι μὴ Πυθαγόρειος ὁ ἀνὴρ ἐξ ὧν ἂν τις τεκμηρίωτο ὁμῶν μόνον τινὰ Ὠκέλλον τῷ Πυθαγορείῳ εἶναι τὸν συγγραφεὴ τῆς πραγματείας ταύτης· οὐ γὰρ ἂν Πυθαγόρειος γε ὧν οὕτως ἀναφανδὸν τὴν τε θεϊαν φύσιν καὶ τὴν ἀθανασίαν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἀπαναίοντι ἂν » κτλ. (σελ. 122). Καὶ τοι οὐκ οἶδ' ὅτι παθὼν μετὰ 14 μόνας σελίδας ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν. « Παρὰ ταῦτα δὲ, λέγων, Πυθαγόρειος ὧν ὁ Ὠκέλλος παρὰ γορδὴν τὰ τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἀνακυκλωτοῦ, νεῖκος καὶ φίλιαν εἰσάγων. » Ἀρχαῖον δὲ δοξάζων τὸν Ὠκέλλον καὶ τὸ περὶ φύσεως τῶν ὄντων ἐπὶ νόμου βιβλίον γνήσιον φαίνεται καὶ ὁ Εὐγενίος ἐν τῷ τρίτῳ τῶν κατὰ τῆς αἰδιότητος τοῦ κόσμου ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ, ἐνθα τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ ἐκεῖνο φέρει ὡς πρὸ τοῦ Ἀριστοτέλους εἰρημένα, καθάπερ κἀν τῷ β' τῆς Μεταφυσικῆς αὐτοῦ τόμῳ, τῇ Κοσμολογίᾳ (σελ. 19), ἐξ ἧς οὕτω ἐκδοδομένης τότε φαίνεται τὰ πλείεστα τῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀπηνθολογηκῶς. Οἱ δὲ νεώτεροι Κριτικοὶ ἀποφαίνονται περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐγένετο μὲν περὶ τὸ 480 π. Χ. ἐν Λευκανίᾳ· ἀλλ' ἐπειδὴ παρ' οὐδενὶ τῶν πρὸ τῆς β' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος γενομένων ἀπαντᾶ μνεία τις αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς μὴ Δωρικῆς διαλέκτου τῶν εἰς αὐτὸν ἀποδοδόμενων συγγραμμάτων εὐλόγως συμπαριρρῶσιν, ὅτι περὶ ταύτην δὴ τὴν β' ἑκατονταετηρίδα ὑπό τινος τῶν Νεοπλατωνικῶν συναχθέντα εἰς τὸν ἀρχαῖον Ὠκέλλον ἀνεγράψαν, ὅπως καὶ ἄλλα τότε ἐφωρῶθησαν ἴδια ἔκγονα τοῖς τῶν ἀρχαίων ἐπισημοτέροις εἰσποιοῦντας, μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἰδίας αἰρέσεως ἢ περὶ τῆς ἀληθείας ἀφιλοσόφως ἀγωνιζόμενοι (Bl. Schoell Gech. der Griech. Litteretur aus dem Franz. ülbbers. von Schwarze T. I. p. 442). Ἰσως δὲ καὶ τῶν τοῦ Ὠκέλλου λειψάνων περηνύφηνά τινα οἱ παραχαράκται ἐν τῷ κισθῶν αὐτῶν συρράμματι, διανοθεύσαντες καὶ ἐπαυξήσαντες αὐτὰ ἰδίαις γνώμασι, ὡς ὁ Ἀρλέσιος γνωματεύει (Introduit. in Hist. Ling. Graec. T. I. p. 258 καὶ not. εἰς Fabric. Bibl. Graec. T. 4. pag. 857).

Ἐκδοθεῖσαν δὲ τὴν πραγματείαν ἐπαμφεν ἔπειτα μετὰ γράμματος αὐτὴν πρὸς τὸν Εὐγενίον ὁ Τζανέτης, αἰτιολογῶν καὶ τὴν ἀναβολὴν. Καὶ πρὸς ταύτην ὁ πολυάσχολος γηραιὸς ἔγραψε τὴν ἀνά χειρας τῷ 1791, ἐνθα οὐκ ἀπλῶς ἐπαινῶ τὸν δωροφορήσαντα φίλον, ἀλλὰ καὶ σ. βαρύτερα τὰ ἐπιχειρήματα καθίστασι καὶ ἐν πολλοῖς εὐθύνει αὐτὸν διορθῶν, ὧν τινὰ ἐξῆς ὑποδηλώσομεν, προσημειώσαντες τὰ τε μνημονεύμενα γραφικὰ καὶ τῶν ἐξω σοφῶν χωρία, καὶ ὅσα ἄλλα κρίνομεν οὐ πᾶν τι ἀπεμφαίνοντα. Ἔστι δὲ καὶ αὐτὴ κατὰ τὴν γλῶσσαν ἐκ τῶν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν λογίων καὶ αὐτοῦ τοῦ Εὐγενίου μιζοσβαθῶρων καλουμένων, ἧτοι τῶν ἐκγόνων τοῦ Εὐγενίου, « ἄπερ τὸ λιτὸν τῆς κατ' ἡμᾶς καθουμιλουμένης λαλιᾶς τριβῶνιον ἐν ἀττημελήτῳ χάριτι περιβέβληται, » ὡς ὁ χαριέστατος Τανταλίδης εἶπε.

Ἐγὼ εὐγενεστάτῳ καὶ λογιωτάτῳ Κυρίῳ Ἰωάννῃ Τζανῆτι τὴν ἐξ εὐλογοειστάτης ψυχῆς εὐχετικὴν πρόσφησιν.

Χάριτας ὑμῖν ἀποδίδω τὰς ἀξιοχρέους ἐπὶ τῇ κατὰ Ὠκέλλου πεμφθείσῃ μοι πραγματείᾳ μετὰ τοῦ προσφιλεστάτου ὑμετέρου γράμματος· ἐν ᾧ περιττὴν ὁμοίως κρίνω τὴν περιεχομένην αὐτολογίαν (γρ. αἰτιολογίαν) τῆς ἀναβολῆς, ὡς ἄλλοθεν προελθούσης, καὶ οὐχὶ ἐξ ὑμῶν τῆς ὑπερβείσεως. Εἰς ἐμὲ τὸ δῶρον καὶ βραδυπορήσαν δῶρον ἔρχεται τιμιώτατον. Ἡ χάρις οὐδέποτε γηράσκει, ὡς λέγεται, ἀλλὰ κατ' ἑαυτὴν νεάζουσα διὰ παντὸς ἐν ἀκμῇ παρίσταται, καὶ εἶναι ὠραία· καὶ καλῶς διὰ τοῦτο καὶ οἱ παλαιοὶ τὰς χάριτας ταῖς ὄραις συνίδρυσαν. Σχολῆς τοίνυν εὐκαίρου τυχῶν ἐκ διαλειμμάτων, ὅσα μοι συγχωρήσει ἡ ἐνδελεχῆς περὶ τὴν τοῦ Μάρωνος ἔκδοσιν ἐνασχόλησις, ἀναγνώσομαι τὰ Ὠκέλλου σοφίσματα καὶ τὴν τούτων ἀνασκευὴν ὡς ἡδιστα. Καίτοι καὶ ἄλλοτε ἀνέγνων ἐκεῖνα, διελθὼν ἐπ' αὐτοῖς καὶ ἦν μετ' ἐκεῖνων τε καὶ περὶ ἐκεῖνα ἐξέδωκε πραγματείαν, ὡς ἐρμηνεύς ἅμα καὶ ὑπομνηματιστὴς ἐν μέρει τοῦ Λευκανοῦ, ὁ Γάλλος Ἀργένσης Μαρκέσιος, ἀρτίως τότε ἐκτυπωθεῖσαν, ὅτε ἐν Λειψίᾳ διέτριβον (α).

(α) Ἐξεδόθη τῷ 1762 ἐν Βερολίῳ μετὰ τοῦ κειμένου Γαλλικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀργένσης μαρτυρούσα οὐχ' οὕτως ἀκριβῆ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης τὴν γνῶσιν τοῦ Γαλάτου, ὡς ἀξιολόγον τὴν εὐφυίαν αὐτοῦ δείκνυσι τὸ προσηρημένον ὑπόμνημα.

Ἐγὼ γοῦν ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἀναγνώσεως οὐδαμῶς οὐδέποτε ἐξενίσθη. Ἡ δόξα αὕτη ἢ περὶ τῆς τοῦ κόσμου αἰδιότητος δὲν εἶναι τοῦ Ὠκέλλου μόνου, ἀλλ' ἐφάνη πάντων σχεδὸν τῶν πώποτε παρὰ τοῖς πάλαι φιλοσοφασάντων δόξα κοινὴ, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττον παραλλάττουσα τὴν ἀτοπίαν, καθ' ὅσον ἀπῆται ἡ διαφορὰ τοῦ παρ' ἐκάστοις αὐτῶν υἰοθετηθέντος συστήματος. Ἡ λύκη, ἢ ἐπιπολάζουσα τῇ πρώτῃ μάλιστα τῶν ὄντων οὐσιώσει καὶ φύσει, δὲν εἶχε δύναμιν νὰ κινήσῃ προσωτέρω τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας τὰ ὅμματα· ἐτύφλωτον, καὶ ἐν ἄλλοις πλείστοις, καὶ ἐν τούτῳ πρὸ πάντων, οἱ καλοὶ φιλόσοφοι, καὶ βλέπειν δοκοῦντες οὐκ ἔβλεπον.

Οἱ Περιπατητικοί, ἐν σκότει περιπατοῦντες, ἤθελον τὸν κόσμον αἰδιον, καὶ εἰσάγοντές τι πρῶτον κινῶν, τὸν ἐδόξαζον ὁμοίως αἰδιῶς κινούμενον. Οἱ Στωϊκοί, καὶ ἀρχὴν τινὰ τοῦ νῦν συνεστηκότος ὑποτιθέμενοι τούτου συντάγματος, ἀλλ' ἐξεστηκότες τὰς φρένας, ἐφαντάζοντο ἀλληλοδιαδόχως εἰς τὸ ἀπέραντον τοῦ αἰῶνος, ἀρχῆς ἐπέκεινα καὶ τέλους, ἀπειροπληθεῖς τῆς (γρ. τὰς) κατ' αὐτοὺς ἐκ πυρὸς παλιγγενεσίας. Καὶ ὁ δαιμόνιος Πλάτων ὁ προκριθεὶς κἀν τούτῳ τῶν ἄλλων ὀρθοδοξότερος, ἂν ἐγνώριζέ τινα δημιουργόν, ὅσον κατὰ τὴν τοῦ παντὸς διακόσμησιν, ἀλλ' ἐν λογισμοῖς καὶ αὐτὸς καταφερόμενος χαμωπεῖσιν ὀρθο-ἐδόξαζεν (ἵνα οὕτως εἶπω ἐφ' ἡμῶν), προὑποθεῖς τὴν ὕλην αὐθυρεστώσαν, καὶ ἀντικραθάλων τῷ Δημιουργῷ ἀπ' αἰῶνος, καθὼς καὶ τὴν ἰδέαν, συνυπάρχουσαν. Τῷ ὄντι « νυκτερίδες περὶ τὸ φῶς. » Πακρατρέχω τοὺς ἄλλους, ὡς καὶ τῶν εἰρημένων (οὕτω φάναι) νυκτεριδωτέρους (α).

Οὐδὲν θαυμαστόν, ἐὰν οἱ φιλόσοφοι οὗτοι, εἰς μόνους τοὺς δειλοὺς αὐτῶν λογισμοὺς καταστηρίζόμενοι καὶ εἰς τὸ ἀδιεξίτητον τῆς μεταφυσικῆς χάος ἀποπλανηθέντες, τοιαῦτα ἐδόξαζαν. Πάντως ἢ ἐκ τοῦ μηδενὸς παραγωγὴ τοῦ ἀπλῶς μὴ ὄντος εἰς τὸ ἀπλῶς εἶναι, ὁμολογητέα διανοίαις ἀνθρώπων οὐ μόνον δυστέκμαρτος, ἀλλὰ καὶ πάντῃ ἀπερινόητος, εἴτις ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς κατ' αὐτὸν πεπερασμένης δυνάμεως μένων, δὲν ἀναδράμῃ εἰς τὴν ἀπειρίαν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας τε καὶ ἰσχύος. Διὰ τοῦτο καὶ τῶν δογμάτων ἐν

(α) Καὶ ἡ λέξις νυκτεριδωτέρος ἐστὶ τῶν πολλῶν καινουργηθειῶν παρὰ τῆς δημιουργικῆς τοῦ Εὐγενίου εὐφυίας, ἐν αἷς τὸ τε κατωτέρω ἱσοπεληναῖα καὶ ἡ τερασιολογία, ἀπομαγνητοῦν κτλ. (Κοσμολογ. σελ. 150, 177.)

αὐτὸς τοῦτο ἡγοῦμαι, ὅτι διὰ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμῖν εἰς πληροφάναν προβάλλεται πίστεις. Ἄλη-
θεύει γὰρ ἐν τοῖς τοιαύτοις τὸ προφητικὸν ἐκεῖνο,
ὅτι « ἐὰν μὴ πιστεύσῃτε, οὐ μὴ συνήτε » (α), καὶ
τὸ ἄλλο τὸ Ψαλμικόν, « ἐπίστευσα, διὸ ἐλάλησα·
ἐγὼ δὲ ἐταπεινώθημι σφόδρα· ἐγὼ δὲ εἶπα ἐν τῇ
ἐκστάσει μου, πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης » (β). Καὶ τί
περὶ τῶν ἀνθρώπων λέγει; Ἐγὼ δὲν ἤξεύρω, ἂν
καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι, αἱ ἀσώματοι φύσεις καὶ
παντοῖαι ἀμύηται, κατὰ τὴν αὐτῶν οὐσίωσιν ὕλης·
δὲν ἤξεύρω (εἶπα) ἂν καὶ αὐτοὶ μὴ πρότερον ἀπὸ
τῆς ὑπερουσίωσιν αἰγλης τὸν νοῦν ἐλλαμφθέντες,
ἱκανοὶ ἦσαν πρὸς κατανόησιν πληρεστάτην τῆς
τῶν ὄντων ἐκ τοῦ μηδενὸς κτίσεως· χρεῖα ἦτον
καὶ αὐτοὶ νὰ ἐνδυναμωθῶσι διὰ τῆς ἐποπτείας
ἐπὶ τοῖς δημιουργουμένοις καὶ οὕτω νὰ κινήθωσιν
εἰς τὴν τοῦ δημιουργοῦ αἴνεσιν. « Ὅτ' ἐποιοῦν
ἄστρα, ἤνεσάν με φωνῇ μεγάλη πάντες Ἄγγελοι
μου » (γ). Τὸ διάστημα τὸ μεταξὺ τοῦ ὄντος καὶ
τοῦ μὴ ὄντος ἀπλῶς εἶναι διάστημα ἀπειρον. Ἡ
φύσις ἢ πεπερατμένη δὲν ἔχει δύνανται νὰ τὸ δια-
δράμη. Ἡ τοῦ Θεοῦ δύνανται, ἀπειρος οὕτω, μόνη
σχεδισθεῖ (οὕτως εἶπεν) τοῦτο τὸ στάδιον, δια-
περαίνοντα αὐτὸ καὶ κατὰ νόησιν καὶ κατ' ἐνέρ-
γειαν. Νοεῖ τὸ μὴ ὄν εἰς ὄν, καὶ ἀνάπαλιν πε-
ρατοὶ μὲν ἐκεῖνο εἰς τοῦτο ὄντοποιούσα, περατοὶ
δὲ τοῦτο εἰς ἐκεῖνο ἐξουθενούσα, τουτέστιν εἰς
τὸ μὴ ὄν (ἐὰν θέλῃ) φέρουσα, περιουσίᾳ ἀπειρου
τε καὶ ἡμῖν πάντη ἀκατανοήτου καὶ ἀνεξιχνιά-
στον δυνάμει.

Οἱ τοίνυν ἐν σκότει τῆς ἀσεθείας ἠλάσκοντες,
ὡς τοῦ φωτὸς ἐστερημένοι τῆς ἀποκαλύψεως
μήπω αὐτοῖς ἐπιλάμπαντες, τάχα καὶ συγνω-
στέοι τῆς πλάνης ἐνεκα καὶ τοῦ πρὸς ἀλλήλους
δικηκτικισμοῦ περὶ τῆς πρωτίστη τῶν ὄντων
παρκαγωγῆς καὶ συστάσεως· ἀλλ' ὅτι δὴ καὶ τῶν
ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἐλλαμφθέντων
τινὲς παρσύρονται καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς αὐτὰς τῶν
ἐθνικῶν φιλοσόφων παραρξυόμενοι δοξασίας, τοῦτο
τῆ ἀληθείᾳ καὶ ξένον καὶ ἀσύγνωστον καὶ πολ-
λῶν δακρύων καὶ θρήνων ἄξιον οὐ μόνον ἐλέγχων.
Αὐτὴ ἡ θέσθην ἡμῖν δοθεῖσα ἀποκάλυψις, ἢ διὰ
πολλῶν τεκμηρίων τε καὶ λόγων διαπιστωθεῖσα
καὶ ἀραρότως ἔχουσα, τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιη-
τὴν, ὡς δόγμα πρώτιστον καὶ θεμελιώδες ἡμῖν
καταγγέλλει προβάλλουσα· καὶ ἂν δὲν ἀναγκάζῃ

(α) Ἡσαΐ. Ζ. 9. — (β) Ψαλμ. ρι. 10. — (γ) Ἰωβ
λη. 7.

τὴν δυσπειθοῦσιν ψυχὴν εἰς τοῦτο ἀναμφιδόλως
νὰ ἡσυχάσῃ, κατεπαίγει ἡμῶς τὸν νοῦν τὸν ἔμ-
φροντα εἰς τὸ νὰ ὑποδιστάσῃ, μήπως ἄρα εἰς ἐξ-
απάτην εὐρίσκεται ἢ ἀσθενῆς σοφία τοῦ κόσμου
καὶ εἰς τοῦτο, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα μυρία· μήπως
ὁ χυμαιπητὴς φιλόσοφος δὲν ἔχει πτέρυγας ἰκα-
νάς (καθὼς καὶ τῆ ἀληθείᾳ δὲν ἔχει) διὰ νὰ δυνη-
θῇ νὰ πετασθῇ καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τοσοῦτον ὕψος.
ὁ δισταγμὸς οὗτος στρέφει καὶ εἰς ὑποψίαν ἢ ὑπο-
ψία δικαιοῦ τὴν ἀπορίαν· ἢ ἀπορία καταφεύγει
εἰς τὴν μετὰ σκέψεως ἀκριβεστέρην τοῦ πράγμα-
τος θεωρίαν· καὶ ἢ ἐπιστατικὴ αὐτὴ καὶ δικηρι-
θωμένη σκέψις μετὰ προσοχῆς ἀτενοῦς καὶ με-
λέτης ἐπιμελοῦς γινομένη, ἀνακαλύπτει τέως
μῖαν τινὰ ἀρχὴν εὐλογωτέρας τε καὶ φιλοσοφικω-
ρέρας ἐφόδου, ἣτις κατὰ μικρὸν προϊούσα καὶ
δικηκεδάζουσα τὴν ἐπιπροσθούσιν ἀχλὺν, ἀφίνει
νὰ διαπεράσῃ μεταξὺ τοῦ γνόφου καθαρωτέρα ἢ
τῆς ἀληθείας ἀκτίς.

Ἡ ψυχὴ τότε συλλογίζεται τοιοτοτρόπως. Οἱ
φιλόσοφοι οὗτοι πλάττουσιν ἡμῖν τὸν κόσμον αἰ-
ώνιον· Ἀλλὰ τὸ αἰώνιον ἔχει τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ
οὐσιώδη, καὶ νὰ νοηθῇ χωρὶς ταύτης, ἀδύνατον·
Ἄλλ' ἐγὼ νοῶ τὸν κόσμον καὶ χωρὶς ὑπάρξεως·
ἐγὼ συνάπτω τὴν τοῦ κόσμου ἔνοιαν μετὰ τῆς
ἀνυπαρξείας (ἴσ. γρ. ἀνυπαρξίας). Μάρτυρες αὐτοὶ
οἱ φιλόσοφοι, ἐν ᾧ ζητοῦσι· πότερον ὁ Κόσμος
αἰώνιος ὑπάρχει· Μάρτυς ὁ Ἀριστοτέλης αὐτὸς
πρὸ τῶν ἄλλων, ὅστις (ἐν τοῖς Τοπικ. βιβλ. Γ.
κεφ. β) συγκαταλέγει τοῦτο τοῖς προβλήμασιν, ἃ
ἀπορίαν ἔχει, « πότερον οὕτως ἔχει, ἢ οὐχ οὕτως·
... οἷον πότερον ὁ Κόσμος αἰδιος, ἢ οὐ; καὶ
γὰρ τὰ τοιαῦτα ζητήσεσιν ἂν τις ».

Ἄλλο. Τὸ αἰώνιον, ὡς οὐσιωδὸς καθ' ἑαυτὸ καὶ
μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ὑπάρχον, ἀδύνατον ἐστὶ
νοηθῆναι ἄλλως τε καὶ ἄλλως, παρ' ὅ καὶ νοεῖται
καὶ ἐστίν· ὅτι αὐτὸ κατὰ τοὺς φιλοσόφους ἐστὶ
τὸ ἀεὶ ὠσκότως ἔχον· ἀλλὰ τίς ἀδυνατεῖ νὰ νοή-
σῃ τὸν ἐν τῷ Κόσμῳ τούτῳ ἥλιον (φέρ' εἶπεν),
ἀντὶ τοῦ ἐξ Ἀνατολῶν εἰς Δυσμᾶς τὴν ἡμερη-
σίαν κινεῖσθαι κίνησιν, ἐξ ἐναντίας φερόμενον τὴν
ἀπὸ Δυσμῶν εἰς Ἀνατολᾶς, καὶ τὴν ἐνιαυσίαν
ὁμοίως, ἀνάπαλιν; Τίς, ἀντὶ ἐπτὰ ἢ ἑκκαίδεκα
πλανητῶν, ἀδυνατεῖ νὰ ἐνοήσῃ ἐν αὐτῷ πλειο-
νὰς τὸν ἀριθμὸν, καὶ θέσιν, καὶ τρόπον κινήσεως
(ἴσ. προσθ. ἄπερ) παντοίως ὑπὸ τῶν φιλοσοφούν-
των πάσαι τε καὶ ὕστερον διετάχθησαν; Οὐχὶ
δὲ καὶ ὁ Ἰσπανὸς βασιλεὺς τε καὶ ἀστρονόμος
ἐκεῖνος, εἶπεν ἐτόλμησε περὶ τῆς τοῦ παντὸς συ-

στήματος διατάξεως τὸ ἀφρονέστατον ἄμα καὶ
γελοῦτάτων τοῦτο· « ὅτι ἂν αὐτὸς εὐρίσκετο πα-
ρῶν εἰς τὴν Κοσμοποιεῖαν, ἤθελε δώσῃ γνώμη νὰ
διαταχθῇ τὸ σύνταγμα πολὺ τοῦ παρόντος ἀ-
πλοῦστερον τε καὶ εὐθετώτερον; » (α). Λοιπὸν
οἱ φιλοσοφούντες δύνανται νὰ ἐνοήσῃ, καὶ ἐν-
νοῦσι πραγματικῶς, τὸν Κόσμον διατεταγμένον
ἄλλως καὶ ἄλλως. Λοιπὸν ὁ Κόσμος οὐχὶ κατ'
οὐσίαν ὑπάρχει τοιοῦτος ὑπάρχων, ὡς εἶναι δυ-
νάμενος· ἢ τοῦλάχιστον νοηθῆναι, οὕτω καὶ μὴ
οὕτως ἔχων. Ταῦτα πάντως ἀντιπίπτουσιν εἰς
τὴν οἱ πάντες τοῦ αἰώνιου ἔχομεν ἰδέαν. Καὶ αὐ-
τοὶ τοίνυν οἱ φιλόσοφοι, ἐξ ὧν φιλοσοφοῦσι, χο-
ρηγοῦσιν εἰς ἡμᾶς παντοίων τοιοῦτων ἐπιχειρη-
μάτων θαψίλειαν κατὰ τῆς τοῦ κόσμου αἰωνιό-
τητος.

Ἄλλο. Τὸ αἰώνιον ὁμολογεῖται καὶ ἄτρεπτον·
ὅτι ἡ τροπὴ ἀρχὴ καὶ αἰτία φθορᾶς, εἶτι νοοῦ-
μεν. Ὁ αὐτὸς Ἀριστοτέλης, καὶ πρὸ τούτου ὁ
Ἄκελλος, ἐπιχειροῦνται νὰ ἀποδείξουν τὴν τοῦ
Κόσμου αἰδιότητα διὰ τοῦ ἀγεννήτου καὶ τοῦ
ἀφθάρτου, πειθόμενοι ὅτι τὰ τοιαῦτα πάθη ἀσύμ-
βατα τῇ αἰδιότητι. Ἀλλ' ἐρωτῶ· ὁ Κόσμος εἶ-
ναι τῇ ἀληθείᾳ τροπῆς παντοίως ἀμέτοχος, κα-
θὼς αὐτοὶ ὑπολαμβάνουσι; δὲν ὁμολογοῦσι καὶ
αὐτοὶ τὰ ὑπὸ σελήνην τρεπτά; — Ἀλλὰ τὰ ὑπὸ
σελήνην. — Ἀλλὰ καὶ τὰ ὑπὸ τὴν σελήνην δὲν
εἶναι καὶ αὐτὰ μέρος τοῦ σύμπαντος Κόσμου;
καὶ ἄτρεπτον δύνανται ποτε νὰ ὀνομασθῇ τὸ ὕλον,
ὅταν ἐν ἑαυτῷ περιέχῃ μέρη τινὰ τρεπόμενα,
ἐξ ὧν αὐτὸ τὴν ὀλοκληρίαν λαμβάνει καὶ τὴν
ὀλοσχερίαν; καὶ ὁ Φιλοκλήτης ὑγιαίνων ἀποκα-
λεῖται, ὅταν τὸ σκέλος αὐτοῦ κατασῆπται;

Καὶ τὸν ὑπὸ σπέος εὐρὺ κακῆ περιδάμνατ' ἀνίη (β).

Ἀλλὰ τὰ ὑπὲρ σελήνην τροπῆς εἰσι παντοίως ἐπέ-
κεινα. — Τίς φερέγγυος; — Ἀλλ' ἐκεῖνα εἰσι σώ-
ματα ἀπλά. — Δὲν ἔχουσι μέρη καὶ ἐκεῖνα, ἐξ ὧν
αὐτοῖς ἢ ἔκτασις, καὶ εἰς ἃ δυνατὴ ἢ αὐτῶν διά-
λυσις; — ἀλλ' ἐκεῖνα σώματά εἰσιν ἄμοιρα ποιο-
τήτων, θερμότητος, ψυχρότητος, ὑγρότητος, ξη-

(α) Ἀλφόνσος ἦν οὗτος ὁ 1^{ος} βασιλεὺς τῆς Λαϊνίας καὶ
Καστιλλίας κατὰ τὸ 1252 ἐπὶ τοῦ θρόνου ἀνάβας καὶ ἀ-
στρονόμος τε καὶ φιλόσοφος ἐπικληθεῖς, οὗ περ πόνημα
τυγχάνουσι καὶ οἱ ἐπινομοὶ αὐτοῦ ἀστρονομικοὶ
πίννακτες. Βλ. Biographie Universel. ancien. et
moderne. T. 4. pag. 619. Paris, 1814.

(β) Κοίντ. τῶν μεθ' Ὀμηρ. Θ. στίχ. 369

ρότητος, ἐξ ὧν ἢ μάχη, καὶ ἢ εἰς φθορὰν λύ-
σις. — Οὕτω ναί; καὶ οὐτε βρώδη αὐτὰ τὴν
σύστασιν, οὐτε στεγανά καὶ ἀντίτυπα; οὐτε
πυκνά, οὐτε μυνά; οὐτε βαρέα, οὐτε κοῦφα;
οὐτε ἄρωτα, οὐτε φωτεινά; οὐτε διαφανῆ, οὐτε
τοῦ προσβάλλοντος πρὸς αὐτὰ φωτὸς ἀνταυγα-
στικά ἢ ἀντανκλαστικά; οὐτε ἄλλας τινὰ ποιο-
τήτας ἔχοντα, ἀγνοουμένας ἡμῖν καὶ ἀδήλους;
Καὶ τοιμήσει τις, τοῦτο διατείνασθαι, ὁπότε
μυρία λαυθάνουσιν ἡμᾶς τῶν ἐν τοῖς ὑπὸ σε-
λήνην σώμασι ποιοτήτων, παντάπασιν μὲν ἀγνο-
οῦμεναί, ἡμῶς ὁμολογουμένως αὐτοῖς ἐνυπάρ-
χουσαι; (α) Ἄλλ' ἢ ἐν τοῖς οὐρανόσι ἐκεῖνοις
σώμασι κίνησις ἐστὶν ἀπλή, ὡς μὴ εὐθεία οὕτω
κατὰ τὴν στοιχειακὴν, ἀλλὰ κυκλοφορικὴν (γρ.
κυκλοφορικὴ), καὶ διὰ τοῦτο καὶ μήτε ἀρχὴν
ὄλως ἔχουσα, μήτε τέλος. — Ἄλλ' ὁ λόγος οὗ-
τος, ὅστις καὶ τῷ Ἀριστοτέλει (Φυσικ. Η. κεφ.
νγ') καὶ πρὸ τούτου τῷ Ὀκέλλῳ (Τμήμ. Α. κεφ.
1) ἤρρεσεν, αὐτὸς ὁ λόγος ὑπὸ τῶν Ἄγγλων συγ-
γραφέων (ἐν τῷ προεισοδιώδει λόγῳ τῆς κατ'
αὐτοῦ παγκοσμίου ἱστορίας) ἀπροσφύης ἐκρίθη
καὶ ἄτοπος καὶ γελοῖος. Καὶ τῷ ὄντι τὰ θεμέ-
λια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιστηρίζεται, εἶναι σαθρά.
Πρῶτον μὲν, ὅτι ἢ ἀπ' εὐθείας κίνησις ὁμολογεῖ-
ται ἀπλοῦστερα τῆς κυκλοφορικῆς· ἐξ ἐκείνης γὰρ
αὕτη, ὡς ἐκ στοιχείου, ἀπεδείχθη προβαίνουσα,
καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ κυκλοφορία, ἢ συνεχῆς
τις κάμψις φορᾶς διηνεκῶς τῆς ἐπὶ τὸ εὐθὺ πρό-
δου ἐκτρεπομένης· ὅτε κύκλος καμπύλη τίς ἐστὶν
ἐξ ἀπειροστῶν εὐθειῶν ἐπίσης ἀνακαμπτουσῶν
συνιστάμενος. Δεύτερον δὲ, ὅτι καὶ τὸ ἐπὶ τῆς
κυκλοφορίας ἀνάρχον καὶ ἀτελεύτητον τοῦ σχή-
ματος προβλήθην ἐπεικῶς παιδαριώδες. Ἀρχὴ
γὰρ ἐπὶ τῆς κυκλοφορίας ἂν εἴη ἢ ἀπὸ τῆς ἀκι-
νήσεως πρώτη μεταβολή· τέλος δὲ ἢ ἀπὸ τῆς κι-
νήσεως πρώτη μείσιν δὲ, τὸ μεταξὺ ἐξίσου· ἢ,
διὰ τί (γρ. διότι) περιδινεῖται ὁ στρόβιλος, ἢ ἢ
βέμβυξ, διὰ τοῦτο ἢ βεμβυκίωσα αὕτη ὕλη, καὶ
ἢ μεταδοθεῖσα αὕτη κίνησις, ἢ περιστρόμβυξ,
ἀναρχος ἐστὶ καὶ ἀτελεύτητος; (β) Οὐκ! Παί-
ζουσιν ἡμῖν τῷ ὄντι οἱ τὰ τοιαῦτα φιλοσοφούντες.

(α) Ἐνταῦθα ἀναρεῖ τὰ κατ' Ἀριστοτέλην ὑπὸ Τζα-
νέτου λεγόμενα σελ. 32 καὶ 48—51 καὶ 140.

(β) Συμπληροῖ διὰ τούτων τὴν σελ. 116—120 ἀτελεῖ
παρὰ τοῦ Τζανέτου ἐξενεχθεῖσαν ἀνάρασιν τῆς ἐκ τοῦ ἀ-
νάργου καὶ ἀτελευτήτου καὶ ἀπλοῦ τῆς κυκλοφορικῆς κινή-
σεως ἀποδείξεως τῆς αἰδιότητος τοῦ κόσμου.

Οἱ δ' ἄρ' ὑπὸ πληγῆσι θαλάσσιαις βέμβικαις ἔχοντες,
Ἔστρεφον εὐρείῃ παίδες ἐν τριόδῳ (α).

Ἀλλὰ τοῦτο τῶς ἀναντιρρήτον, ὅτι οὐ συνίστανται τὰ οὐράνια ἐκ τῶν ὑπὸ σελήνην τεσσάρων στοιχείων, ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς αἱ φθοραὶ τε καὶ αἱ γενέσεις. — Ὡσάν τὸ προκειμενὸν ζήτημα ἐγένετο, περὶ τῶν ὑποσεληναίων φθορῶν καὶ γενέσεων, καὶ περὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἐκεῖνα συμβαίνουσιν. Ὡσάν γὰρ ἦτον ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ γενέσεως τῆς ἐξ ὕλης προϋποκειμένης καὶ περὶ φθορᾶς τῆς εἰς τι ὑπολειπόμενον! καὶ οὐχὶ περὶ τῆς τῶν ὄντων ἐκ τοῦ μηδενὸς οὐσιώσεως, καὶ τῆς εἰς τὸ μηδὲν πάλιν αὐτῶν μεταβάσεως! — « Ἄλλο γλαυξ, ἄλλο κορώνη φθέγγεται. » Ἄλλο μὲν ἐστὶ τὸ ζητούμενον, περὶ ἄλλου δὲ αὐτοὶ οἱ καλοὶ φιλόσοφοι ἀποφαίνονται. Αὕτη ἡ ἐν ταῖς σχολαῖς λεγομένη τοῦ Ἐλέγχου ἄγνοια τὸ αἰσχιστὸν τῶν σοφισμάτων καὶ ὑπουλότατον.

Ἄλλως: ἄτρεπτα, φασί, τὰ οὐράνια σώματα. Τοῦτο δὲ πότῃρα ἄρα; ὅτι οὐ τρέπεται ἐνεργεῖα, ἢ ὅτι οὐδὲ τραπῆναι ὄλως δυνήσεται; Ἐάν τὸ δεύτερον ἡμῖν εἴπῃ ὁ φιλόσοφος, λοιπὸν αὐτὸς ἀγνοεῖ δυνάμιν τινα ἄλλην ἀνωτέραν ὑπὲρ αὐτά· καὶ πῶς τοῦτο ἐρεῖ ὁ τὸ πρῶτον κινεῖν ἀκινήτως εἰσάγων, καὶ τῶν κινουμένων ὑπ' ἐκείνου παραιρῶν, ἀσυγκρίτως κρείττον ὑποτιθέμενος; Πρὸς γὰρ τοὺς οὐδὲ θεὸν ὄλως τινὰ ἀποδεχομένους οὐδὲν δεῖ ἐπιστρέφειν, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἀπατᾶν (γρ. ἀπαντᾶν). Ἐάν δὲ ἐκεῖνο ἀποκριθῆ, τῶν ἐρωτημάτων τὸ πρῶτον ἐπανερωτήσομεν αὐτὸν, πόθεν τοῦτο εἰδῶς διατείνεται; ὅτι τυχὸν οὐδεμίαν ἐπὶ τῶν σωμάτων ἐκείνων τροπὴν συμβαίνουσιν καθορᾶ; Ἄλλ' ἐπάναγκες εἶναι, ἀποκρινόμεθα, τοιοῦτοτρόπως τὸ πρᾶγμα νὰ ἀκολουθῆ. Αἱ αἰσθητικαὶ ἐν ἡμῖν δυνάμεις ἔχουσιν ὄρους· δὲν ἀναλογοῦσιν αὐταὶ πρὸς πάντα τὰ ἀντικείμενα· διαφεύγουσιν αὐτάς καὶ τὰ πάντῃ σμικρὰ τοὺς ὄγκους, καὶ τὰ πάνυ πόρρω τὰς ἀποστάσεις. Ἡ φύσις δὲν ἐνήρμοσεν εἰς ἡμᾶς ἀντιὸφθαλμῶν οὔτε μικροσκοπία, οὔτε τηλεσκοπία, ὅτι οὐδὲ συνέφερον ἴσως οὔτε εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς διάπλασιν, οὔτε εἰς τὸν τρόπον τῆς προσκαίρου βιώσεως, εἰς ἣν διωρίσθημεν· ἀλλ' ἐάν ὅμως ὁ φιλόσοφος ἡμῶν, κατὰ νοεράν τινα ἀνατύπωσιν ἀναλάβῃ τὸν κόπον νὰ ἀναβῆ ὑψηλότερα (ἄρκετ καὶ ἄχρι τῆς σελήνης, δὲν λέγω ἐπέκεινα)· οὐδὲ

τάς ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης συμβαινούσας παρ' ἡμῶν καὶ περὶ ἡμᾶς, τροπὰς τε καὶ ἀλλοιώσεις, φθορὰς τε καὶ γενέσεις, ὅ ἱκαρομένιπος ἡμῖν οὗτος ἐκεῖθεν κατόψεται. Τί λοιπὸν διὰ τοῦτο; μὴ ἄτρεπτα εἶναι δοξάσει καὶ τὰ ὑπὸ σελήνην ταῦτα, καὶ παντάπασιν ἀναλλοίωτα, καθάπερ νῦν ὑπολαμβάνει καὶ τὰ ὡς πόρρωτάτω αὐτοῦ ἀφεστῶτα οὐράνια σώματα;

Πλὴν οὐδὲ ταύτην δώσομεν αὐτῷ τὴν ἐνόχλησιν· καὶ ἐπὶ τῆς γῆς αὐτὸς μένων, χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ ἐξαρθῆ κατὰ τοὺς ἐφ' ἡμῶν ἀροστατοῦντας μετάρσιος, δύναται ὅμως νὰ παρατηρήσῃ, καὶ ἀπὸ τῆς ἐσχατιᾶς, ἀφ' ἧς ἔρπει, ταύτης, φαινόμενά τινα ὑπὲρ τὴν σελήνην ἐνίοτε παριστάμενα ἄλλοιως ἢ πρότερον. Ὁ παλαιὸς ἀστρονόμος Ἰππαρχος, ἀστεροσκοπῶν κατείδε τινὰς ἀστέρας μὴ πρότερον φαινομένους εἰς τὰ οὐράνια. Κατὰ τὸ ἀφοβ ἀνεφάνη ἐν τῷ Κασσιοπεῖῳ ἀστερισμῷ ἀστὴρ τις νεοφανῆς, τὸ πρόσθεν ἀόρατος. Κατὰ τὸ ἀφ' 75. ἐν τῷ τῆς φαλαίνης τραχήλῳ ἀνέκυψεν ἄλλος. Κατὰ τὸ ἀφ' ἐν τῷ τραχήλῳ τοῦ Κύκνου ἄλλος. Κατὰ τὸ ἀφ' ἐν τῷ Ὀφιοῦχῳ ἄλλος. Κατὰ ἀφ' 8, ἄλλος (α). Ἄλλ' ἐάν καὶ τὰς παρατηρήσεις ταύτας τὰς ὑπὸ δοκιμασιῶν φιλοσόφων ὁμολογουμένης παραδράμωμεν· ἢ, καὶ ἂν τοὺς ἐπ' αὐταῖς ὄλως νύκτας ἐπαγρυπνοῦντας καταμυκτηρίσωμεν ἡμεῖς οἱ διὰ νυκτὸς ὄλως καθεύδοντες, τί θέλει εἰπεῖ ὁ νοήμων, ὅταν θεωρῆ τοὺς κομήτας ἀσυγκρίτως ὑπὲρ τὴν σελήνην καὶ τοὺς πλάνητας μετεωροτέρους φερομένους, κατὰ καμπύλας ἐλλειψοειδεῖς γραμμὰς τεταγμένως περιοδεύοντας, ἀπογειοτέρους ἢ προσγειοτέρους γινομένους, διὰ δὲ τὴν πρὸς τὸν ἥλιον προσέγγισιν κατ' ἐπιφάνειαν περιφλεγόμενος, καὶ καπνοὺς αἰσθητῶς ἀποφέροντας; τί θέλει εἰπεῖν; Θρασυνθήσεται ἔτι, καὶ τῆς ἰδίας ἐπιμόνως ἀνθίσεται σφαλερᾶς δοξασίας, διίσχυρίζόμενος προικὰ τε καὶ σὺν οὐδενὶ λόγῳ, ὅτι τὰ ὑπὲρ σελήνην σώματα πάθους τε παντὸς καὶ παντοίας τροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεώς ἐστιν ἀνεπίδεκτα; Δὲν τὸ πιστεύω· εἰμὴ ἐκεῖνο διατείνετο τὸ ληρώδες καὶ καταγέλαστον, ὅτι καὶ οἱ ἐπιτέλλοντες κατὰ καιροὺς οὗτοι κομήται πυρσεύματά τινα ἀκαριαῖά εἰσι καὶ αὐτοὶ κατὰ τοὺς δαλοῦς καὶ τὰς αἴγας καὶ τοὺς λεγομένους ἀστέρας πίπτοντας ἢ διαττόντας καὶ τὰς τοιαύτας πυρί-

(α) Ταῦτα γέγραφε κἀν τῇ Κοσμολογίᾳ αὐτοῦ ὁ Εὐγένιος (σελ. 21).

νοὺς ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαιρας διαφάνει· ἀφ' οὗ μάλιστα κοινῆ οἱ φιλοσοφούντες διέγνωσαν, ὅτι σώματά εἰσιν οἱ κομήται στερεῶς διακρούοντα καὶ διακρούοντα, τῶν αὐτῶν (α) καὶ τῆς τροχίως τὸ καμπύλον καὶ τῆς καμπυλότητος τὸ εἶδος καὶ τῆς περιόδου τὸν χρόνον σχεδὸν ἐπ' ἀκριβὲς λογιστεύσαντες.

Τοιγαροῦν ὁ ἐπιστατικὸς νοῦς καὶ ὁ ἔμφρων λαγισμὸς τὰ εἰρημένα πάντα διὰ τῆς ἀκριβοῦς στάθμης τοῦ ἄρθου λόγου ζυγοστατήσας, διακρίνει τὴν τῶν αἰθίων δοξαζόντων τὸν ὑφ' ἐστῶτα κόσμον φιλοσόφων κουφότητα καὶ ἀβελητηρίαν, καὶ συλλογίζεται οὕτως·

Ἐν τῷδε τῷ τοῦ παντὸς συντάγματι ἐγὼ βλέπω ὀφθαλμοφανῶς μίαν ἁρμονίαν εὐλογωτάτην τοῦτο ἀναλογεῖ πρὸς ἐκεῖνο· βλέπω μίαν τάξιν ἀκριβεστάτην τοῦτο ἀκολουθεῖ μετ' ἐκεῖνο· βλέπω ἕνα σκοπὸν, καὶ ἐν τῷ τέλος σφερόστατα τοῦτο γίνεται δι' ἐκεῖνο· οὐδὲν μάτην. Ἡ ἁρμονία, ἡ τάξις, ὁ σκοπὸς συνεισάγουσιν ἀναμφίβολως τὸν νοῦν τὸν ἁρμοστήν καὶ κοσμητόρα, τὸν εὐθετοῦντα καὶ διατάσσοντα, τὸν νοῦντα καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν δι' ἄθρονοντα· ἔως ὧδε ἡ διανόησις μου εἶναι σαφής, εἶναι βεβαία, εἶναι ἀναμφίβολος.

Προχωρῶ: Ὁ νοῦς αὐτὸς ὁ ἐπιστατικὸν καὶ διατάσσον καὶ δι' ἄθρονον δὲν εἶναι, δὲν εἰμωρεῖ νὰ ἦναι ἡ ὕλη· τουτέστιν ἡ σωματικὴ φύσις καθ' ἑαυτήν. Ἡ ὕλη (ὅσον καὶ ἂν στενοχωρῶ τὸν ἐν ἐμοὶ λόγον εἰς τὴν περὶ αὐτῆς νόησιν, ἣν ἔχω, καὶ ἣν δύνάμει νὰ ἔχω)· Ἡ ὕλη αὕτη λέγω, δὲν βλέπω νὰ εἶναι ἄλλο τι, πρὸς μίαν παχύτητος διαστατή, εἰς μήκος εἰς πλάτος καὶ βάθος ἐφαπλουμένη, πυκνοτέρως ἢ ἀραιότερας συστάσεως. Μία οὐσίωσις, ἣτις ἔχει μέρη ἐκτὸς μερῶν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ἐκτασις λέγεται, οὐχὶ κενὴ ἀλλὰ πλήρης· ἢ (ἂν ἄλλος θέλῃ οὕτω νὰ τὴν ὀνομάσῃ) καὶ στερεώμα. Ἐνας ὄγκος καθ' ἑαυτὸν ἀδρανῆς καὶ κωθρός καὶ ἀργός. Ὁγκος, ὅστις συνάπτεται ἐκ πολλῶν μερῶν, καὶ διατέμενεται εἰς μέρη πολλὰ· πυκνοῦται, μανουταῖ· κινεῖται, ἡρμεῖ· σχηματίζεται, καὶ παντοίως διαπλάττεται καὶ διατυπύεται· πλὴν οὐδέποτε αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ, πάντοτε δὲ ὑπὸ τινος ἄλλου. Καὶ ταῦτα ὅσα ἤριθμωσα, πάντα ἐγὼ τὰ αἰσθάνομαι, τὰ κατανοῶ, καὶ οὐδὲ ἂν θελήσω δύνάμει ποσῶς εἰς αὐτὰ νὰ

(α) Ἰσ. γρ. ἄτε αὐτῶν τὸ γὰρ τῶν αὐτῶν ἀσύντακτον δοκεῖ.

ἀμφιβάλλω· ἐν τούτοις ὅμως τοῖς εἰρημένοις οὐδεμίαν νοεράν καὶ ἀντιληπτικὴν ἢ κριτικὴν ἀληθείας καθιστᾶν ἔχω ἐνεργεῖαν ἢ δυνάμιν προσπεριούσαν τῇ ἀπλῶς ὕλῃ· λοιπὸν διακρίνειν παντάπασιν ἐνάγομαι τὸν νοῦν ἀντιδιαστέλλων· ἀπὸ τῆς ὕλης αὐτῆς. Λοιπὸν ἐκ τούτου εἰσβάλλω χωρὶς ὑποψίας ἀπάτης, ὅτι ἡ ὕλη, τοιαύτης ὄσας φύσεως, οὔτε ἐκίνησεν αὐτὴ ἑαυτὴν οὔτε διετίεξεν, οὔτε διεμόρφωσεν ἢ διεκόσμησε, καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον, οὔτε εἰς τὸ εἶναι ἔσχεν ἀφ' ἑαυτῆς ὑποστῆναι, ἢ ἑαυτὴν ὄλως παραγαγεῖν. Ὅτι ἀσυγκρίτως κρείττον τὸ ὑποστῆσαι τὸ μὴ πρότερον ὄν, ἢ τὸ ἦδη ὑφ' ἐστῶς διατάξαι τε καὶ διακοσμήσαι. Καὶ προσέτι δὲ συλλογίζομαι ὅτι τὸ ἀφ' ἑαυτοῦ μὴ οὕτως ἢ ἄλλως ἐνεργεῖν, καὶ μηδὲ τὴν ἀρχὴν οὔτε κινεῖσθαι αὐτὸ οὔτε ἄλλο τι κινῆσαι δυνάμενον, πῶς ἂν ὄλως ἔχει τὸ εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ; Εἰ γοῦν ἔστι ταῦτα οὕτως, ὥσπερ καὶ ἐστὶ καὶ ἀναντιρρήτως ὁμολογεῖται, οὐκ ἄρα αὐθύπαρκτος καὶ αὐθυφ' ἐστῶσα ἡ ὕλη, ὡς οὐδὲ αὐτοκίνητος οὐδὲ αὐτενεργητος· καὶ οὐδὲ ἀγέννητος ἄρα, οὔτε ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ αἰώνιος. Τὸ γὰρ αἰώνιον καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνεργεῖ, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐστὶ, διὸ καὶ αἰεὶ ἐστίν. Ὅθεν συνάγεται ἐξ ἀνάγκης ὅτι ὁ ὑφ' ἐστῶς κόσμος ἔχει τὸν ἑαυτοῦ δημιουργόν.

Εἰς τοῦτο τὸ ἀναμφίβολον συμπέρασμα ὁ ἐκ φύσεως ἐν ἐμοὶ λόγος σφερόστατά με χειρ' ἀγώγει· ἐπιστηρίζει δὲ με εἰς τὸ αὐτὸ συμπέρασμα ἀπαρταλεύτως ἐνθεν μὲν ἡ καλλονὴ καὶ ἡ τάξις τῶν ὄρωμένων, ἐνθεν δὲ καὶ ἡ περὶ τοῦ δόγματος τοῦτου δοθεῖσά μοι ἀποκάλυψις. « Οἱ οὐρανοὶ διηγούονται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερεώμα » (α). Ἐν ᾧ ἐκείνη ἀνοίγει μου τοὺς ὀφθαλμοὺς τοὺς σωματικούς, αὕτη μου διανοίγει τῆς καρδίας τὰ ὄρα, ὡς γέγραπται· ἐκεῖθεν βλέπω τὸ ποίημα, καὶ ἀνάγομαι εἰς τὸν ποιητὴν· ἐδώθεν ἀκούω τὸν ποιητὴν λαλοῦντα, καὶ τὸν δοξολογῶ διὰ τὸ ποίημα, ὡς ὧν καὶ αὐτὸς μετὰ πάντων τῶν ἄλλων ἔργων αὐτοῦ· « Ὅτι αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν » (β). « Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἐπλασάν με » (γ). « Αὐτὸς ἐποίησεν ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς » (δ). Μία καὶ μόνη ὑπολείπεται ἡ δυσχέρεια· ὅτι ἡ ἐκ τοῦ μηδενὸς εἰς τὸ εἶναι, καὶ ἀνάπαλιν ἡ ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μηκέτι μηδὲν εἶναι, ἀμφό-

(α) Ψαλμ. ιη, 1. (β) Ψαλμ. λδ, 9. — (γ) Ψαλμ. ρη, 73 πρὸς Ἰωβ 1, 8 — (δ) Ψαλμ. γθ, 3.

(α) Καλλιμ. ἐπιγρ. εἰς Πιττακόν. Βλ. Epigram Graecorum L. III. pag. 422. Francof. 1600.

τεραι αὐτὰ μεταβάσεις αὐτὰ τῆς καθ' ἡμᾶς περινοίας εἰσὶν ἀνώτεροι, ἐκ δυνάμεως προερχόμενοι ἀπειροῦ, ὡς εἴρηται. Τοῦτο καὶ αὐτοὶ τῷ ὁμολογοῦμεν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐπαρκούμεθα εἰς τὴν σαφῆ τε καὶ ἀναντιρρήτῳ ἐπίγνωσιν τοῦ ὅτι ἐστίν, εἰ καὶ μὴ ἐξισχύομεν ἀναβῆναι εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ὅπως τοῦτό ἐστίν· ἐπὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων ἀπόδειξις εἶναι αὐταρκεστάτη ἢ εἰς τὸ ἄτοπον λεγομένη ἀπαγωγὴ καὶ πόσα τοιαῦτα ἐν ταῖς θύραθεν ἐπιστήμαις κατασκευάζονται διὰ τῆς τοιαύτης ἐφόδου, καὶ ἀραρότως πιστεύονται; τὸ ἡξυρόν ὅσοι καὶ ἀπ' αὐτοῦ, ὡς λέγουσι, τοῦ φλιού ἠπάσαντο τὴν φιλοσοφίαν. Ἐν τοῖς Γεωμετρικοῖς, [τά] περὶ τὰς εὐθείας θεωρούμενα, τὰς τοῦ κύκλου καθαπτομένας, τὰ περὶ τῆς ἀσυμμετρίας τῆς διαγωνίου τοῦ τετραγώνου πρὸς τὴν πλευράν, τὰ περὶ τῶν ἀσυμπίπτων γραμμῶν κτλ. κτλ. Ἐν τοῖς Φυσικοῖς, ἢ τῆς ἐκτάσεως διαίρεσις ἢ κατατομή, ἢ τῶν ἑλαστικῶν δυνάμεις, ἢ τῶν ἠλεκτρικῶν, αἰ ἐν τοῖς σώμασι βροπαί, αἰ ἐπίκεντροι καλούμεναι, ἢ ἀπόκετροι, καὶ αἰ διάφοροι τούτων συμμίξεις τε καὶ συνανακράσεις ἐπὶ τῶν κατὰ διαφόρους καμπύλας κυκλοφορουμένων οὐρανίων σωμάτων. Ὁ τῆς αὐλοῦ ψυχῆς μετὰ τοῦ ἐνύλου σαρκίου σύνδεσμος, ἢ τῶν βουλευτικῶν τε καὶ ἀβουλήτων ἐν ἀνθρώποις σωματικῶν κινήματων διαφορὰ κτλ. κτλ. κτλ. Μυρία τοιαῦτα, ἐν οἷς κατασκευὴ κρατίστη δοκιμάζεται ἢ διὰ τῆς ἐφεπομένης ἀτοπίας ἐκ τῆς δόξης τοῦ ἀντιψάλλοντος, καὶ τὸ ἀδύνατον, ὅπερ ἐξ ἀνάγκης συνάγεται, ἐὰν ἄλλως ὑποτεθῆ, ἢ συγχωρηθῆ.

Ἄλλ' εὐλογητὸς ὁ Θεός. Τούτων μὲν τῶν πρὸ μικροῦ εἰρημένων ἢ γινώσκων πρὸς σωτηρίαν ἡμῶν οὐδὲν συνεβάλετο· καὶ οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς, οὔτε ἢ γωνία ἢ ὑπὸ τῆς καθαπτομένης ὀπίσθη, οὔτε ἢ διατομὴ τῆς ἐκτάσεως, εἴτε ἐπ' ἀπειρον, εἴτε καὶ μή. Ἡ δὲ τῶν ὄλων δημιουργία δόγμα ἦν τῶν πρὸς εὐσέβειαν ἀναγκαιοτάτων, καὶ τούτου τοῦ δόγματος διὰ τοῦτο ἡμῶν ἐδόθη ἢ ἀποκάλυψις, ἢ τις δὲν ἐπιτρέπει πλέον νὰ ἀμφιβάλλωμεν· ἀφ' οὗ μάλιστα καὶ διὰ τοῦ φυσικοῦ λόγου βλέπομεν πολλὰ καὶ μεγάλα τὰ ἐκ τῆς ἐναντίας δόξης παρεκκολληθῶντα ἄτοπα. Καὶ τοῦ λοιποῦ τὰ τοῦ ἰκέλλου (ἢτοι τὰ τοῦ τυφλοῦ ὀφθαλμίσκου· τὸν ὀφθαλμίσκον γὰρ σημαίνει ὁ ἰκέλλος) καὶ τὰ τῶν ἰκελλιτῶν τῶν σὺν αὐτῷ τυφλώττειν προαιρουμένων (εἴτινες καὶ ἔτι εἰσὶ) πάμπολλα ἤδη καὶ εὐρωτιῶντα φιλοσοφήματα, σοφισμάτια καθ' ἡμᾶς ἐστὶν εὐτελῆ καὶ μικρὰ καὶ λόγου μηδενὸς παρὰ σοφοῖς ἄξια.

Τὴν μὲν οὖν ἔλεγχον τῶν σοφισμάτων τούτων ἀνεβάλλοντο πολλοί· καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἔχομεν καὶ τὸ Ἰωάννου τοῦ Φιλοπόνου σύγγραμμά τὸ τὰ Πρόκλου τοῦ Διαδόχου φρονήματα περὶ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἰκανῶς ἀπελέγχον. ἔχομεν δὲ καὶ διάφορα μεταφυσικὰ συντάγματα ὑπὸ τῶν νεωτέρων συγγραφέων, ἐν οἷς ἢ τοῦ κόσμου ἀιδιότης ὡς δόγμα μεγάλης συνεισάγον τὰς ἀτοπίας ἀνασκευάζεται καὶ ἀποσυρίττεται. Καὶ (ἐὰν συγχορηγούμενοι μοι εἶναι νὰ ἀναφέρω πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τινὰ κοσμολογικὴν πραγματείαν (α) ἢ τις καὶ τοὶ τύποις ἐνέκδοτος, ἀλλὰ καὶ παρεδόθη ποτὲ κατὰ τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν, καὶ ἐν χερσὶ πολλῶν περιφέρεται) πρόκειται δὴ τὸ ζήτημα τοῦτο, σὺν καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀκριβέστατα, ὡς οἶόν τέ μοι ἦν, ἐκτεθὲν, ἐνθα παρὰ τὰ τοῦ ἰκέλλου καὶ τὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων ἐπιχειρήματα, καὶ ὅσα ἔτι ὁ Πρόκλος, ἢ καὶ μετ' ἐκείνων ἕτεροι τῶν ὕστερον ἐπρόβαλον, τὴν ἀποχρῶσαν ἔλαβον ἀπάντησιν, καὶ ὡς ἀραχνικὰ ὑφάσματα διελύθησαν.

Ἐπὶ τούτοις καὶ σὺν τούτοις καὶ τὸ ὑμέτερον, ἀγαπητὲ, φιλοπόνημα συναριθμηθὲν, δὲν εἶναι περιττὸν, ἀλλὰ καὶ πᾶν συντελεῖ καὶ ἐπαίνου τοῦ παντὸς ἄξιον, διὰ τε τὴν ἐν αὐτῷ ἀρχαιότητα φιλοσοφίαν, ἢ σπερ ἐπιβαίνων τοῖς ἔχουσιν, αὐτὴν ὁμῶς εἰς τοῦτο καθ' ἑαυτῆς στρέψαι ἐπιμελῶς προτεθῆναι· καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὴν εὐσέβειαν, καὶ διὰ τὸν [ἐμφαι]νόμενον ἐν ὄλω τῷ συντάγματι ζῆλον, ὃν ἀνέλαβες ὑπὲρ τῆς ἀνατροπῆς τοῦ πονηροῦ καὶ ὀλεθρίου δόγματος, καὶ τῆς τοῦ καλοῦ καὶ εὐλόγου καὶ μόνου ὀρθοῦ συστάσεως. Καὶ κατὰ μὲν τὸν τοῦ φιλοσοφεῖν τρόπον, τὸν ἐκ τοῦ Ἀριστοτελικοῦ τύπου κεχαραγμένον, καὶ τοὶ γε κατὰ Ἀριστοτελικῆς φερόμενον δόξης, οὐδὲν ἕτερον, ἐξ ὧν ἐπιτροχάθην διήλθον (ἐνασχολεῖ γὰρ με, ὡς φθάσας ἔφην, ἀδιαλείπτως ὁ Μάρων), εἰπεῖν ἔχω πρὸς τὸ παρὸν, εἰ μὴ ὅτι αὐτὸν ἐκείνον ἔδοξέ μοι ἀκούειν τὸν σὸν καθηγητὴν, τὸν μακαρίτην Δωρόθεον, κατὰ τε τὴν τοῦ λόγου ἰδέαν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ φιλοσοφεῖν καὶ τὰς μεθόδους καὶ τὰ ἐνθυμήματα (β).

(α) Τὸν δεύτερον ἔνοσέ τόμον τῆς τριτοῦ Μεταφυσικῆς, ἐκδοθείσης τῷ 1805 Ἐνετίῃσιν. Συντάσσεται δι' ἢ βίβλος τῷ 1755, ὡς ἂν τις εἰκάσειεν ἐξ ὧν ἐν σελ. 499 χρονολογεῖ τὴν τοῦ βιβλίου Χωμὲρ ἐξελέγχων ψευδοπροφητείαν.

(β) Ὁ ἐκ Μιτυλήνης ἱερομόναχος Δωρόθεος μαθητὴς γενόμενος Ἰακώβου τοῦ Ἀργείου, τοῦ ὑπάτου τῶν φιλο-

Ἀτρεκίως πάις, ἐστί θρασύφρονος Αἰακίδαο,
Ἦ τέκος, οὐνεκά οἱ κρατερόν μένος, ἤδὲ καὶ εἶδος,
Καὶ μέγεθος, καὶ θάρσος εἶδ' ἐφρένας ἔνδον ἔοικας.

σφῶν ἐπικληθέντος, καὶ πρωτοσύγκελλος τῆς Μ. Ἐκκλησίας προχειρισθείς (ὡς ἡμῶν παραδέδοται), ἐδίδαξεν ἐν τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀκαδημίᾳ, ὡς ἴστορεῖ ὁ αἰοῖμος Κωνσταντῖνος δ' ἀπὸ Συναίου (ἐν Κωνσταντινιάδ. σελ. 147). Ὅτι δὲ τῶν οὐκ εὐκαταφρονήτων ἦν ὁ ἀνὴρ ὑποδεικνύουσι καὶ τὰ αὐτὰ τοῦ Εὐγενίου, ἔτι δὲ καὶ ἢ δι' ἐπιστολῶν πρὸς ἐκείνον ὁμιλία, ὧν τρεῖς μὲν ἐν τῷ πίνακι τοῦ παρ' ἡμῶν χειρογράφου εἰσὶ κατελιγεμένα, μία δ' ἐνεστί τῷ ὑπολειφθέντι μέρει τοῦ τόμου, μαρτυροῦσα δ' οὖν καὶ αὐτῇ τε περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὸν ἀνδρα ὁ Εὐγενίος ὡς καὶ τῇ Λογικῇ φαίνεται (σελ. 43). Ἐπιβεβαιῶ δὲ τὴν ἐν λόγῳ τοῦ ἀνδρὸς σπουδαιότητα καὶ Ἀνανίας ὁ Πάριος, οὐ μόνον ἄτε μαθητὴς ἐκείνου γενόμενος πολλοῦ λόγου ἄξιος, ἀλλὰ καὶ ἐν οἷς εὐγνωμόνως ἐπέγραψε τε τὸ σπουδαιότατον αὐτοῦ Σπλάγγον γραμματικῆς (ἐκδ. Ἐνετίῃσιν. αψξδ) « ἐκ τῶν συνοουσιῶν Δωροθέου τοῦ φιλοσόφου, » καὶ σελ. 252 εἶπεν « εἰ μὴ τῷ ἐκ Μιτυλήνης Δωροθέῳ, τῷ ὄντως δὴ φιλοσοφῶν, ἀγχινόϊας τε καὶ πόνου τῷ περιόντι καὶ τοῦτο πᾶν ὀρθῶς ἐνοήσαντι ὅσπερ ἀμελεῖ καὶ τᾶλλα πάντα ἀφθόνως ἡμᾶς καὶ διδάξαντι » ἐξ ὧν ὄγλον ἐστὶ περὶ τε τὰ γραμματικὰ καὶ περὶ τὰ φιλοσοφία σπουδάζματα ὑπερβολὴν τοῖς κατ' αὐτὸν οὐκ ἀπελελοίπει· ὅστε μάρτυρ Στέφανος ὁ Κανέλλος (βλ. Iken Leucothea T. 1. pag. 215) σπουδάζει περιεῖραι τοῦ διδασκάλου τὴν δόξαν, πολλὰ οὐ κατὰ κόσμον μακρηγορῶν, ἵνα τὰ τοῦ Βεντότη ἐμπαιξῆ, καλοῦντας τὸν Δωρόθεον μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ὑπερβολικῆς ἐκφράσεως (ἐν Τόμ. Δ. τῆς ὑπ' αὐτοῦ συμπληρωθείσης Ἐκκλησιολογίας Μελετίου σελ. 224) « Ἀριστοτελικὸν ἐπιστήμονα καὶ μετὰ τὸν Θεοκυβότην καὶ Ξενοφῶντα ἄριστον Ἑλλήνων. » Ταῦτα δὲ τοῦ Βεντότη τὰ ῥήματα ὁ περικλητὴς Βύρων ἐσφαλμένως εἰς τὸν Μελετίου ἀναφέρων, προστίθησι καὶ ἄλλα τινὰ τῆς παρὰ τοῖς συγχρόνοις λογίσις τῶν ὁμογενῶν ὑπερβολικῆς τοῦ Δωροθέου δόξης καὶ τιμῆς ἀναντιρρήτα τεκμήρια (βλ. Notes to Childe Harold Cant. II. 33 ἐν The Works of Lord Byron, pag. 52. New-York 1844). Ὁ δὲ μακαρίτης Ζαβίρας (σελ. 202 τῆς χειρογράφου αὐτοῦ συγγραφῆς, σωζομένης ἐν τῇ ἐνταῦθα Δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ) προστίθησι τοῖς περὶ Δωροθέου, ὃν τίθησι κατὰ τὸ 1745, καὶ τάδε· « ὡς ἤκουσταί μοι, συνέγραψεν οὗτος ὁ σοφὸς ἀνὴρ περὶ ἐντόμων καὶ ἀτόμων καὶ ἄλλα διάφορα συγγράμματα Ἑλληνικά. » Ἄλλ' ἡμεῖς οὐδὲν πᾶν τούτων εἶδομεν. Καὶ ὁ Κανέλλος (ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 116) δισχυρίζεται ὅτι οὐδὲν ἕτερον κατέλιπεν ὁ ἀνὴρ πλὴν τῆς Θεματογραφίας καὶ τινῶν ὀλίγων γραμματικῶν παρατηρήσεων καὶ τινῶν θεολογικῶν συγγραμμάτων, ἐξ ὧν ὄγλον (φησὶν) ἐστὶ οὐδὲ τὸς συγχρόνους ἀπαντας ὑπερβάς φαίνεται. Αἰδ' οὖν προειρημέναι γραμματικαὶ παρατηρήσεις, ἔφερον ἐπιγραφὴν « Γ ρ α μ μ α τ ι κ ἄ ι μ ε λ ἔ τ α ι τ ο ὕ Ἐ λ λ η ν ο ς λ ὄ γ ο υ », ὡς ἐμάθομεν παρ' ἰδόντος αὐτὰς χειρογράφου ἐν τοῖς σχολείοις μετὰ τῆς Θεματογραφίας τοῦ αἰοῖμου διδασκαλίας.

Ὡς τὸν Νεπτόλεμον βραβυδῶν ὁ Καλαβρὸς διεγνώριζεν (α) καὶ ἀτεχνῶς ἐκείνο ἐρῶ σοι

Οὐ πάις Ἀχιλλέως, ἀλλ' ἐκείνος αὐτὸς εἶ.

Κατὰ δὲ τὸν ζῆλον ἐγὼ μὲν, οὐχ ὡς ὁ πανιερώτατος Σεβαστείας (β), ἐκείνῳ σοι τὸ Ὀμηρικὸν παρωδήσω:

Αἰ γὰρ Ζεῦ τε πάτερ, καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπόλλων κτλ.

Ἄλλ' ἐκείνο μᾶλλον εὐξομαι, ὅπως πλουσία σοι γένοιτο ἢ τοῦ σοῦ πόνου συγκομιδῆ αὐτῆ καὶ συντελεῖς τοῖς ἀναγινώσκουσιν. Εἴθε δὲ καὶ τὸν σκοπούμενον καρπὸν ἐξ αὐτῆς σου τῆς γεωργίας ταύτης ἐκομίσω, εἰς ὑγείαν καὶ βῶσιν καὶ στηριγμὸν καρδίας ἐκείνου πρὸ τῶν ἄλλων, πρὸς ἃν καὶ τὸ βιβλίον φέρων ἀνέθηκας ὑπὸ βροπῆς (ὡς γράφεις) ἐναχθεῖς κρεῖττονος, τὸν ἄθλιον λέγω Μαυρογέννην καὶ τριταταλάντατον (γ).

Πλὴν ὅπως ἂν τῶς καὶ ἐξέβη περὶ ἐκείνου, ἢ ὅπως καὶ εἰς τοῦτιον πρὸς ἄλλους ἀποδοῖσεται

(α) Κόιντον τὸν Σμυρναῖον οὕτω καλεῖ τῷ κοινῷ κατακολουθήσας ἔθει· ἐπεκράτησε γὰρ παρὰ τοῖς νεωτέροις οὐ πᾶν εὐλόγως Καλαβρὸν καλεῖσθαι τὸν Ὀμηρικώτατον καὶ γλαφυρώτατον τῶν μεθ' Ὀμηρον τρισκαίδεκα βιβλίων ποιητὴν Κόιντον, ὃν Σμυρναῖον καταφαίνουσιν αὐτοῦ τε τοῦ ποιήματος τὰ ἐν IB. σελ. 308—313 καὶ Τζέτζης (Χιλ. Β. σελ. 489, 490) καὶ τ' ἀρχαιότερα τῶν χειρογράφων τῆς τ' ἐν Βιέννῃ καὶ τῆς τοῦ Μαδρίτου βιβλιοθήκης. Τὰ δ' οὖν ἐπιγενόμενα τῶν χειρογράφων καὶ ἢ Ἀλδινῆ ἐκδοσις Καλαβρὸν αὐτὸν μετωνόμασαν, ὡς ὑπὸ τοῦ Νικαίας Βησσαρίωνος τὸ πρῶτον εὐρεθέντος τοῦ ποιήματος παρὰ τῷ Ὑδροῦντι, μέχρις οὗ ἐξέτεινον οὐκ οἶδ' ὅπως τὸ τῆς Καλαβρίας ὄνομα. Τὴν δ' ἀκμὴν αὐτοῦ τιθέσσι περὶ τὰ μέσα τοῦ Δ'. αἰῶνος μ. Χ. (βλ. Tychen Comment. de Quinto Smyrnaeo pag. XXIV-XXXII). ἔχει δὲ τοὺς ἀναφερομένους στίχους ἐν Βιβλ. Ζ. σελ. 689—694.

(β) Δανιὴλ ὁ Πάτιμος ἦν οὗτος, ὃς τῇ ζ' Ποσειδεῶνος (Δεκεμβρ.) τοῦ αἴψης ἐν Βουκορεστῖῳ γέγραφε τὴν ἐγκριτικὴν καὶ ἐπαινετικὴν τοῦ ὑποβληθέντος εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ πονήματος τοῦ Τζανέτη, προτεταγμένη τῇ βιβλίῳ μετὰ τὴν σύντομον πλὴν ἐμβριβεστέρων κρίσιν καὶ τὰ τρία ἐπιγράμματα τοῦ Θεοδώρου καὶ πρὸ τῆς τοῦ Οὐγγροβλαχίας Γρηγορίου.

(γ) Λέγει ταῦτα περὶ τοῦ ἐκ Μυκόνου ἡγεμόνος τῆς Οὐγγροβλαχίας Δι. Μαυρογένους, πρὸς ὃν ὁ Τζανέτης ἀνατιθέμενος τὴν συγγραφὴν κολακίσταρον πρὸς ἄλλοις λέγει καὶ τὰ « ὑπὸ βροπῆς ἐναχθεῖς κρεῖττονος »· ἐπειδὴ ὁ Μαυρογένης τῷ 1786 εἰς τὸν ἡγεμονικὸν ἀναβὰς θρόνον, ὡς προεῖπομεν, πολλαῖς αὐτὸν ἐμίανε κακουργίαις, καὶ τέλος τῷ 1790 ἐγένετο σφάγιον οὐχ ἦττον τοῦ μίσους τῶν κρατούντων ἢ τῆς ἰδίας ἀπερισκεψίας καὶ υπερηγορίας (βλ. Δ. Φωτεινοῦ Ἱστορ. Δακίας Τόμ. Β. σελ. 360).

ἢ περὶ τὴν καλὴν σου ἐργασίαν ταύτην φιλοπονία, ἀποδέξεται σου πάντως τοὺς ἰδρώτας ὁ Κύριος, καὶ τοὺς πόνους φάγεται αὐτὸς τῶν κερπῶν σου, καὶ μακαριστὸς ἔσῃ, καὶ καλῶς σοι ἔσται ὅτι ψυχὰς ἐκ τῶν ἀλεθρίων τῆς δυσσεβείας δοξασμάτων, ὅσον τὸ ἐπὶ σοί, πρὸς τὸ εὐσεβὲς δόγμα ἀνακαλέσκει καὶ εἰς ἐπίγνωσιν τοῦ Δημοουργοῦ ἐπιστρέψκει ἐσπούδασας. Ἐξέρωσο.

Ὁ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἐλλόγιμον εὐγένειαν εὐλικρινὴς τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην καὶ εὐχέτης θερμότητος.

Ἐν Π. Π. αψ' 7x. Δεκεμβρ. 17'.

Ὁ ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος
ΕΥΓΕΝΙΟΣ.

ΣΜΥΡΝΗΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ. (1)

Τέσσαρες ἤδη ἡμέρας εἶμαι εἰς Σμύρνην, ἐπεσκέφθην διαφόρους οἰκογενείας, ἐσπούδασα κατὰ τὸ ἐνὸν τὸν χαρακτῆρα τῶν ἀνθρώπων, καὶ δύναμαι νὰ εἶπω ἐλευθέρως καὶ ἐν πάσῃ συνειδήσει τὴν γνώμην μου, ἐπὶ τοσοῦτῳ μάλλον, ἐφ' ὅσῳ γράφω πρὸς ὑμᾶς καὶ ἡ ἐπιστολή μου δὲν εἶνε προσωρισμένη νὰ ἴδῃ τὸ φῶς.

Οἱ Σμυρναῖοι, καὶ ἐννοῶ τοὺς ὁμογενεῖς, ἔχουσι τὸν χαρακτῆρα εὐθυμον καθ' ὑπερβολὴν, εἰσὶν ἀγαθοί, φιλόξενοι καὶ φιλοπάτριδες, εἰσι φύσει εὐφροεῖς, ἀλλὰ στεροῦνται τῆς πραγματικῆς ἐκείνης ἀναπτυξέως, ἥτις δίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον σοβαρότητα καὶ ἀξίαν. Πιθηκίζουσι πολὺ, καὶ ἐκ τοῦ ἐσπερίου πολιτισμοῦ, ὡς πανταχοῦ σχεδὸν τῆς Ανατολῆς συμβαίνει, δὲν ἀρῶνται εἰμὴ τὰ ἐπίφορα καὶ ἐπιβλαβῆ. Αἱ γυναῖκες τῶν ἰδίως ἔχουσι φιλοκαλίαν τινὰ ἐπιτετηδευμένην καὶ εἰς Ἑλληνίδας ἀνοίκειον, ἐνεκολώθησαν δὲ τὴν πολυτέλειαν τοσοῦτον, ὥστε ἀγνοῶ, ποῦ οὕτω βαδίζουσαι θέλουσι εὐθάσει. Ἐπεσκέφθην διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης, τῆς Τουρκίας καὶ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' οὐδαμοῦ ἀπήντησα τοσαύτην πολυτέλειαν ὅσῃν ἐν Σμύρνῃ. Πρέπει νὰ διέλθῃ τις τὸ ἐσπέρας τὰς ὑπὸ τοῦ ἀερίφωτος φωτισμένους ὁδοὺς, ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς Πούνταρ, ὅπου γίνεται ὁ συνήθης περίπατος εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ σιδηροδρόμου, διὰ νὰ ἴδῃ καὶ οἰκτεῖρῃ τὴν κατάστασιν εἰς ἣν μᾶς ἔφερε, καὶ τὸ βάραθρον εἰς

τὸ ὅποιον μᾶς ὠθεῖ ὁ λεγόμενος πολιτισμὸς, πράγματι δὲ ἡ κακοήθεια τῆς Εὐρώπης.

Πρὸς τί χρῆσιμεῖται, παρκαλῶ, ἡ τοσαύτη πολυτέλεια; Ὡ γυνή, διατί φορεῖς τὴν βαρύτιμον αὐτὴν μεταξίνην ἐσθῆτα, ἢ τὰ πολυδάπανα αὐτὰ κοσμήματα; Ἐὰν διὰ ν' ἀρέσκῃς εἰς τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ τότε κατὰ τί διαφέρεις τῶν ἐκδεδιγημένων ἐκείνων γυναικῶν, ἅτινα ψιμμουθιούμενα καὶ καλλωπιζόμενα, ἴστανται εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰς θυρίδας καὶ προσκαλοῦσι τοὺς διαβαίνοντας; Ἐὰν διὰ ν' ἀρέσκῃς εἰς τὸν σύζυγόν σου, ἀλλ' ἐκεῖνος σὲ εὗρεν ἀρεστὴν καὶ σὲ παρέλαθεν εἰς τὸν οἶκόν του καὶ συνεδέθη μετὰ σοῦ διὰ βίου. Πρὸς τί λοιπὸν νὰ δαπανᾷς ἀφειδῶς ὅπου δὲν πρέπει, παραβαρύνουσα τὸν σύζυγόν σου καὶ συνεχεῖς δίδουσα αὐτῷ ἀφορμὰς δυσαρσεκειῶν καὶ διενέξεων; Γνωρίζεις ποῖον εἶνε τὸ ἀποτέλεσμα τῆς πολυτελείας; Ἐὰν ἔχῃς ἀδελφὰς ἢ θυγατέρας καὶ δὲν ἴσται εἰς κατάστασιν νὰ ἱκανοποιήσῃς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν νυμφίων (αἵτινες αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἄδικοι οὐσαι ἕνεκα τῆς πολυτελείας ὅμως εἰσὶ δικαιόταται) θὰ ἴδῃς αὐτὰς μαραινόμενας, διότι δὲν θὰ δύνανται νὰ νυμφευθῶσι, καὶ θὰ τήκησαι διότι δὲν δύνασαι νὰ τὰς ἀποκαταστήσῃς· ἐκ τούτου δὲ προέρχεται τὸ πλῆθος τῶν *γερροτοκοριτζῶν* τὰ ὅποια πλημμυροῦσι πανταχοῦ καὶ ἰδίᾳ εἰς Σμύρνην. Ἄλλ' ἐὰν σὺ εὐπορος οὔσα, δύνασαι νὰ προικίσῃς τὰς θυγατέρας σου, εἶνε ἤρα δίκαιον, εἶνε καλὸν νὰ καθίστασαι τὸ κακὸν παράδειγμα καὶ νὰ βλάπτῃς χιλιάδας ἄλλων μὴ εὐπορούντων;

Ἴσως εὐρίσκετε τὴν παρέκθεσίν μου ταύτην ὑπὲρ τὸ δέον φιλοσοφικὴν· ἀλλὰ, νὰ σὰς εἶπω τὴν ἀμαρτίαν μου, ἡ εὐκρίστῃς καρδίᾳ μου τήκεται ὅπταν βλέπω καλλονὰς ἄλλοτε ἀκμαζούσας καὶ προκαλοῦσας τὸν θαυμασμόν, ἤδη παρηκμαυίας καὶ οὐδὲ βλέμμα οἴκτου κἂν ἐφελκυσάσας, ὅταν βλέπω ὀφθαλμοὺς ἄλλοτε πῦρ ἐξερυγομένους καὶ ἀπαστράπτοντας, ἤδη ἐσθεσμένους καὶ τεθλωμένους, καὶ ἐπεθύμουσι εἰ δυνατόν νὰ χύσω βάλσαμον παρηγορίας εἰς τὰς τοσοῦτον θλιβομένας ἐκείνας καρδίας· ἀλλὰ φεῦ! οὐδ' ἐὰν εἶχον ὅλα τὰ βάλσαμα τοῦ *Μακασάρ*, ἐδυνάμην νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἄγχιμος γυνὴ οὐδέποτε ὑπερβαίνει τὰ δεκαοκτὼ ἢ εἴκοσι ἐτη, καὶ ἐγνώρισα κυρίαν τινὰ, ἥτις πρὸ ὀκταετίας ἐκαρφώθη εἰς τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας τῆς ἔτος, καὶ Κύριος οἶδε πόσαι γενεαὶ θέλουσι παρέλθαι, ἐκείνης μὴδ' ἕνα

(1) Συνέχεια ἀπὸ φυλλάδιον 76.

μῆνα πρὸς τὰ πρόσω προβαίνουσης· ἀλλὰ δυσκόλως τὸ παρθενικὸν γάλα δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ρυτίδας τοῦ προσώπου, οὐδ' ἡ ἀλοιφή τοῦ *Ζαμὲν* νὰ δώσῃ εἰς τὸ χρῶμα τὸ ὁροσῶδες τῆς δεκαοκταετοῦς ἡλικίας. Ἡ μόνη παρηγορία εἶνε ἡ ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ ἐλπίς.

Συνήθως ὁ νέηλος εἰς ἕκαστον τόπον ἐπιθυμεῖ νὰ ἴδῃ ὅ,τι ἐν αὐτῷ ἀξιοθέατον ὑπάρχει· αὐτῇ λοιπὸν τῇ συνηθείᾳ καὶ ἐγὼ ἐπόμενος, ἠθέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ δημόσια καταστήματα τῆς Σμύρνης, καὶ ἐκ τούτων ἔλαθον ἀφορμὴν νὰ ἐκτιμήσω καὶ θαυμάσω τὸν σπάνιον χαρακτῆρα τῶν Σμυρναίων, αἵτινες, ἄνευ κυβερνητικῆς προνοίας, ἄνευ ξένης συνδρομῆς, ἀλλ' ἐκ μόνων τῶν φιλομούσων καὶ χριστιανικῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἐκλυόμενοι ἀπέετησαν καὶ διατηροῦσι καταστήματα, μοναδικὰ ἴσως καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Εἶθε νὰ ἐμιμούμεθα οἱ ἐν Ἀθήναις αὐτούς.

Πρὶν τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀλώσεως, ἡ Σμύρνη ἦτο πλήρης ἀρχαίων ἐρείπιων, τὰ ὅποια βαθμηδὸν ἐπεχώσθησαν καὶ κατεστράφησαν· μεταξὺ δὲ τούτων ὑπῆρχον καὶ τὰ εἰρεπία τῆς ἀρχαίας μητροπόλεως, ἥτις ἔκειτο εἰς θέσιν τανῶν *Ναμαζιάχ* κλυομένην, εἰς ὀθωμανικὸν δὲ κοιμητήριον χρῆσιμεύουσαν. Ἐκεῖ πλῆθος τεμαχίων κινῶν διεσπαρμένων δεικνύει τὴν ἔκτασιν, ἣν ἡ ἀρχαία ἐκείνη ἐκκλησία εἶχε· μετὰ ταῦτα δὲ ἡ μητρόπολις, καθ' ἃ μ' ἐβεβαίωσαν, μετετέθη εἰς τὴν νῦν δυτικὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Πολυκάρπου τὴν ὁποίαν διὰ τινὰ φόνον ἐν αὐτῇ ἐπισυμβάντα, ἐπώλησαν ὀφθαίτερον εἰς τοὺς Φράγκους. Μητροπολιτικὸς δὲ ναὸς τῶν ὀρθοδόξων εἶνε ἡ ἁγία Φωτεινὴ, τῆς ὁποίας τὰς διαφόρους περιπετείας δεικνύει τὸ ἄνωθεν τῆς θύρας ἐπίγραμμα τοῦτο. «Κατὰ τὸ 1688 ἔτος διὰ σφοδροῦ σεισμοῦ κατηδαφίσθη ὁ πάνσευτος οὗτος ναὸς τῆς ἁγίας ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Φωτεινῆς καὶ ἀνωκοδομήθη ἐκ βῆθρων γῆς κατὰ τὸ 1690 ἔτος τῇ συνδρομῇ τῶν κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν κατοικούντων ἐνταῦθα ὀρθοδόξων χριστιανῶν, τῇ ἐπιστασίᾳ *Χατζῆ Ζαχαρίου* τινός, ἀρχιερατεύοντος τότε κυρίου Γρηγορίου Κονταρῆ· πυρποληθεὶς δ' αὐθις κατὰ τὸ 1763 ἔτος, θεῖα εὐδοκίᾳ τῇ μεσιτείᾳ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἄρχοντος μεγάλου Σπαθάρη καὶ δραγουμάνου τοῦ βασιλικοῦ στόλου κυρίου Κωνσταντίνου Χαντζερῆ καὶ συνδρομῇ καὶ ἐπιστασίᾳ τῶν προισταμένων κοινῇ γνώμῃ εὐγενεστάτων δέκα ἀρχόντων, διέκυψεν ὁ τῶν κρατούντων οἶκος καὶ ἐκ βῆθρων ἀνωκοδομήθη οὐ-

τωσεῖ, ὡς ὁρᾶται, κατὰ τὸ 1792 ἔτος διὰ κοινῆς βοήθειας ἀπάντων τῶν χριστιανῶν, ἀρχιερατεύοντος τοῦ εὐτελοῦς Γρηγορίου Πελοποννησίου· ὁ δὲ Θεὸς ἀντιβραβεύσει πλουσίως τοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ συνδραμοῦσιν εἰς τὴν τούτου ἀνέγερσιν.»

Ὁ ναὸς τῆς ἁγίας Φωτεινῆς, ἐκτὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ καλλωπισμοῦ, ὠραίζεται ἐξωθεν καὶ ὑπὸ ὑψηλοῦ καὶ λαμπροῦ κωδωνοστασίου· δυστυχῶς δὲ δι' ἔλλειψιν ὠρισμένου νεκροταφείου, ἡ αὐλὴ αὐτοῦ χρῆσιμεῖται ὡς τοιοῦτον. Ἐκεῖ μεταξὺ πολλῶν μνημάτων μοι ἔδειξαν καὶ τὸ τοῦ τῆν 6 Ἰουλίου 1863 ἐν τῇ νοσοκομείῳ ἀποθανόντος ἐθνικοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, μηδεμίαν φέρον ἐπιγραφήν. Καὶ οἱ μὲν Σμυρναῖοι φιλοτίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐκῆδυσαν τὸν θανόντα, ὑπολείπεται ὅμως καὶ ἡ ἀνέγερσις μνημείου εἰς τὸν ποιητὴν τοῦ Περιπλανωμένου καὶ τῆς Τουρκομάχου Ἑλλάδος, περὶ οὗ δέον νὰ φροντίσῃ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις.

Τῷ ναῷ παράκειται τὸ κατάλυμα τοῦ ἀρχιερέως, ὅστις τιτλοφορεῖται «Μητροπολίτης Σμύρνης καὶ ὑπέρτιμος καὶ ἑξαρχος Ἀσίας.» Ὁ νῦν Μητροπολίτης Σμύρνης Κ. Χρῦσανθος, ὅν ἐπεσκαψάμην, εἶνε σεβάσιμος ὀγδοηκοντοῦτης γέρον, ὅστις ἔχει ὑφ' ἑαυτὸν ἕνα ἐπίσκοπον, τὸν Ξανθουπόλεως Ἰγνάτιον, ἄνδρα εὐπαιδευτον καὶ ἐνάρετον. Εἶδον ἀμφοτέρους λειτουργούντας μετὰ τοῦ πρεσβυτερίου τῶν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Φωτεινῇ καὶ κατενούγην ἐκ τῆς τάξεως, ἐκ τοῦ σεβασμοῦ καὶ ἐκ τῆς εὐπρεπείας, ἥτις τηρεῖται ἐνταῦθα, κατ' ἀντίθεσιν, τῶν ἐν Ἀθήναις· ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς ἐν Σμύρνῃ εἰσὶ πολλῶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἀξιοπρεπέστεροι· ἤδη δὲ, καθ' ἃ μανθάνω, λόγος γίνεται περὶ τῆς μισθοδοτήσεως αὐτῶν, εἰς τρεῖς κατηγορίας διακρίθησομένων, ἐξ ὧν οἱ μὲν τῆς πρώτης θέλουσι λαμβάνει ἐξακόσια γρόσια κατὰ μῆνα, οἱ τῆς δευτέρας πεντακόσια καὶ οἱ τῆς τρίτης τετρακόσια.

Τοῦ ναοῦ τῆς ἁγίας Φωτεινῆς, πολὺ μεγαλοπρεπέστεροι καὶ λαμπρότεροι εἰσὶν ὁ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ ὁ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, καίτοι μὴ πεπερατωμένον ἔχοντες· εἰσέτι τὸν ἐσωτερικὸν αὐτῶν καλλωπισμὸν· ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπάρχουσιν ἔτι ἐν Σμύρνῃ οὐκ ὀλίγαι ἑτερεαὶ ἐκκλησῖαι, ὧν ἐξέχει ἡ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Εἰς τὸ προαύλιον τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου σώζεται τὸ μνημεῖον νεομάρτυρός τινος, Δήμου καλουμένου, τὸ ὅποιον ὑπάρχει λίαν σεβαστὸν, ἅτε πλεῖστα, ὡς με ἐβεβαίωσαν, θαύμα-

τα άπειργασάμενον. Ο Δήμος ούτος έκβιασθείς δπως άσπασθή τόν Τουρκισμόν, έκαρτομήθη μετά φρικώδεις βασάνους εις τὸ Ἰσάρτζαμι τῆ δεκάτῃ Ἀπριλίου 1763 και ούτως ηξιώθη τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου. Ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου τοῦ ἀναγινώσκεται τὸ ἐξῆς δυσεξήγητον ἐπιγράμμα. « Δῆμος δῆμον ἐξέστησεν οὐράνιον ἡμέριόν τε δημίοις ἡκιστα πτύξας. Δῆμος Ἀπριλίου δεκάτῃ κάραν ἐτμήθη ἐν ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ ἀψζγ. »

Πρὸς τὰς ἐκκλησίας συνδέονται και τὰ εκπαιδευτικά καταστήματα, ἐν οἷς πρωτεύει ἡ Εὐαγγελικὴ σχολὴ διὰ τὰ ἄρβρα, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Κ. Ξανθοπούλου και περιλαμβάνουσα μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς δημοτικῶν σχολείων ὑπὲρ τοὺς χιλίους μαθητὰς, και τὸ ὑπὸ τῆς γνωστῆς εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς φιλολογικὸν κόσμον Κ. Σαπφους Ἀσυντιάδος διευθυνομένον Παρθενωγεῖον και περιλαμβάνον πεντακοσίας πεντήκοντα μαθητριάς, ὧν τὴν ἐκπαίδευσιν ἐπιτηροῦσι πεντεκαίδεκα διδασκάλισσαι και διδάσκαλοι. Πρὸς δὲ τὸ Σχολεῖον τῆς Ἀδελφότητος τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐν ᾧ φοιτῶσι τετρακόσιοι περίπου παῖδες και δύο ἔτερα οὐκ εὐκαταφρόνητα. Εἰς πάντα ταῦτα ἡ Σμυρναϊκὴ νεολαία διδάσκειται ἀμισθεῖ, τὰ δὲ ἔξοδα αὐτῶν, ἅτινα βεβαίως δὲν εἶνε μικρὰ, πορίζονται ἐξ αὐτοπροαιρέτων συνδρομῶν και ἐκ διαφόρων κληροδοτημάτων.

Ἄλλὰ κατὰστημα μοναδικὸν κατὰ τὴν Ἀνατολήν και περιποιῶν πλείστην τιμὴν εἰς τοὺς Σμυρναίους εἶνε τὸ νοσοκομεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον συμπεριλαμβάνεται γηροκομεῖον ἅμα και φρενοκομεῖον, και εἰς τὸ ὁποῖον δικάζονται περὶ τοὺς πεντακοσίους ἄποροι και πάσχοντες χριστιανοί. Τὸ νοσοκομεῖον τοῦτο, κτισθὲν κατὰ πρῶτον ὑπὸ Παντελεόντος Σεβαστοπούλου κατὰ τῷ 1748, και πυρποληθὲν, ὡς ἐπὶ πλεονέκτινος γέγραπται, τῷ 4 Μαρτίου 1797, ἀνωκοδομήθη τῇ 15 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ὠκοδομήθη δὲ τελευταῖον τῷ 1852 μεμολοπρεπέστατον και δαπανηρότατον, περιλαμβάνον ἑκατὸν πενήκοντα κλινὰς δι' ἀρρώστους και ἀπαιτεῖ ἐτησίαν δαπάνην ἐξ ἔως ἐπτὰ χιλιάδων λιρῶν, τὰς ὁποίας φιλοτίμως εἰσπράττουσιν ἐξ ἐράνων, κληροδοτημάτων και ἐνοικίων κτημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει. Ὅτε ἐπισκέφθη αὐτὸ και ἀνέγνωσα τὸ ἐπὶ τῆς κλίμακος πρὸ τῆς θύρας γεγραμμένον « Ἐπὸ Παντολέοντος Σεβαστοπούλου κατὰ τὸ 1748. I. Κανᾶ, I. Μαυρογορδάτου, Δ. Βαχατῶρη, Ν. Βα

χατῶρη κατὰ τὸ 1773. I. Ὁμήρου κατὰ τὸ 1804. Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων τῆ συνδρομῆ τῶν ἐνταῦθα και ἀλλαχοῦ ὁμογενῶν 1852 » ὑλόγησα ἀπὸ καρδίας τὴν μνήμην τῶν ἀοιδίμων κτιτόρων, ὧν τὸ κλέος εἶνε εἰς τὸν αἰῶνα. Πρόκειται δὲ ἤδη νὰ οἰκοδομηθῆ και ἐν Ὀρφανοτροφείον.

Ἐπιθυμεῖτε βεβαίως νὰ σᾶς εἶπω και περὶ τῆς καταστάσεως τῶν λοιπῶν ἐθνῶν ἄλλὰ περὶ μὲν τῶν Ἑβραίων και Ἀρμενίων οὐδὲν σχεδὸν ἔχω, διότι ὁ Ἑβραῖος πανταχοῦ και πάντοτε εἶνε ὁ αὐτὸς, βυραρὸς δηλονότι δειλὸς και πανούργος και φανατικῶς ἐμμένων εἰς τὰ πάτρια, ὁ δὲ Ἀρμένιος, φιλήδονος πάντοτε και ἀμέριμος κατὰ τοῦτο μόνον προώδευσεν ὅτι αἰσχύνεται νὰ θεωρῆται ἀρμένιος και νὰ ὀμιλῆ τὴν ἐθνικὴν του γλῶσσαν. Ἐκ τούτου πολλοὶ μὲν αὐτῶν διὰ τῆς ἀλλαξοθησκείας πράγματι, κατ' εὐφημισμὸν δὲ διὰ τῆς ἐνώσεως μετὰ τῶν Φράγκων, πατρίδα λαμβάνουσι τὴν Φραγκίαν (ἴσως ἄγνωστον ἐτι ἡπειρον τοῦ κόσμου) ἂν δὲ τοὺς ἐρωτήσης τί πατρίδος εἶνε, σᾶς ἀποκρίνονται κατόλοικοι συγγέοντες τὴν θρησκείαν μετὰ τοῦ ἐθνισμοῦ, ἡ δὲ γλῶσσα των ἀποτελεῖ τὸν τραγέλαφον ἐκεῖνον, δι' οὗ ὁ μὲν εἰς ἐρωτᾶ ἐξ ἡμισείας Γαλλιστὶ και ἐξ ἡμισείας ἀρμενιστί: « Bon jour; ἐφένδημ, ἔντζ — κινίς; » (καλ' ἡμέραν, κύριε, τί κάμνεις;) ὁ δὲ ἕτερος ἀποκρίνεται ἐξ ἡμισείας Τουρκιστί και ἐξ ἡμισείας ἑλληνιστί « Σαμπάν χαῖρ — ολσοῦν, κέφι καλὸ εἶνε. » (καλ' ἡμέραν, εἶμαι καλᾶ).

Περὶ τῶν Τούρκων ἐπίσης ὀλίγιστα ἔχω νὰ σᾶς εἶπω, διότι μ' ὄλας τὰς προσπάθειάς τοῦ Ἐθινοῦ Ταχυδρόμου ὅπως ἀποδείξῃ τὸ ἀκμαῖον και προοδευτικὸν τῶν Τούρκων, οὔτοι καθ' ἑκάστην ἐκπίπτουσι και πτωχύνουσιν, ἀπεναντίας τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν στοιχείων, ἅτινα και ἠθικῶς και ὕλικῶς ἀναπτύσσονται. Πράγμα δὲ ἀξιοπερίεργον ἄλλὰ και ἀληθέστατον, ἐν Σμύρῃ τούλάχιστον, εἶνε ὅτι οἱ Τούρκοι οὐχὶ μόνον ἠθικῶς, ἀλλὰ και ἀριθμητικῶς ὀσημέραι ἐλαττοῦνται, και τοῦτο διότι καθ' ἂ μ' ἐβεβαίωσαν, αἱ ὀθωμανίδες μετὰ τὸν πρῶτον και δεύτερον τοκετὸν λαμβάνουσι φάρμακα στεριώσεως, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς πτωχίας, τὸ δὲ ὅπως διατηρήσωσι τὸ κάλλος των ἐνῷ παρὰ τοῖς χριστιανοῖς συμβαίνει τανάπαλιν, ἀμιλλωμένοι πρὸς ἀλλήλους ἐπὶ πολυτεκνία.

Τί δὲ νὰ εἴπωμεν και περὶ τῶν Γραικοφράγκων τῆς Σμύρνης; Παιδαγωγούμενοι ὑπὸ σμήνους ἀγρίων και φανατικῶν καλογήρων, ποτίζονται παρ' αὐτῶν μετὰ τὰ αἰσθήματα ἀπιστεῦτου θρησκευ-

τικοῦ μίσους κατὰ τῶν λοιπῶν ἑτεροδόξων και ἰδίᾳ τῶν Ἑλλήνων, και προστατευόμενοι ὑπὸ τῆς Προπαγάνδας και τῆς ξενικῆς διπλωματίας εὐποροῦσι μὲν ὕλικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς εἰσὶν ἀπεκτηνωμένοι: ψιττακίζοντες Γαλλικὰ τινὰ, νομίζουσιν ἑαυτοὺς ὡς τὸ ἄκρον ἄκρον τοῦ πολιτισμοῦ, ἐνῷ πραγματικῶς εἰς τὰ σχολεῖα των δὲν διδάσκονται ἄλλο, εἰμὴ πῶς νὰ φοιτῶσι τακτικῶς εἰς τὰς ἐκκλησίας των, αἵτινες ἐνταῦθα εἶνε ἀναρίθμητοι. Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσητε μέχρι τίνος βαθμοῦ φθάνει παρ' αὐτοῖς ὁ θρησκευτικὸς παραλογισμὸς, σᾶς σημειῶ ὅτι εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Προπαγάνδας ὑπάρχει σχεδὸν τι σανδαλίον, περὶ τὸ ὁποῖον Ἀκτινικοῖς στοιχείοις, ἀλλ' Ἑλληνικῶς λέξεσιν ἀναγινώσκονται ταῦτα « Ἀληθὲς μέτρον τοῦ παπουτζίου τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν θεοτόκου Μαρίας. » Ὅστις λοιπὸν τῶν μαθητῶν ἐπιτυχῶς ζωγραφῆσῃ τὸ ἀληθὲς αὐτὸ μέτρον, ἀπαλλάσσεται τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ ἐπὶ ἑννέα ἡμέρας. Παραλείπω ὅτι τοῖς διδάσκειται ἱστορία ὑπὸ ἰησοῦτικὴν ἔποψιν γεγραμμένη, ὅτι αἱ γραφαὶ τοῖς ἐξηγοῦνται μετὰ γελοιοδῆ θεολογίαν και ὅτι ἡ ἀνάγκη τοῦ Εὐαγγελίου εἶνε ἀπηγορευμένη τῷ λόγῳ ὅτι περικλείουσι πράγματα δυσκατάληπτα και δεόμενα ἐξηγήσεως.

Ἰσως, κυρία μου, ἀνεμίχθην εἰς πολλὰ πραγματα ταυτοχρόνως, φιλοσοφικά, θρησκευτικά, ἐθνολογικά και λοιπά δὲν θέλετε λησμονήσει ὅμως ὅτι ἐκληρονόμησα ὡς Ἕλλην και ἐγὼ τὸ προπατορικὸν ἀμάρτημα, νὰ ἀναμιγνύωμαι δηλονότι εἰς πάντα, νὰ θέλω νὰ διορθῶσω πάντα, νὰ ὀμιλῶ περὶ πάντων και ἐπὶ τέλους ἴσως νὰ μὴ λέγω τίποτε. Ἄλλως τε θέλω σᾶς δικηγηθῆ και συμβᾶν τι, οὐ ἐγενόμην αὐτόπτης και διὰ τοῦ ὁποῖου θέλετε ἴσως καταπαύσει τὴν κατ' ἐμοῦ δυσἀρέσκειαν σᾶς. Χθὲς τὸ ἑσπέρας μεταβαίνων ἐκ τοῦ Café Levantino εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον διότι πρέπει νὰ μάθητε ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα ἀξιόλογος δραματικὴ ἑλληνικὴ εἰταιρία ὑπὸ τὴν διευθύνειν τοῦ Κ. Μαρκεζίνη, ὄφειλον νὰ διαβῶ διὰ στενῆς τινὸς ὁδοῦ σκοτεινῆς ὅτε δὲ ἐμελλον νὰ κάμψω μίαν τῶν γωνιῶν τῆς ἡκουσα συνομιλίαν τινὰ λίαν χαμηλοφώνως, και ἐπειδὴ ἡμην περίεργος νὰ ἀκούσω τί ἔλεγον και τίνες ἦσαν οἱ ὀμιλοῦντες, ἐστάθην και ἀφιερῶσας ὄλην μου τὴν προσοχήν, ἠκροάσθην.

— Καὶ ἄλλοτε μοὶ ἐπανελάθεσ τὸ αὐτὸ, ἔλεγε νεανικὴ τις φωνὴ και ὅμως ἐψεύσθης.

— Ἄλλὰ τότε ἦτον ἄλλο ἔτος και τώρα εἶνε ἄλλο, ἀπεκρίνατο ἑτέρα γυναικεία.

— Φεῦ! ἀναχωρῶ μετ' ὀλίγον, προσέθετεν ἡ πρώτη μετὰ πόνου, εἰπέ μοι τούλάχιστον θὰ με ἐνθυμῆσαι; εἰπέ μοι θὰ με ἀγαπᾶς;

— Καὶ ἀμφιβάλλεις περὶ τούτου; ἀπεκρίνετο ἡ δευτέρα.

— Ἐνόησα ἀμείσως, διότι τὰ τοιαῦτα ἐννοῶ δὲ και ἐγὼ ὀλίγον, ὅτι ἡ συνομιλία ἐκεῖνη ἦτον ἐρωτικὴ ὅστε ἀπεφάσισα νὰ μείνω μέχρι τέλους διὰ νὰ ἀκούσω τὸ συμπέρασμα τῶν λόγων αὐτῶν.

— Ἀναχωρῶν σοὶ συνιστῶ, προσέθετεν ὁ νεανίας, ὅτι πλέον ἀνήκεις εἰς ἐμὲ, και ἡ ἐνθύμησις αὕτη νὰ ἦνε ἀδικαίεπτως εἰς τὴν μνήμην σου.

— Τὸ ἠξέυρω.

— Ἄχ! πόσον ἡ στερησίς σου θὰ μοὶ ἦνε ὀδυνηρὰ και μετὰ τίνων παλμῶν θὰ ἀναμείνω τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιστροφῆς μου διὰ νὰ σὲ ἐν

— Ἀχρεῖς! ἠκούσθη ἀγρία τις φωνὴ διακόψασα τοὺς ἐρωμένους, τόσον γλυκὰ συνομιλοῦντας. Τώρα σοὺ δείχνω ἐγὼ.

Και πάραυτα κρότοι βημάτων ἠκούσθησαν και φῶτα ἐλαμψαν εἰς τὴν ὁδὸν και βαρεῖς γδοῦποι βρόδισμῶν διέσχισαν τὸν ἀέρα και ὁ πρὸ ὀλίγου εὐτυχῆς ἐραστῆς τὰς ἔρωγεν ἀξιόλογα, διότι ὁ κτυπῶν εἶχε, φαίνεται, βραχίονα θαυμασίως ῥωμαλέον.

— Σῶσον, Κύριε, ἐπρόφθασα νὰ εἶπω ἐγὼ και ἐτράπην εἰς φυγὴν με ταχύτητα δορκάδος.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ προσεχές)

Ο ΛΕΠΡΟΣ

ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΛΟΣΤΗΣ. (1)

— Με ψυχὴν τοσοῦτον ἐνθερμον θὰ ἠγωνίσθης βεβαίως πολὺ διὰ νὰ ὑποφέρης ἀγογγύστως τὴν τύχην σου, παρετήρησεν ὁ στρατιωτικὸς, και νὰ μὴ ἐγκαταλειφθῆς εἰς τὴν ἀπελπισίαν.

— Ἦθελον σὲ ἀπατήσῃ ἐὰν σὲ ἄφωνα νὰ νομιζῆς ὅτι ὑποφέρω πάντοτε μεθ' ὑπομονῆς τὴν τύχην μου, ἀπεκρίθη ὁ λεπρὸς: οὐδόλως ἐφθασα εἰς αὐτὴν τὴν αὐταπάρητην, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναχωρηταί τινες κατώρθωσαν νὰ φθάσωσιν. Αὐτὴ ἡ ἐντελής θυσία ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων φίλων δὲν ἐξετελέσθη εἰσέτι ὁ βίος μου διέρχεται δι' ἀκαταπαύστου πάλης, και αὕτη ἐτι ἡ βοήθεια τῆς θρησκείας δὲν εἶναι πάντοτε ἰκανὴ

(1) Συνέχεια ἀπὸ φυλλάδ. 76.

νά ἀναστέλλῃ τὰς ὁρμὰς τῆς φαντασίας μου. Αὐτὴ μὲ παρασύρει συνεχῶς ἄκοντα ἐντὸς ὠκεανοῦ χειμερινῶν πόθων, οἵτινες πάντες μὲ ἐπαναφέρουσιν εἰς ἐκεῖνον τὸν κόσμον, τοῦ ὁποῦ οὐδεμίαν ἰδέαν ἔχω, καὶ τοῦ ὁποῦ ἡ φαντασιώδης εἰκὼν μοι εἶναι πάντοτε παρούσα διὰ τὰ μὲ βασανίζῃ.

— Ἐὰν ἠδυνάμην νὰ σὲ κάμω νὰ ἀναγνώσῃς ἐν τῇ ψυχῇ μου, καὶ νὰ σοὶ δώσω περὶ τοῦ κόσμου τὴν ἰδέαν ἣν ἔχω, ὅλαί αἱ ἐπιθυμίαι καὶ αἱ λύπαι σου ἠθέλον πάραυτα ἐκλείψει.

— Μάτῃν βιβλίαν τινὰ μὲ ἐδίδαξαν περὶ τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ἀχωρίστων ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα δυστυχιῶν· ἡ καρδία μου ἀρνείται νὰ τὰ πιστεύσῃ. Φαντάζομαι πάντοτε συναναστροφᾶς εἰλικρινῶν καὶ ἐναρέτων φίλων· συζύγους ἁρμονικῶς βιοῦντας, τοὺς ὁποῖους ἡ ὑγεία, ἡ νεότης καὶ τὰ πλοῦτη, τὰ πάντα πληροῦσιν εὐδαιμονίας. Νομίζω ὅτι βλέπω αὐτοὺς περιερχομένους εἰς φαιδρότερα καὶ δροσερώτερα ἄλση τῶν σκιαζόντων με, φωτιζομένους ὑπὸ λαμπροτέρου ἡλίου τοῦ φωτίζοντός με, καὶ ἡ τύχη αὐτῶν μοι φαίνεται πλέον ἀξιοζήλευτος καὶ ὅσον ἡ ἰδική μου εἶναι ἀθλιωτέρα. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος, ὅτε ὁ ἀὴρ τοῦ Πεδεμοντίου πνέῃ εἰς τὴν κοιλάδα μας, αἰσθάνομαι εἰσδύουσιν εἰς ἐμὲ τὴν ζωογόνον αὐτοῦ αὔραν, καὶ ἀνασκιρτῶ ἀκουσίως. Αἰσθάνομαι ἀνεξήγητον πόθον καὶ ἀόριστον αἰσθημα ἀπείρου εὐδαιμονίας τῆς ὁποίας ἠδυνάμην νὰ ἀπολαύω καὶ ἦτις ὅμως δὲν μοι ἐπιτρέπεται. Ἐξέρχομαι τότε τοῦ κελίου μου, καὶ πλανῶμαι εἰς τὴν ἐξοχὴν, ὅπως ἀναπνεύσω ἐλευθερότερον. Ἀποφεύγω δὲ νὰ φανῶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὁποῖους ἐν τούτοις ποθῶ νὰ ἀπαντήσω· καὶ ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ λόφου, κεκρυμμένος μεταξὺ τῶν θάμνων ὡς ἄγριον θηρίον φέρω τὰ βλέμματά εἰς τὴν πόλιν Ἀόστην. Βλέπω μακρόθεν μὲ φθονερὸν βλέμμα τοὺς εὐτυχεῖς αὐτῆς κατοίκους, οἵτινες μόλις μὲ γνωρίζουσι· στενάζων ἐκτείνω πρὸς αὐτοὺς τὰς χεῖρας ζητῶν τὴν μερίδα μου ἐκ τῆς εὐτυχίας ἐκείνων. Ἐν τῇ παραφορᾷ μου, σοὶ τὸ ὁμολογῶ, πολλάκις ἐνηγκλήσθην τὰ δένδρα τοῦ δάσους, παρακαλῶν τὸν Θεὸν νὰ ἐμψυχώσῃ αὐτὰ, ὅπως μοι παράσχῃ φίλον. Ἀλλὰ τὰ δένδρα μένουσιν ἄφωνα, ὁ ψυχρὸς αὐτῶν φλοιὸς μὲ ἀπωθεῖ, οὗτος οὐδὲν κοινὸν μετὰ τῆς καρδίας μου ἔχει, ἦτις φλέγεται καὶ πάλλει. Κεκμηκῶς ὑπὸ τοῦ κόπου, βεβαρυμένος τὴν ζωὴν ἐπιστρέφω ἐκ νέου εἰς τὸ

κελλίον μου, ἐκθέτω τὰς βρασάνους μου τῷ Θεῷ, καὶ ἡ προσευχὴ ἐπαναφέρει ὀλίγην γαλήνην εἰς τὴν ψυχὴν μου.

— Ὑποφέρεις λοιπὸν, ταλαίπωρε, ὅλα τὰ δεινὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, εἶπεν ὁ στρατιωτικὸς ἐν συγκινήσει.

— Τὰ τελευταῖα ταῦτα δὲν εἶναι τὰ σκληρότερα!

— Σοὶ ἀφίνουσι λοιπὸν πολλάκις ἄνεσιν;

— Καθ' ἕκαστον μῆνα αὐξάνουσι καὶ ἐλαττοῦνται κατὰ λόγον τῆς πορείας τῆς σελήνης. Ὅταν αὕτη ἀρχίζῃ νὰ φαίνεται, ὑποφέρω συνήθως περισσότερον, ἢ ἀσθένειά μου ἐλαττοῦται μετὰ ταῦτα, καὶ φαίνεται ὡς νὰ μεταβάλλῃ φύσιν· τὸ δερμὰ μου ξηραίνεται καὶ λευκαίνεται καὶ σχεδὸν δὲν αἰσθάνομαι τὸ κακὸν μου· ἀλλὰ τοῦτο θὰ μοι ἦτο πάντοτε ὑποφερτὸν ἄνευ τῶν φρικτῶν ἀϋπνιῶν τὰς ὁποίας μοι προξενεῖ.

— Πῶς! καὶ αὐτὸς ὁ ὕπνος σὲ ἐγκαταλείπει; ἠρώτησεν ὁ ξένος.

— Ὡ! φίλε μου, αἱ ἀϋπνίαι! αἱ ἀϋπνίαι! Δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῆς πόσον μακρὰ καὶ λυπηρὰ εἶναι ἡ νύξ, τὴν ὁποῖαν δυστυχῆς τις διέρχεται ὀλόκληρον, χωρὶς ποσῶς νὰ κοιμηθῇ, ἔχων τὸν νοῦν προσηλωμένον εἰς φρικτῶδη κατάστασιν καὶ εἰς μέλλον ἄνευ ἐλπίδος. Ὅχι! οὐδεὶς δύναται νὰ τὸ ἐννοήσῃ. Αἱ ἀνησυχίαι μου αὐξάνουσι καθόσον ἡ νύξ προχωρεῖ· καὶ ὅταν αὕτη πλησιάζῃ πρὸς τὸ τέλος αὐτῆς, ἡ ταραχὴ μου εἶναι τοιαύτη ὅστε δὲν ἠξεύρω τί νὰ ἀπογείνω· αἱ σκέψεις μου συγχέονται· αἰσθάνομαι παράδοξον αἰσθημα, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε ἄλλοτε ἐν ἐμοὶ εὐρίσκω εἰμὴ κατὰ τὰς τρομερὰς ταύτας στιγμὰς. Ὅτε μὲν μοι φαίνεται ὅτι ἀνυπόστατός τις δύναμις μὲ παρασύρει εἰς ἀχανὲς βάραθρον· ὅτε δὲ βλέπω κηλίδας μελανὰς ἐνώπιόν μου· ἀλλ' ἐνῶ παρατηρῶ αὐτὰς μετὰ περιεργείας, διασταυροῦνται ταχέως ὡς ἀστραπὴ, μεγαλύνονται, πλησιάζουσαι πρὸς ἐμὲ καὶ πάραυτα γίνονται ὄρη, τὰ ὁποῖα μὲ καταθλίβουσι διὰ τοῦ βάρους των. Ἄλλοτε πάλιν βλέπω νέφη ἀνερχόμενα ἐκ τῆς γῆς, ὡς κύματα τὰ ὁποῖα ὑψοῦνται, ἐπισωρεύονται, καὶ ἐπαπειλοῦσι νὰ μὲ καταπίωσιν· ὁσάκις δὲ θέλω νὰ ἐγερθῶ διὰ νὰ διασκεδάσω αὐτὰς τὰς ἰδέας μοι φαίνεται ὡς νὰ κρατῶμαι δι' ἀοράτων δεσμῶν, ἅτινα μοι ἀφαιροῦσι τὰς δυνάμεις. Θὰ νομίσῃς ἴσως ὅτι ὅλα ταῦτα εἶναι ὄνειρα· ἀλλ' ὄχι, διότι οὐδὲν ὡς κοιμῶμαι. Ἐπαναβλέπω ἀκαταπαύστως τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα, καὶ τοῦτο εἶναι φρι-

κτὸν αἰσθημα ὑπερβαίνον ὅλα τὰ δεινὰ μου!

— Ἐνδεχόμενον εἶναι ὅτι ὑποφέρεις ἀπὸ πυρετὸν, εἶπεν ὁ στρατιωτικὸς, κατὰ τὰς σκληρὰς αὐτὰς ἀϋπνίας, καὶ οὗτος εἶναι ἀναμφιβόλως ὁ πρόξενος αὐτοῦ τοῦ εἴδους τῆς παραφορᾶς.

— Νομίζεις ὅτι δύναται τοῦτο νὰ προέλθῃ ἐκ πυρετοῦ! Ὡ! λίαν ἐπιθύμουν νὰ εἶχεν οὕτω τὸ πρᾶγμα. Μέχρι τοῦδε ἐφοβούμην μήπως εἶναι αὐταὶ αἱ ὄπτασιαι συμπτώματα μανίας, καὶ ὁμολογῶ σοὶ ὅτι τοῦτο πολὺ μὲ ἀνησυχεῖ. Εἶθε νὰ ἦτο τῶνόντι πυρετός.

— Ζωηρῶς ἐνδιαφέρομαι διὰ σέ. Ὁμολογῶ ὅτι οὐδέποτε ἠθέλον σχηματίσει ἰδέαν παρομοίαν τῆς καταστάσεώς σου. Ἐν τούτοις νομίζω ὅτι αὕτη θὰ ἦτο ὀλιγώτερον λυπηρὰ ὅτε ἔξῃ ἡ ἀδελφὴ σου.

— Ὁ Θεὸς μόνον γινώσκει ὅτι ἔχασα διὰ τοῦ θανάτου τῆς ἀδελφῆς μου, ἀπεκρίθη ὁ λεπρὸς στενάζων. Ἀλλὰ δὲν φοβεῖσαι εὐρισκόμενος τοσοῦτον πλησίον μου; Κάθησον ἐνταῦθα, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου· ἐγὼ θὰ μένω ὅπισθεν τοῦ φυλλώματος τούτου, ὅπόθεν θὰ συνδιαλεγώμεθα χωρὶς νὰ βλέπωμεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον.

— Καὶ διατί; Ὅχι, δὲν θὰ μὲ ἀφήσῃς, κάθησον πλησίον μου. Δέγων δὲ ταῦτα, ὁ ὁδοιπόρος ἐκινήθη ὅπως λάβῃ τὴν χεῖρα τοῦ λεπροῦ, ὅστις ἀπέσυρεν αὐτήν.

— Ἄφρων! ἀνέκραξεν ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἐγγίσῃς τὴν χεῖρά μου.

— Καὶ διατί ὄχι; θὰ ἐσφιγγον αὐτὴν ἐγκαρδίως.

— Πρώτην φράξιν θὰ ἀπελάμβανον τοιοῦτον εὐτύχημα, διότι οὐδεὶς ποτὲ ἠγγίσει τὴν χεῖρά μου, εἶπεν ὁ λεπρὸς.

— Καὶ πῶς! ἐκτὸς τῆς ἀδελφῆς περὶ τῆς ὁποίας μοι ἀνέφερες, οὐδέποτε συνῆψας σχέσιν μετὰ τινος, οὐδέποτε ἠγαπήθης παρά τινος τῶν ὁμοίων σου;

— Κατ' εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἔχω πλέον ἐπὶ τῆς γῆς ὁμοίον μου, ἀπεκρίθη ὁ λεπρὸς περιλύπως.

— Μὲ κάμνεις νὰ φρίττω!

— Συγχώρησόν με, συμπαθῆ ξένε! γνωρίζεις ὅτι οἱ δυστυχεῖς εὐχαρίστως ὁμιλοῦσι περὶ τῶν δυστυχιῶν αὐτῶν.

— Ἐξακολουθήσον, καλὲ ἄνθρωπε! Μοι εἶπες ὅτι ἀδελφὴ τις ἔξῃ ποτὲ μετὰ σοῦ, καὶ σὲ ἐβοήθει, ὅστε νὰ ὑποφέρῃς τὰς θλίψεις σου.

— Αὕτη ἦτον ὁ μόνος δεσμὸς ὅστις μὲ συνέ-

δεσεν ἐτι μετὰ τῶν ἐπιλοίπων ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς κηδόνησε νὰ διακόψῃ αὐτὸν καὶ νὰ μὲ ἀφήσῃ μεμονωμένον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κόσμου. Ἡ ψυχὴ αὐτῆς ἦτον ἀξία τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου εὐρίσκεται, καὶ τὸ παράδειγμα τῆς μὲ ὑπεστήριξε ἐναντίον τῆς ἀποθαφρύνσεως τῆς συνεχῶς καταβαλλούσης με μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς. Καὶ ὅμως δὲν ἐξῶμεν ἐν αὐτῇ τῇ τερπνοτάτῃ οικειότητι τὴν ὁποῖαν φαντάζομαι, καὶ ἦτις ὄφειλε νὰ συνδέῃ δυστυχεῖς φίλους. Τὰ δεινὰ ὑστέρου ἡμᾶς τῆς παρηγορίας ταύτης, ὅστε καὶ ὅτε ἀκόμη ἐπλησιάζομεν διὰ νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεόν, ἀποφεύγομεν νὰ βλέπωμεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον, φοβούμενοι μήπως τὸ θέαμα τῶν δεινῶν μας ταραξῇ τὰς σκέψεις μας, καὶ τὰ βλέμματά μας δὲν ἐτόλμων πλέον νὰ συναντηθῶσιν εἰμὴ εἰς τὸν οὐρανόν. Μετὰ τὴν προσευχὴν, ἡ ἀδελφὴ μου ἀπεσίρετο ἐνίοτε εἰς τὸ κελλίον τῆς ἡ ὑπὸ τὰς λεπτοκαρυὰς τὰς ἀποτελούσας τὸν κῆπον, καὶ ἐξῶμεν σχεδὸν πάντοτε κεχωρισμένοι.

— Ἀλλὰ διατί ἐπεβλήθητε εἰς τοσοῦτον σκληρὸν περιορισμόν; ἠρώτησεν ὁ ξένος.

— Ὅτε ἡ ἀδελφὴ μου προσεβλήθη ὑπὸ τῆς φοβερᾶς αὐτῆς νόσου, ἐκ τῆς ὁποίας ὀλόκληρος ἡ οἰκογένειά μου κατεστράφη, καὶ ἦλθε νὰ συμμερισθῇ τὴν μοναξίαν μου, δὲν εἶχομεν εἰσέτι ἰδεῖ ἀλλήλους· μεγίστη ἔβην ὑπῆρξεν ἡ φρίκη αὐτῆς ἰδούσης με τὸ πρῶτον. Ὁ φόβος μὴ τὴν λυπήσω, ὁ ἔτι μεγαλειότερος φόβος μὴ αὐξήσω τὸ κακὸν τῆς πλησιάζων αὐτῆν, μὲ ἠνάγκασε νὰ ἀσπασθῶ αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ βίου. Ἡ λέπρα δὲν εἶχεν εἰσέτι προσβάλει εἰμὴ τὸ στήθος τῆς, καὶ ἔτι ἔτρεπον ἐλπίδας περὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς. Βλέπεις αὐτὴν τὴν παρημελημένην ἄμπελον; αὕτη ἦτο τότε φραγμὸς τὸν ὁποῖον μετὰ πολλῆς φροντίδος διετήρουν καὶ ὅστις διήρει τὸν κῆπον εἰς δύο μέρη. Ἐκατέρωθεν εἶχον σχηματίσει μικρὰν ἀτραπὸν κατὰ μῆκος τῆς ὁποίας ἠδυνάμεθα νὰ περιπατῶμεν καὶ νὰ συνομιλῶμεν, χωρὶς νὰ βλέπωμεθα καὶ χωρὶς νὰ πλησιάζωμεν ὁ εἰς τὸν ἄλλον.

— Ὅθ' ἔλεγες τις ὅτι ὁ οὐρανὸς εὐηρεστεῖτο δηλητηριάζων τὰς λυπηρὰς ἀπολαύσεις τὰς ὁποίας ἐχορήγει ὑμῖν!

— Ἀλλὰ τότε τοῦλάχιστον δὲν ἤμην μόνος, ὑπέλαθεν ὁ λεπρὸς, ἡ παρουσίαι τῆς ἀδελφῆς μου ἐξωογόνηε τὴν μοναξίαν ταύτην. ἤκουον τὸν κρότον τῶν βημάτων τῆς ἐν τῇ ἐρημίᾳ μου. Ὅσάκις δὲ τὴν αὐγὴν, ἐπανηρχομένη ὑπ' αὐτὰ τὰ

δένδρα νὰ προσευχηθῶ τῷ Θεῷ, ἡ θύρα τοῦ πύργου ἠνοιγέτο ἐλαφρὰ καὶ ἡ φωνὴ τῆς ἀδελφῆς μου ἀνεμιγνύετο ἀνεπαισθήτως μὲ τὴν ἰδικήν μου. Τὸ ἐσπέρας, ὅτε ἐπότιζον τὸν κηπὸν μου, αὕτη περιπάτει ἐνίοτε περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς τὸ αὐτὸ μέρος ὅπου σοὶ ὀμιλῶ, καὶ ἔβλεπον τὴν σκιὰν αὐτῆς περιπλανωμένην ὑπὸ τὰ ἄνθη μου. Καὶ μολονότι δὲν ἔβλεπον αὐτὴν, εὕρισκον ὅμως πανταχοῦ τὰ ἴχνη τῆς παρουσίας της. Ἦδη δὲ δὲν μοὶ συμβαίνει πλέον νὰ ἀπαντήσω ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἄνθος τι μακθήμερον, ἢ κλάδους τινὰς θάμνων τοὺς ὁποίους ἐρρίπτειν ἄλλοτε ἐκεῖνη διερχομένη· εἶμαι μόνος· ἔπαυσε πλέον πέριξ ἐμοῦ ἡ ζωὴ καὶ ἡ κίνησις, καὶ ἡ στενὴ ὁδὸς ἡ φέρουσα εἰς τὸ προσφιλὲς μικρὸν δάσος της γίνεται ἤδη ἄφαντος ὑπὸ τὴν χλόην. Ἄν καὶ αὕτη δὲν ἐφαίνετο ὅτι ἐνησχολεῖτο δι' ἐμὲ, ἐπαγρύπνει ὅμως ἀκαταπαύστως εἰς πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ μοὶ προξενήσῃ εὐχαρίστησιν. Ὅτε ἐπανηρχόμην εἰς τὸ δωμάτιόν μου ἐξεπληττόμην ἐνίοτε εὐρίσκων ἐν αὐτῷ ἀγγεῖα πλήρη νέων ἀνθέων, ἢ ὠραῖον τινὰ κερπὸν διὰ τὸν ὁποῖον εἶχεν ἡ ἰδία φροντίσις. Δὲν ἐτόλμων νὰ τῇ ἀποδώσω τὰς αὐτὰς περιποιήσεις καὶ μάλιστα πολλάκις παρεκάλεσα αὐτὴν ὅπως οὐδέποτε εἰσέρχεται εἰς τὸ δωμάτιόν μου· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ περιορίσῃ ἀγάπην ἀδελφῆς; Μια μόνη πράξις αὐτῆς δύναται νὰ σὲ πληροφορήσῃ περὶ τῆς πρὸς ἐμὲ ἀγάπης της. Νύκτα τινὰ περιπάτου μεγάλως βήμασιν ἐντὸς τοῦ κελλίου μου, βασιανίζόμενος ὑπὸ φρικτῶν πόνων. Περὶ τὸ μεσονύκτιον δὲ καθήσας ἐπὶ τινὰς στιγμάς νὰ ἀνακλυθῶ, ἤκουσα εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ δωματίου μου ἐλαφρὸν κρότον. Πλησιαίζω, τείνω τὸ οὖς· κρίνε περὶ τῆς ἐκπληξέως μου! ἦτο ἡ ἀδελφὴ μου ἥτις ἐδέετο τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας. Εἶχεν ἀκούσει τὰ παράπονά μου, καὶ δὲν ἠθέλησε μὲν νὰ μὲ ταράξῃ, ἀλλ' ἤρχετο ὅπως ἐν ἀνάγκῃ ἦναι ἐτοίμη νὰ μὲ βοηθήσῃ. Τὴν ἤκουσα ἀπαγγέλλουσαν χαμηλῇ τῇ φωνῇ τό: Ἐλέητόν με ὁ Θεός. Ἐγὼνυπέτησα τότε πλησίον τῆς θύρας χωρὶς νὰ τὴν διακόψω, καὶ ἠκολούθησα νοερώς τὰς λέξεις της. Οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἦσαν πλήρεις δακρύων· καὶ τίς δὲν ἠθελε συγκινηθῆ εἰς τὴν τοιαύτην ἀγάπην; Ὅτε ἐνόησα ὅτι ἡ προσευχὴ αὐτῆς εἶχε τελειώσαι: « Ἰγίαινε, ἀδελφὴ μου, τῇ εἶπον χαμηλῇ τῇ φωνῇ, ὕγίαινε, ἐπίστρεψον εἰς τὸ δωμάτιόν σου, αἰσθάνομαι ἐμαυτὸν καλλίτερον· ὁ Θεός νὰ σὲ εὐλογῆσῃ καὶ νὰ ἀνταμείψῃ τὴν εὐσέθειάν σου! » Ἀπεσύρθη σιωπηλῶς, καὶ

ἀναμφιβόλως ἡ προσευχὴ αὐτῆς εἰσηκούσθη, διότι τέλος πάντων ἐκοιμήθη ὥρας τινὰς ἤσυχον ὕπνον.

— Πόσον θλιβεραὶ θά σοι ἀπέβησαν αἱ πρῶται μετὰ τὸν θάνατον τῆς ἀγαπητῆς αὐτῆς ἀδελφῆς ἡμέραι! εἶπεν ὁ ξένος.

— Ἐπὶ τινὰ χρόνον διετέλουν εἰς εἶδος τι ἐκπλήξεως ἥτις μ' ἀφήρει τὴν δύναμιν τοῦ νὰ αἰσθάνθῃ ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς δυστυχίας μου· ὅτε δὲ τέλος πάντων ἀνέλαβον τὰς αἰσθήσεις, καὶ ἤμην πλέον ἱκανὸς νὰ κρίνω τὴν κατάστασίν μου, ὁ νοῦς μου ὀλίγον ἔλειψε νὰ μὲ ἐγκαταλείψῃ. Αὕτη ἡ ἐποχὴ τῆς ζωῆς μου θά ἦναι πάντοτε διττῶς δι' ἐμὲ θλιβερά, διότι μοὶ ὑπενθυμίζει τὸ μέγιστον τῶν δυστυχημάτων, καὶ ταυτοχρόνως τὸ ἔγκλημα τὸ ὁποῖον ὀλίγον ἔλειψε νὰ πράξω.

— Ἐγκλημα! ἀνέκραξεν ὁ στρατιωτικὸς, ἀδυνατῶ νὰ σὲ θεωρήσω ἱκανὸν τούτου.

— Καὶ ὅμως εἶναι ἀληθέςτατον, καὶ διηγούμενος τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ βίου μου αἰσθάνομαι ὅτι θά χάσω ὄχι ὀλίγον ἐκ τῆς ὑπολήψεώς σου· ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ παρασταθῶ καλλίτερος ἀφ' ὅ,τι εἶμαι, καὶ πιθανὸν καταδικάζω με θά μὲ οἰκτείρῃς. Ἦδη, εἰς περιόδους τινὰς μελαγχολίας, ἡ ἰδέα τοῦ νὰ ἀφήσω τὴν ζωὴν ταύτην ἐκουσίως παρουσιάσθη ἐν ἐμοί· ἐν τούτοις ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μοὶ εἶχε πάντοτε ἀποκρούσει αὐτὴν, ὅτε ἡ ἀπλουστερά περιστάσις καὶ ἡ ὀλιγώτερον κατὰ τὸ φαινόμενον ἱκανὴ νὰ μὲ ταράξῃ ἐμελλε νὰ μὲ ἐξαφανίσῃ διὰ παντός. Νέαν πάλιν ἐδοκίμασα θλίψιν. Πρὸ τινων ἐτῶν ἐδωρήθη εἰς ἡμᾶς μικρὸς τις κύων· ἡ ἀδελφὴ μου πολὺ ἠγάπησεν αὐτὸν, καὶ σοὶ ὀμολογῶ, ὅτι ἀφ' ὅτου αὕτη δὲν ὑπῆρχε πλέον τὸ πτωχὸν τοῦτο ζῶον ἦτον ἀληθὴς δὲ ἐμὲ παραμυθία.

Ἀναμφιβόλως ἔνεκα τῆς ἀσχημίας του ἐξέλεξε τὴν οἰκίαν μας ὡς ἄσυλόν του. Παρὰ πάντων εἶχεν ἀπορρίψῃ, ἀλλὰ διὰ τὸν οἶκον τοῦ λεπροῦ ἦτο ἠσκαυρός. Πρὸς ἀμοιβὴν τῆς χάριτος ἦν ὁ Θεός ἀπένευμεν εἰς ἡμᾶς δίδων ἡμῖν αὐτὸν τὸν φίλον, ἡ ἀδελφὴ μου ὠνόμασεν αὐτὸν θαῆμα· καὶ τὸ σῶμα του, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει ἀντίθεσιν μὲ τὴν ἀσχημίαν του καθὼς καὶ ἡ αἰωνία εὐθυμία του, πολλάκις διεσκέδαζε τὰς θλίψεις μας. Ἀλλὰ μὲ ὅλην τὴν φροντίδα τὴν ὁποῖαν εἶχον δι' αὐτὸν, πολλάκις ἐδραπέτευε, καὶ οὐδέποτε εἶχον σκεφθῆ ὅτι τοῦτο δύναται νὰ ἦναι εἰς τινὰ βλαβερὸν. Ἐν τούτοις κάτοικοι τινὲς τῆς πόλεως δυσηρεστήθησαν, διὸ νομίζοντες ὅτι ὁ κύων ἠδύνατο νὰ

φέρῃ μεταξύ αὐτῶν τὸ σπέρμα τῆς ἀσθενείας μου· ὅθεν ἀπέφασκαν νὰ παραπονεθῶσιν εἰς τὸν διοικητὴν, ὅστις προσέταξε νὰ φονευθῇ πάραυτα ὁ κύων μου. Στρατιῶται συνοδευόμενοι παρὰ τινων κατοίκων ἤλθον εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅπως ἐκπληρώσωσι τὴν σκληρὰν ταύτην διαταγὴν. Ἔδρασαν αὐτὸν ἐκ τοῦ τραχήλου ἐνώπιόν μου, καὶ ἔστυρον αὐτὸν ἐξω. Ὅτε ἦτον εἰς τὴν θύραν τοῦ κήπου, δὲν ἠδυνήθη νὰ κρατηθῶ ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν θεωρήσω ἔτι μίαν φοράν· εἶδον αὐτὸν στρέφοντα πρὸς ἐμὲ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ζητοῦντα πρὸ ἐμοῦ βοήθειαν, ἣν δὲν ἠδύναμην νὰ τῷ δώσω. Ἦθελον νὰ πνίξωσιν αὐτὸν εἰς τὸν ποταμὸν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τὸ ὁποῖον περιέμενον αὐτὸν ἐξώθεν, τὸν ἐλιθοβόλησε πάραυτα. Ἦκουσα τὰς κραυγὰς αὐτοῦ, καὶ εἰσῆλθον εἰς τὸν πύργον μου νεκρὸς μᾶλλον ἢ ζῶν· τὰ τρέμοντα γόνατά μου δὲν ἠδύνατο νὰ μὲ στηρίξωσιν· ἐρρίφθην ἐπὶ τῆς κλίνης μου εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ἡ θλίψις μου δὲν μοὶ ἐπέτρεψε νὰ ἴδω ἐν αὐτῇ τῇ δικίᾳ μὲν ἀλλὰ σκληρᾷ διαταγῇ, εἰμὴ βαρβαρότητα τοσοῦτον ἀπάνθρωπον ὅσον καὶ ἀνοφελῆ, καὶ μολονότι αἰσχύνομαι σήμερον διὰ τὸ τότε ἐρεθίσαν με αἰσθημα, δὲν δύναμαι εἰσεῖτι νὰ σκεφθῶ ἐπὶ τούτου ἀταράχως. Διῆλθον ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν ἐν μεγίστῃ ταραχῇ. Τοῦτο ἦτο τὸ τελευταῖον ὃν ὑπερ ἀπέσπασαν ἀπὸ πλησίον μου, καὶ ἡ νέα αὕτη προσβολὴ ἦνοιξεν ἐκ νέου τὰς πληγὰς τῆς καρδίας μου.

Τοιαύτη ἦτον ἡ κατάστασις μου ὅτε τὴν αὐτὴν ἡμέραν, περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἤλθον νὰ καθίσω ἐνταῦθα, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λίθου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου κάθησκι τώρα. Πρὸ ὀλίγων στιγμῶν ἐσκεπτόμην τὴν θλιβερὰν τύχην μου, ὅτε ἐκεῖ κάτω, πρὸς ἐκείνας τὰς δύο σημάδας τὰς τὸν φραγμὸν ἀποτελειούσας, εἶδον δύο νέους συζύγους οἵτινες πρὸ ὀλίγου εἶχον συζευχθῆ. Ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν στενὴν ὁδὸν καὶ διῆλθον ἐνώπιόν μου. Ἡ τερπνὴ γκαλήνη τὴν ὁποῖαν ἐμπνέει βεβχία εὐτυχία ἦτον ἐξωγραφημένη ἐπὶ τῶν ὠραίων αὐτῶν φυσιογνωμιῶν· ἐβάδιζον βραδέως, οἱ βραχιόνες των ἦσαν συμπεπλεγμένοι. Αἴφνης ἐστάθησαν· ἡ νέα γυνὴ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν κόλπον τοῦ συζύγου της, ὅστις ἐνηγκαλίσθη αὐτὴν μετ' ἀγαλλιάσεως. Ἡσθάνθη τὴν καρδίαν μου συσελλομένην καὶ, σοὶ τὸ ὀμολογῶ, πρῶτην ἤδη φοράν εἰσέδυσεν εἰς τὴν καρδίαν μου ὁ φθόνος· οὐδέποτε ἡ εἰκὼν τῆς εὐτυχίας μοὶ παρουσιάσθη μετὰ τασαύτης ζωηρότητος. Ἠκολούθησα αὐτοὺς διὰ τῶν βλεμμάτων μέχρι τῆς ἄκρας τοῦ λειμῶνος καὶ

ἐμελλον οὗτοι νὰ ἀφανισθῶσιν ἀπὸ τὴν ὄρασί μου, ὅτε φωναί χαρῆς προσέβαλον τὰς ἀκοάς μου· ἦσαν αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν συνηθροισμέναι καὶ ἤρχοντο εἰς προὔπαντησιν αὐτῶν. Γέροντες, γυναῖκες, παιδία παριστοιχίζον αὐτοὺς· ἤκουσα τὸν συγκεχυμένον θροῦν τῆς χαρᾶς· ἔβλεπον μετὰ τῶν δένδρων τὰ λαμπρὰ χρώματα τῶν ἐνδυμάτων, καὶ ὀλόκληρον τὸ σύμπλεγμα τοῦτο μοὶ ἐφαίνετο περιστοιχιζόμενον ὑπὸ νέφους εὐτυχίας. Δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποφέρω πλέον αὐτὸ τὸ θέαμα, ἀπέστρεψα τὰ βλέμματά μου, καὶ ἐρρίφθην εἰς τὸ κελλίον μου. Θεέ μου, πόσον ἐρημον, σκοτεινὸν καὶ φρικῶδες μοὶ ἐφάνη!

« Ἐνταῦθα λοιπὸν, εἶπον κατ' ἐμαυτὸν, εἶναι προσδιωρισμένη ἡ αἰωνία μου κατοικία· ἐνταῦθα λοιπὸν εἶναι ὁ τόπος, ὅπου ἔλειπον διέγων βίον θά περμαίνω τὸ βραδὸν τέρμα τῶν ἡμερῶν μου! Ὁ Ἰψιστος διέχυσεν τὴν εὐτυχίαν, διέχυσεν αὐτὴν ὡς χεῖμαρρον εἰς πᾶν τὸ ἀναπνέον· καὶ ἐγὼ, ἐγὼ μόνος! ἄνευ βοηθείας, ἄνευ φίλων, ἄνευ συντρόφου. . . Ὅποῖον φρικτὸν πεπρωμένον! »

Βυθισμένος εἰς τὰς λυπηρὰς αὐτὰς σκέψεις, ἐλυσμύνησα ὅτι ὑπάρχει ὄν παρηγορητικόν, ἐλυσμύνησα ἐμὲ τὸν ἴδιον. « Διατί, ἔλεγον κατ' ἐμαυτὸν, ἐγεννήθη; διατί ἡ φύσις δι' ἐμὲ μόνον εἶναι ἄδικος καὶ ἄστοργος; Ὁμοῖος ἀποκεκληρωμένῳ τέκνῳ ἔχω ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς μου τὴν πλουσίαν κληρονομίαν τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας, καὶ ὁ φειδωλὸς οὐρανὸς μοὶ ἀρνείται τὴν μερίδα μου ὄχι ὄχι, ἀνέκραξα τέλος ἐν τῇ παραφορᾷ μου, δὲν ὑπάρχει πλέον ἐπὶ τῆς γῆς εὐτυχία διὰ σέ· ἀπόθανε! ταλαίπωρε, ἀπόθανε! ἱκανὸν χρόνον ἐμόλυνες τὴν γῆν διὰ τῆς παρουσίας σου· εἶθε αὕτη νὰ σὲ καταπῆ ζῶντα, καὶ οὐδὲν ἔχνος νὰ ἀφήσῃ τῆς μακρᾶς ὑπάρξεώς σου. » Βαθμηδὸν αὐξανομένης τῆς μανίας μου, ἡ ἐπιθυμία νὰ ἐγκαταλείψω τὴν ζωὴν μὲ ἐκυρίευτε καὶ ἐσταμάτησε ὅλας τὰς σκέψεις μου. Τέλος ἀπεφάσισα νὰ πυρπολήσω τὸ καταφύγιόν μου, καὶ νὰ κωὼ καὶ ἐγὼ μετὰ παντός δυναμένου νὰ ἀφήτῃ μνήμην τῆς ὑπάρξεώς μου. Τεταραγμένος, μανιώδης, ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἐπλανήθη στιγμάς τινὰς εἰς τὴν σκιὰν πέριξ τοῦ πύργου μου· ἀκούσαιο ὀλολυγμοὶ ἐξήρχοντο ἐκ τοῦ κατατεθλιμένου στήθους μου, καὶ ἐμὲ τὸν ἴδιον ἐτρόμαζον ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτός. Πλήρης μανίας, εἰσῆλθον εἰς τὸ οἰκημά μου κρίζων: « Δυστυχία σου, λεπρὲ, δυστυχία σου! » Καὶ ὡς ἐὰν τὸ πᾶν συντελεῖ εἰς τὴν ἀπώλειάν μου ἤκουσα τὴν ἠχὴ ἥτις, ἐκ τοῦ μέσου

των ερειπίων του πύργου του Bramofan, ευκρινώς επανέλαβεν « Δυστυχία σου! » Κυριευθείς τότε υπό φρίκης, εστάθην εις την θύραν του πύργου, και η ασθενής ηχώ του θρους επανέλαβε μετά πολλήν ὄραν: « Δυστυχία σου! » . . .

Ἐλαβον λύχνον, και ἔχων τὴν ἀπόφασιν νὰ πυροπολήσω τὴν κατοικίαν μου, κατέβην εἰς τὸ κατώτερον δωμάτιον, φέρων μετ' ἐμοῦ κληματίδας και ζηρούς κλάδους. Ἦτο τὸ δωμάτιον εἰς τὸ ὅποιον κατώκησεν ἡ ἀδελφὴ μου και ὅπου οὐδέποτε εἰσῆλθον μετὰ τὸν θάνατον αὐτῆς· τὸ ἀνακλιντήριον τῆς εὕρισκετο ἐτι εἰς τὴν αὐτὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγὼ ἔθεσα αὐτὸ σκώσας διὰ τελευταίαν φορὰν τὴν ἀδελφὴν μου· ἐξεπλάγην ἰδὼν τὸν πέπλον τῆς και μέρος τι τῶν ἐν τῷ δωματίῳ ἐβρόμιμένων ἐνδυμάτων αὐτῆς· ἐνεθυμήθην τὰς τελευταίας λέξεις τὰς ὁποίας εἶπεν ἐξερχομένη ἐντεῦθεν. « Δὲν θὰ σὲ ἐγκαταλείψω μετὰ τὸν θάνατόν μου· ἐνθυμοῦ ὅτι θὰ εἶμαι πάντοτε παροῦσα εἰς τὰς θλίψεις σου. » Ἀποθέσας τὸν λύχνον ἐπὶ τῆς τραπέζης, εἶδον τὴν κλωστήν τοῦ σταυροῦ τὸν ὁποῖον αὐτὴ ἔφερε πάντοτε ἐπ' αὐτῆς, και τὸν ὁποῖον ἡ ἰδίᾳ εἶχε θέσει μεταξὺ δύο φύλλων τῆς βίβλου τῆς. Εἰς αὐτὴν τὴν θέαν, ὠπισθοδρόμησα κατακλεισθεῖς ὑπὸ θείας φρίκης. Τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου ὅπου ἐμελλον νὰ βυθισθῶ, παρυσιάσθη αἴφνης εἰς τοὺς ἠνεωγμένους ὀφθαλμούς μου· τρέμων ἐπλησίασα τὴν ἱερὰν βίβλον: « Ἰδοὺ, ὁ οὐ, ἀνέκραξα, ἡ βοήθεια τὴν ὁποίαν μοι ὑπεσχέθη αὐτὴ! Καὶ σὶρων τὸν σταυρὸν ἐκ τοῦ βιβλίου, εὗρον ἐν αὐτῷ ἐπιστολὴν ἐσφραγισμένην, τὴν ὁποίαν ἡ καλὴ ἀδελφὴ μου εἶχεν ἐναποθέσει δι' ἐμέ. Τὰ δάκρυά μου, τὸ ὅποια ἕως τότε ἡ θλίψις εἶχε κρατήσει, ἐβρέυσαν πλέον ὡς χεῖμαρρος· ὅλα τὰ ἀπείσια σχέδιά μου πάραυτὰ ἐξέλιπον. Ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐσφιγγα τὴν πολύτιμον ταύτην ἐπιστολὴν εἰς τὴν καρδίαν μου, πρὶν δυνηθῶ νὰ τὴν ἀναγνώσω· και, γονυπετήσας διὰ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὸ θεῖον ἔλεος, ἤνοιξα αὐτὴν και ἀνέγνω τὰς ἀκολούθους λέξεις, αἵτινες ἐσονται αἰωνίως ἐγκαταγραμμένα ἐν τῇ καρδίᾳ μου: « Ἀδελφέ μου, ἐν τῷ ὀλίγῳ θὰ σὲ ἀφήσω· ἀλλὰ δὲν θέλω σὲ ἐγκαταλείψαι. Οὐρανόςθεν, ὅπου ἐλπίζω νὰ ὑπάγω, θὰ ἐπαγρυπνῶ διὰ, σὲ θὰ παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ σοὶ διδῇ γενναϊότητα ὅπως ὑποφέρῃς ἀγογγύστως τὴν ζωὴν, μέχρις οὗ εὐαρεστηθῇ νὰ ἐνώσῃ ἡμᾶς πάλιν εἰς ἄλλον κόσμον· τότε θὰ δύναιμι νὰ σοὶ διδῶ δείγματα ὅλης μου τῆς ἀγάπης· οὐδὲν θὰ με ἐμποδίσῃ τότε νὰ σὲ πλησιάσω, και οὐδὲν θὰ δυνη-

θῇ νὰ χωρίσῃ ἡμᾶς. Σοὶ ἀφίνω αὐτὸν τὸν σταυρὸν, τὸν ὁποῖον ἔφερον καθ' ὅλον μου τὸν βίον· πολλάκις οὗτος με ἐπικρηγόρησεν εἰς τὰς θλίψεις μου και τὰ δάκρυά μου οὐδέποτε ἄλλον μάρτυρα εἶχον εἰμὴ αὐτόν. Ἐνθυμοῦ, ὁσάκις τὸν βλέπεις, ὅτι ἡ τελευταία εὐχὴ μου ἦτο νὰ δυνηθῆς νὰ ζήσης και νὰ ἀποθάνῃς ὡς καλὸς χριστιανός! »

Προσφιλὴς ἐπιστολή! οὐδέποτε θὰ ἀποχωρισθῶ ἀπ' αὐτὴν· θὰ φέρω αὐτὴν μετ' ἐμοῦ εἰς τὸν τάφον· αὐτὴ θέλει μοι ἀνοίξῃ τὰς θύρας τοῦ οὐρανοῦ, τὰς ὁποίας τὸ ἐγκλημα μου διαπαντὸς ἔμελλε νὰ μοὶ κλίσῃ. Ἀναγνώσας αὐτὴν ἐλειποθύμησα, καταβληθεῖς ὑπὸ τῶν συγκινήσεων τὰς ὁποίας εἶχον αἰσθανθῆ. Εἶδον νέφος διαχρόμενον ἐπὶ τῆς ὄψεώς μου, και ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἀπόλεσα ταῦτοχρόνως τὴν ἐπιθυμίαν τῶν δεινῶν μου και τὴν συναίσθησιν τῆς ὑπάρξεώς μου. Ὅτε ἀνέλαβον τὰς αἰσθήσεις μου, ἡ νύξ ἦτο προχωρημένη. Ἀφοῦ αἱ ἰδέαι μου διευκρινίσθησαν, ἤσθανόμην αἰσθημα ἀνεζητήτου γαλήνης· πᾶν τὸ διατρέξαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐσπέραν μοὶ ἐφαίνετο ὄνειρον. Τὸ πρῶτόν μου κίνημα ἦτο νὰ ὑψώσω τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὸν Θεὸν και νὰ τὸν εὐχαριστήσω διότι με ἐπροφύλαξεν ἀπὸ τὸ μέγιστον τῶν δυστυχημάτων. Οὐδέποτε τὸ στερέωμα δὲν μοὶ εἶχε φανῆ τοσοῦτον αἴθριον και ὠραῖον· ἀστὴρ τις ἐλαμπεν ἀπέναντι τοῦ παραθύρου μου· ἐθεώρησα αὐτόν ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν μετ' ἀνεκφράστου χαρᾶς εὐχαριστῶν τὸν Θεὸν ὅτι μοὶ ἐχορήγει ἐτι τὴν εὐχαρίστησιν νὰ τὸν βλέπω, και ἤσθανόμην ὑπολαβάνουσαν παρμυθίαν σκεπτόμενος, ὅτι ἀκτίς τις αὐτοῦ ἦτο ἐν τούτοις προσωρισμένη διὰ τὸ λυπηρὸν κελλίον τοῦ λεπροῦ.

Ἀνέβην κατόπιν εἰς τὸ οἰκημῶν μου ἡσυχώτερος. Διῆλθον τὸ ἐπίλοιπον τῆς νυκτὸς ἀναγινώσκων τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωβ, και ὁ θεῖος ἐνθουσιασμός, τὸν ὁποῖον τὸ βιβλίον τοῦτο ἐνέβαλεν ἐν τῇ ψυχῇ μου, κατώρθωσε νὰ διασκεδάσῃ ὅλας τὰς μαύρας ἰδέας, αἵτινες με εἶχον καταβάλει. Ζώσης τῆς ἀδελφῆς μου οὐδέποτε ἐδοκίμασα τοιαύτας φρικώδεις στιγμὰς· μοὶ ἤρκει μόνον νὰ αἰσθάνωμαι αὐτὴν πλησίον μου διὰ νὰ ἤμαι ἡσυχος, και ἡ μόνη σκέψις τῆς ἀγάπης ἦν αὐτὴ περὶ ἐμοῦ ἔτρεφεν, ἤρκει διὰ νὰ με παρηγορῇ και μοὶ διδῇ γενναϊότητα.

Οἰκτίρων ξένη! ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάττῃ ἀπὸ τοῦ νὰ εὕρεθῇς ποτὲ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ζήσης· μόνος! Ἡ ἀδελφὴ μου, ἡ σύντροφός μου δὲν ὑπάρχει πλέον, ἀλλ' ὁ Θεὸς θὰ μοὶ παράσχῃ τὴν

δύναμιν νὰ ὑπομείνω γενναίως τὴν ζωὴν· θὰ μοὶ παράσχῃ αὐτὴν, ἐλπίζω, διότι παρακαλῶ αὐτὸν ἐν τῇ εὐκρινείᾳ τῆς καρδίας μου.

— Ποίας ἡλικίας ἦτον ἡ ἀδελφὴ σου ὅτε ἀπέθανεν; ἠρώτησεν ὁ ξένος.

— Μόλις ἦτον εἴκοσι πέντε ἐτῶν, ἀλλ' οἱ πόνοι ἐδείκνυν αὐτὴν ἐτι προβεβηκυῖαν. Καὶ μολονότι ἡ ἀσθένεια τὴν εἶχε καταβάλει, και εἶχεν ἀλλοιώσει τοὺς χαρακτῆράς τῆς, οὐχ ἦττον θὰ ἦτο ὠραία ἄνευ τῆς θανασίμου ὠχρότητος ἥτις τὴν ἡσχημίζεν· ἦτον ἡ ζωσα εἰκὼν τοῦ θανάτου· δὲν ἠδυνάμην νὰ ἰδῶ αὐτὴν χωρὶς νὰ στεναζῶ.

— Ἐστέρηθης λοιπὸν αὐτῆς νεωτάτης ἐτι οὐσης.

— Ἡ ἀδύνατος και τρυφερὰ κρᾶσις τῆς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνθεῖξῃ εἰς τοσαῦτα ὀμοῦ δεινὰ· πρότινος χρόνου παρετήρουν ὅτι ὁ θάνατός τῆς ἦτον ἄφευκτος, και τοιαύτη ἦτον ἡ θλιβερά αὐτῆς τύχη ὥστε ἠναγκαζόμην νὰ τὸν ἐπιθυμῶ. Βλέπων αὐτὴν τηκομένην και φθειρομένην καθ' ἐκάστην, παρετήρουν, μετ' ἀπαισίου χαρᾶς, πλησιάζον τὸ τέρμα τῶν βρασάνων τῆς. Πρὸ ἐνὸς μηνὸς ἤδη ἡ ἀδυναμία αὐτῆς εἶχεν αὐξήσει· συνεχεῖς λειποθυμίαι ἠπειλοῦν ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν τὴν ζωὴν αὐτῆς. Ἐσπέραν τινὰ (κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου) τὴν εἶδον τοσοῦτον καταβεβλημένην, ὥστε δὲν ἤθελον νὰ τὴν ἀφήσω μόνην· ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ ἀνακλιντροῦ τῆς μὴ δυναμένη πρό τινων ἡμερῶν νὰ ὑποφέρῃ τὴν κλίνην. Ἐκάθησα και ἐγὼ πλησίον τῆς, και ἐν βαθυτάτῳ σκότει συνωμιλοῦμεν τὴν τελευταίαν συνομιλίαν. Τὰ δάκρυά μου δὲν ἠδύνατο νὰ κρατηθῶσιν· σκληρὸν προκίσθημα με ἐτάραττεν. « Διὰ τί κλαίεις, ἀδελφέ μου, μοὶ εἶπεν, διὰ τί λυπεῖσαι τόσον; δὲν θὰ σὲ ἀφήσω ἀποθνήσκουσα, ἀλλὰ θὰ ἤμαι πάντοτε παροῦσα εἰς τὰς θλίψεις σου ».

Μετὰ τινὰς στιγμὰς μοὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐξέλθῃ τοῦ πύργου, και νὰ προσευχηθῇ εἰς τὸ μικρὸν ἐκ λεπτοκαρυῶν δάσος τῆς· ἐκεῖ διήρχετο τὸ πλείστον μέρος τῆς ἀνοίξεως. « Ἐπιθυμῶ, ἔλεγε, νὰ ἀποθάνω βλέπουσα τὸν οὐρανόν ». Δὲν ἐνόμιζον τὸ τέλος αὐτῆς τοσοῦτον πλησίον. Τὴν ἔλαβον εἰς τὰς ἀγκάλας μου διὰ νὰ τὴν σηκώσω. « Στήριζόν με μόνον, μοὶ εἶπε· θὰ ἔχω ἴσως ἐτι τὴν δύναμιν νὰ περιπατήσω. » Τὴν ὠδήγησα βραδέως μέχρι τῶν λεπτοκαρυῶν· τὴν κατεσκεύασα μικρὸν προσκεφάλαιον ἐκ ξηρῶν φύλλων τὰ ὅποια αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ εἶχε συλλέξει, και καλύψας αὐτὴν διὰ τινος πέπλου, ὅπως τὴν προ-

φυλάξω ἀπὸ τῆς ὑγρασίας τῆς νυκτὸς, ἐκάθησα πλησίον τῆς· ἀλλ' αὐτὴ ἐπεθύμει νὰ μένη μόνη ἐν τῇ τελευταίᾳ τῆς σκέψει, ὅθεν ἀπεμακρύνθη χωρὶς ὅμως νὰ τὴν χάσω ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου. Ἐβλεπον τὸν πέπλον τῆς ἀνασπκονόμενον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν και τὰς λευκάς αὐτῆς χεῖρας διευθυνομένας πρὸς τὸν οὐρανόν. Ὅτε ἐπλησίασα ἐκ νέου εἰς τὸ μικρὸν δάσος ἡ ἀδελφὴ μου μοὶ ἐζήτησεν ὕδωρ· τὴ ἔφερον ἐντὸς τοῦ ποτηρίου τῆς· ἐπλησίασεν αὐτὸ εἰς τὸ στόμα τῆς, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ πῖνῃ. « Αἰσθάνομαι ἐγγίζον τὸ τέλος μου, μοὶ εἶπε, στρέφουσα τὴν κεφαλὴν ἡ δίψα θέλει πάραυτα καταπάσει διὰ παντός. Στήριζόν με, ἀδελφέ μου, βοήθησον τὴν ἀδελφὴν σου νὰ ὑπερβῇ ταύτην τὴν ποθητὴν μὲν ἀλλὰ τρομερὰν διάβασιν. Στήριζόν με, ἀπάγγειλον τὴν προσευχὴν τῶν ψυχορραγούντων. » Αὐταὶ ἦσαν αἱ τελευταῖαι λέξεις τὰς ὁποίας μοὶ ἐπρόφερον. Ἐστήριξα τὴν κεφαλὴν αὐτῆς εἰς τὸν κόλπον μου, και ἀπήγγειλα τὴν προσευχὴν τῶν ψυχορραγούντων. « Μετάβηθι εἰς τὴν αἰωνιότητα! » τῇ εἶπον, φιλάτη μου ἀδελφὴ, ἀπάλλαξον σεαυτὴν τῆς ζωῆς· ἄφησον τὸ λείψανόν σου εἰς τὰς ἀγκάλας μου! » Ἐν διαστήματι τριῶν ὡρῶν ἐβοήθησα αὐτὴν ἐν τῇ τελευταίᾳ πάλῃ τῆς φύσεως· τέλος ἔσβυσεν ἡσύχως, και ἡ ψυχὴ τῆς ἄνευ ἀγῶνος ἐχωρίσθη ἀπὸ τῆς γῆς . . .

Ὁ Λεπρὸς, τελειώσας τὴν διήγησιν ταύτην ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον διὰ τῶν χειρῶν του· ἡ συγκίνησις ἀφήρει τὴν φωνὴν ἀπὸ τὸν ὀδοιπόρον. Μετὰ στιγμιαίαν σιωπὴν ὁ Λεπρὸς ἠγέρθη. « Ὀδοιπόρε, εἶπεν, ὅτε ἡ θλίψις ἢ ἡ ἀποθάρρυνσις σὲ πλησιάζουσι, συλλογίσθητι τὸν λεπρὸν τῆς πόλεως Ἀόστης· ἡ ἐπίσκεψίς σου δὲν θὰ μένη ἀνωφελής. »

Ἐπροχώρησεν ὀμοῦ μέχρι τῆς θύρας τοῦ κήπου. Ὅτε ὁ στρατιωτικὸς ἦτον ἕτοιμος νὰ ἐξέλθῃ, ἔβαλλε τὴν χεῖρά του εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ χεῖρα· « Οὐδένος ποτὲ χεῖρα ἠγγίσασι, εἶπεν εἰς τὸν λεπρὸν, ἐγγίσον, σὲ παρακαλῶ τὴν ἰδικὴν μου· εἶναι χεῖρ φίλου ζωηρῶς διὰ σὲ ἐνδιαφερομένου. » Ὁ Λεπρὸς ὠπισθοδρόμησέ τινα βήματα μετὰ φρίκης, και ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς· και τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανόν· « Πανάγαθε Θεέ, ἀνέκραξε, πλήρωσον διὰ τῶν εὐλογιῶν σου τὸν καλὸν αὐτὸν ἄνθρωπον! »

« Σὲ ζητῶ λοιπὸν ἄλλην τινὰ χάριν, ἐπανάλαβεν ὁ ὀδοιπόρος. Θὰ ἀναχωρήσω, δι' ἱκανὸν ἴσως χρόνον δὲν θὰ ἐπκνίδωμεν ὑμᾶς αὐτοὺς· δὲν ἰδυνάμεθα ἄρα με τὰς ἀναγκαίας προφυλάξεις νὰ

ἀνταλλάσσωμεν ἐπιστολάς; τοιαύτη σχέσις ἤθελε σὲ διασκαδάζει, καὶ εἰς ἐμὲ τὸν ἴδιον μεγίστην ἤθελε προξενεῖ εὐχαρίστησιν. » Ὁ λεπρὸς ἐσκέφθη στιγμὰς τινάς. « Διὰ τί, εἶπε τέλος, προσπαθῶ νὰ ἀπατήσω ἑμαυτὸν; Δὲν δύναμαι νὰ ἔχω κοινωνίαν εἰμὴ μὲ ἐμὲ μόνον, καὶ ἄλλον φίλον εἰμὴ τὸν Θεόν; ἐν αὐτῷ θὰ ἐπανιδώμεν ἀλλήλους. Ἰγίαινε, γενναῖε ξένε, καὶ εὐτύχει. . .

Ἰγίαινε διαπαντός! ». Ὁ λεπρὸς ἔκλεισε τὴν ὄραν καὶ ἔσυρε τοὺς μοχλοὺς.

Μετάφρασις ἐλευθέρα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ

ΕΛΕΝΗ Κ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

Σημ. Χρυσάλλιδος. Τοσοῦτῳ μᾶλλον εὐχαρίστως ἐδημοσιεύσαμεν τὸ ἀνωτέρω διηγημάτιον, καθ' ὅσον διὰ τῆς ἀναγνώσεως αὐτοῦ θὰ συγκινηθῶσιν, ἐλπίζομεν, αἱ εὐγενεῖς ψυχαὶ τῶν ἀγνωστών μας καὶ θὰ ἐνθουμηθῶσιν ὅτι καὶ ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι δυστυχῆ πλάσματα προσβεβλημένα ὑπὸ τῆς ἀπαισίας αὐτῆς νόσου, τῆς λέπρας, μὲ τὴν διαφοράν ὅτι ἐδῶ οὐδεμία περὶ τῶν τάλαιπῶρων τούτων λαμβάνεται φροντίς, οὐδεμία συνδρομὴ παρέχεται, ἀλλ' ἔρημα καὶ ἐγκαταλειμμένα εἰς ἀκατοίκητα δάση καὶ ἄγρια σπήλαια κατατρέχονται ὑπὸ τῆς πείνης, ὑπὸ τῆς γυμνότητος καὶ τοῦ ψύχους.

Εἶθε ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἀνωτέρω διηγήματος ν' ἀναζωπυρήσῃ τὸν πρὸς τὸ ἀγαθοεργεῖν ζῆλον αὐτῶν καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς γενναίαν χρηματικὴν συνδρομὴν πρὸς τὴν μελετωμένην ἴδρυσιν Λεπροκομείου ἐν Ἑλλάδι. Ὡς δὲ εἶναι γνωστὸν ὑπάρχει ἐν Ἀθήναις ἐπιτροπὴ δεχομένη τὰς συνεισφορὰς καὶ καταθέτουσα αὐτὰς εἰς τὴν Ἑθνικὴν Τράπεζαν. Μέχρι τοῦδε, ὡς ἀνέφερον ἐν τῷ τῆς 25 Μαρτίου 1864 λόγῳ τοῦ ὁ Κύριος Γεώργ. Τερτσέτης εἰσεπράχθησαν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον 45 χιλιάδες δραχμαὶ, ἀλλὰ τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς τελείωσιν τοῦ ἔργου. Ὅθεν ἂν ἡ εὐχή μας καρποφορήσῃ καὶ εὐρεθῶσιν ἄνθρωποι ἐπιθυμοῦντες νὰ συνεισφέρωσιν εἰς τέλεσιν τοσοῦτον ἱεροῦ ἔργου, ἡ διεύθυνσις τῆς Χρυσάλλιδος προθύμως ἀναδέχεται νὰ παραλαμβάνῃ τὰ προσφερόμενα χρήματα καὶ νὰ παραδίδῃ αὐτὰ εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ἐπὶ ἀποδείξει.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

Η ΠΑΝΘΥΣ ΤΩΝ ΚΟΣΜΩΝ

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ).

Ἄν πτέρυγας ὡς τῆς Ἥουε ἠμποροῦν νὰ ταῦτω,
 Ὅπως τὸ πλῆθος τῶν χρυσῶν ἡλίων ἀριθμῶσω,
 Ἄν εἰς τὰ βᾶν' εἰσέδωε τοῦ ἀπεράντου κόσμου,
 Μεγέθη τε καὶ ἀριθμοὺς συνθεῖς ὁ λογισμὸς μου,
 Ἄν πῆσιν τὴν παράβολον πλανῶν ὑπὸ τὸ χάος
 Ἐμέτρουν τὸ διάστημα κ' ἐμέτρουν ἀενάως,
 Ὅ σύμπας θὰ παρήρηγο αἰὼν εἰς τὸν ἀγῶνα,
 Μακρὰν ἐμοῦ τὸν σύμπαντα θὰ ἔφρευον αἰῶνα,
 Ἐχων τὸ ἀπειρον ἐμπρὸς, τὸ ἀπειρον ὀπίσω,
 Χωρὶς τὸ μέγα πρόβλημα ποτὲ νὰ προσεγγίσω.
 Καίθωμις, τρῶσις ἐμπλεως καὶ πόθου ταυτοχρόνως,
 Τοὺς οὐρανοὺς νὰ ἀναβῆ τολμᾷ τῆς γῆς ὁ γόνος.
 Ἄνερχομαι . . . τὴν κλίμακα διέττω τὴν φλογίνην,
 Κόσμων, ἡλίων, κομητῶν τὴν πλῆθυσαν ἐκείνην.
 Νὰ βλέπω ἔπικσα τὴν Γῆν, κ' ἡ τῶν νυκτῶν Σελήνη
 Κ' αὐτὴ ἀπὸ τὰς ὄψεις μου μακρύνεται καὶ σβύνει.
 Τοῦ Κρόνου τὸ μεθόριον διέδωκ . . . ὑπεράνω
 Τὴν χρυσῆν δέφρην τοῦ φωτός καὶ τοῦ σαπφείρου φθάνω.
 Τὴν ὑπερέβην, ἤγγισα τοὺς ἀφαστότας χώρους,
 Βασιλεῖα κατὰφωτα, ἐκτάσεις ἀστροφόρους,
 Ὅπου εἰς ὕψη αἰμετρα τὸ βλέμμα του βυθίζων,
 Διὰ χρυστάλλου τολμηροῦ τὴν ἔρασιν ὀπλίζων,
 Ὅ ἀστρονόμος ἀλαζῶν εἰς ἕκαστον φωστῆρα
 Τὸν θαυμαστόν αὐτοῦ πλανᾷ τὰς νύκτας διοπτῆρα.
 Καὶ οὐρανὸν ἐξ οὐρανοῦ, πλανήτην ἐκ πλανήτου
 Ἄμειβων, παρακολουθῶν τὴν πῆσιν τοῦ κομήτου,
 Συναυψοῦμαι μετ' αὐτοῦ εἰς πυραυγεῖς ἡλίους,
 Ἄστρα ἀπεριόριστα, σφαῖρας αὐτεξουσίους,
 Πυρὸς χειμάρρους, ὅθεν ζῆ τὸ πᾶν καὶ ἀναπνέει,
 Κόσμων ψυχὰς, ὅθεν αἰτῶν τὸ κράτος ἀπορρέει.
 Ἐκεῖσε ἐνθα στρέφονται κόσμοι βαθεῖς, ἀνύων
 Τὴν τροχίαν του ἕκαστος ἐντὸς ἐτῶν χιλίων,
 Γίς αὐτὴ ἡ λαμπρὰ σκηνή, ὁ στίβων θόλος ὁ δε;
 Τοῦ ἀνακτόρου σου, Θεᾶ, μὴ ὁ πυλὼν εἴν' ὧδε;
 ὦ! ποῖον λόγον ἄφρον μου τὸ στόμα ἐξερεύει!
 Ὅσον προβαίνω πρὸς Ἀδτὸν, τόσον μακρὰν μου φεύγει.
 ὦ Γῆ, ἐν ᾗ ἐτέθηθον, Γῆ, ποῦ εἶσαι; ποῦ ἀπέχεις;
 Πόσον στενὸν, ὦ Ἥλιε, τὸν κύκλον διατρέχεις!
 Ἰδοῦ, ὑπὸ τοὺς πόδας μου, ὡσεὶ σωροὶ σαπφείρων,
 Οὐρανοὶ κεῖνται πολλαπλοὶ ἐπ' οὐρανῶν ἀπείρων.
 Πλὴν πόρρω καὶ ἀόρατος τῶν οὐρανῶν ὁ Ἄρχων,
 Ἀπρόσιτος, καὶ εὐτυχὴς καθ' ἑαυτὸν ὑπάρχων,
 Μακρὰν ἡμῶν, ἐγγὺς ἡμῶν αἰνιγμα, τῶν ἀλύτων,
 Τῶν τῶσων κόσμων σύνδεσμος καὶ λόγος καὶ ἀρχὴ των,
 Ἰσταται ὅπου οὐρανοὶ δὲν εἶναι πλέον ἄλλοι,
 Πέραν τοῦ δικαστήματος, ὁ μόνος περιβάλλει!

I. ΚΑΡΑΣΟΥΤΣΑΣ.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ ἌΣΜΑ.

Τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον δημοτικὸν ἄσμα ἔγραψα καθ' ὑπαγόρευσιν γέροντος Ἀκαρνᾶνος, κατὰ τὴν ἐν Στερεᾷ περυσινῇ ἀποστολῇ μου.

Εἶνε τὸ πρῶτον ἐξυμνοῦν κλεπτικὰ κατορθώματα, καὶ ἀνάγεται εἰς τὴν περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς 17 ἑκατονταετηρίδος ὑποκινηθεῖσαν μὲν ὑπὸ τοῦ δουκὸς Νεβέρ, οἰκτρῶς δὲ καταλήξασαν, ἕνεκα τῆς προδοτικῆς διαγωγῆς τοῦ ἀρματωλοῦ τῆς Ἠπείρου Μάρκο-Πούλλου ἐπανάστασιν, περὶ ἧς θέλω κατ' ἕκτασιν γράψαι εἰς ἕν τῶν προσεχῶν φυλλαδίων τῆς Χρυσάλλιδος, ὅτε καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ ἄσματι ἀναφερομένων ἀρματωλῶν Ζάχου, Μαρσαλῆ καὶ Μάρκο-Πούλλου, γενήσεται λόγος.

K. ΣΑΘΑΣ.

Τὸ λέν τ' ἀηδὼν στα βουνά, κ' ἡ πέρδικαι στα πλάγια,
 Τὸ λέει κ' ἕνα κλεφτόπουλο στοῦ Ζάχου τὸ λημέρι.
 « Ροδόλα Ζάχο μ' τὰ βουνά, καὶ πόλεμο μὴ κάνης,
 » Πολλὴ Τουρκιά ξεμούτρισε πεζούρα καὶ καθάλα,
 » Ὅσο νάρθη ὁ Μαρσαλῆς, κ' αὐτὸς ὁ Μάρκο-Πούλλος. »
 Κ' ἕνας ἀητὸς ποῦ τ' ἄκουσε στὸ Ζάχο πάγει καὶ λέει:
 « Ὁ Πούλλος σὰς ἐγέλασε κ' ἀρνήθη τὸ βαγγέλιο,
 » Κ' ὁ Μαρσαλῆς ἐπλάκωσε μ' ἐξήντα παλληκάρια. »
 Τὸ λόγο δὲν ἀπόσπασε, κ' ἡ συντοχιά κρατιῶταν,
 Κ' ὁ Μαρσαλῆς ροδόλαε τοὺς κάμπους καθάλαρης.
 Πεταεὶ ὁ Ζάχος τὸ σπαθὶ καὶ ρίχνει τὸ τζουρέκι,
 Κ' ὁ Μαρσαλῆς ἀπὸ κοντὰ στοὺς Τούρκους καθάλαρης.
 « Χόρτασε Ζάχο τὴ Τουρκιά, ἄψε κ' ἐμένα λίγους. »

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΟΥΝΤΟΣ. (1)

Οἱ Τουρκομάνοι ὅτε ὑπῆντων πολυἀριθμὸν τινα λαὸν, εἶτε ὠχυρωμένην τινα χώραν, εἶχον σύστημα νὰ μὴ διακινδυνεύωσιν ἐν μάχῃ, καὶ τότε ἐδήλουν τὸν τόπον ἐκεῖνον ὅπως καταστήσωσιν αὐτὸν ἀοίκητον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ὑπερασπίζοντας αὐτόν. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου οἱ νομάδες μουσουλμάνοι τῆς Ἀσίας καὶ οἱ βοσκοὶ σλάβοι καὶ βούλγαροι τῆς Εὐρώπης κατεκυρίευσαν ἕκτεταμένας χώρας καὶ κατέστρεψαν μυριάδας ἀνδρῶν ἑλληνικῆς φυλῆς. Τὸ σφάλμα ὅμως δέον ν' ἀποδοθῆ καὶ εἰς τὰς κυβερνήσεις τῆς τε Κωνσταντινουπόλεως καὶ Τραπεζούντος, ὧν ἡ πλεονεξία εἰς τὸ νὰ εἰσπράττωσι φόρους ἥτο ἴση πρὸς τὴν ἀμελειαν ἣν ἐδείκνυον περὶ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς χώρας. Οἱ ἐπὶ τῶν ἀμπέλων καὶ ἐλαιῶν φόροι ἐπολαπλασιαζόντο ἀενάως. ἐλησημονεῖτο δὲ τὸ παράπαν ἡ ἐπισκευὴ τῶν ὁδῶν, τῶν ὑδραγωγείων, τῶν γεφυρῶν καὶ διωρύγων. Διὰ τοῦ συστήματος τούτου οἱ καλλιεργοῦντες τὴν γῆν μετ' οὐ πολὺ καταστρέφονται καὶ τέλος ἐκλείπουσιν ὀλοτελῶς. Ὅστις δὴποτε παρκατηρήσῃ μετὰ προσοχῆς

(1) Συνέχεια ἀπὸ φυλλαδ. 76.

τὸ ὀθωμανικὸν κράτος θέλει ἴδῃ τὰ πρακτικὰ ἐξαχόμενα παρομοίων μέτρων. Ἐν τῇ παρακμῇ πάτης ἀπολύτου κυβερνήσεως αἱ δαπάναι τοῦ ἡγεμόνος ἀπορροφῶσι μέγιστον μέρος τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἀσθενεῖς δὲ ἡγεμόνες προτιμῶσι μᾶλλον νὰ κατεδαφίσωσι τὰ τείχη τῶν φρουρίων τῶν ἢ νὰ ἐλαττώσωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν θαλαμηπόλων τῶν καὶ περιορίσωσι τὰς ἐπιδεικτικὰς δαπάνας τῆς αὐλῆς. Οἱ Τουρκομάνοι ἔδρεψαν πολυλάκις τοὺς καρπούς τοιαύτης διαγωγῆς. Ἐκάστη γενεὰ ἐβλέπε κατὰ διαδοχὴν αὐτοὺς εἰσβάλλοντας εἰς ἐπαρχίαν τινα ἢ καταλαμβάνοντας φρούριον τι ἐπὶ τῶν ὀρίων τοῦ κράτους. Ἐν τούτοις αἱ κατακτήσεις τῶν διεκόπτοντο ἐνίοτε καὶ αἱ ὀρδαὶ τῶν ἀπεδιώκοντο μακρὰν, διότι ὅταν ὁ στρατὸς τῆς Τραπεζούντος ἐστρατηγεῖτο καλῶς, ἦτο ὑπέρτερος τῶν νομάδων ἰππέων τῶν Τουρκομάνων. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἀλεξίου Γ', ἡγεμόνος ἀμοῖρου στρατιωτικῶν γνώσεων, ἐγένοντο διάφοροι πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις αἵτινες ἐπέτυχον ὀπωσῶν. Ὁ ἐμίρης τοῦ Βεθάντου ἠττήθη καὶ ἐφονεύθη, ὁ δὲ ἐμίρης τῆς Ἀρσινγὰ ἀπεδιώχθη μετὰ πλείστης ζημίας ἀφ' ἑτέρου ὅμως τὰ φρούρια Ματσούκα καὶ Γολάσα ἔπεσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν μουσουλμάνων. Ἡ μεταξὺ Κερασούντος καὶ Οὐνίχης Λιμνία κατεκτήθη ὑπὸ τοῦ Ταζεδίου, τοῦ νυμφευθέντος τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀλεξίου Εὐδοξίαν, εἶτε παρεδόθη αὐτῷ ὡς προῖξ τῆς ἡγεμονίδος. Ὁ Ἀλέξιος ἀπεπειράθη καὶ δεύτερον ν' ἀνακτήσῃ τὴν Χερσονήσον, ἀλλ' ἡ στρατιωτικὴ αὐτοῦ ἀνικανότης καὶ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ ἀκρασία ἐπέφεραν τὸν ὄλεθρον τοῦ στρατοῦ του, ὅστις πλείοτερον ὑπέφερον ἐκ τε τοῦ ψύχους καὶ τῆς πείνης ἢ ἐκ τοῦ ἐχθρικοῦ σιδήρου. Εὐτυχῶς διὰ τὸ κράτος του, ἡ διχόνοια εἰσέδυσεν ἐν μέσῳ τῶν Τουρκομάνων, καὶ ὁ Ταζεδὶν, ἐμίρης τῆς Λιμνίας, ἐπέπεσε κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Χατζῆ Ὁμέρ Σουλεϊμανδέγη, ἐμίρου τῆς Καλυβίας. Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι, ἀμφοτέροι γαμβροὶ τοῦ Ἀλεξίου Γ', συνῆψαν μάχην ἐν ᾗ ἐφονεύθη ὁ Ταζεδὶν μετὰ 25 χιλιάδων ἐκ τῶν στρατιωτῶν του.

Ἡ ὑπόληψις τοῦ Ἀλεξίου ἔπαθεν ἔτι μᾶλλον ἐκ τινος διαφορᾶς μεθ' ἐνὸς τῶν γενουηνσίων ἐμπόρων, ἢ ἐκ τῶν κατὰ τῶν Τουρκομάνων ἀπολεσθεισῶν μαχῶν. Αἱ ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης αἰσχραὶ λεπτομέρειαι κατέστησαν τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντος ἀντικείμενον παρομοιωτικῆς περιφρονήσεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Εὐγενῆς τις Γενουήσιος, Μέγολος Λερκάρης καλούμενος, ἦτο

μὲν ἐγκαταστημένος ἐν Καφῶ χάριν ἐμπορίου, συνεχῶς δὲ διέτριβε καὶ ἐν Τραπεζοῦντι. Ἐνεκα τῆς καταγωγῆς του καὶ τοῦ πλούτου του εἶχεν εἰσαχθῆ ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Ἀλεξίου, ὅπου διὰ τῶν ποικίλων γνώσεών του καὶ τῆς πνευματώδους ἐμιλίας του εἶχε λάβει τοσαύτην οἰκειότητα καὶ φιλίαν μετὰ τοῦ αυτοκράτορος, ὥστε τοῦτο ἠρέθιζε πλείστον τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Ἑλλήνων αὐλικῶν. Ἡμέραν τινὰ, παίζων εἰς τοὺς πεσσούς, ἦλθεν εἰς λόγους μετὰ τινος νέου ἀπολαύοντος τὴν ἀτιμάζουσαν αὐτὸν εὐνοίαν τοῦ αυτοκράτορος. Ὁ νέος οὗτος Ἕλληνας ἐπὶ τοσοῦτον προέβη αὐθαδεῖας, ὥστε καὶ ἐπληξέ τὸν Γενουήσιον. Ὦν οἱ παρευρεθέντες αὐλικοὶ ἐμπόδισαν νὰ ἐκδικηθῆ ἄμέσως ὁ Λερκάρης ἀκολούθως ἤτησεν ἀπὸ τὸν αυτοκράτορα ἱκανοποίησιν, ἀλλ' οὗτος θεωρήσας τὴν ὑπόθεσιν ἀσήμικτον, δὲν ἔδωκε καμμίαν προσοχὴν εἰς τὰ παράπονα τοῦ Γενουήσιου. Ἀγανακτῆσας ὁ Λερκάρης ἐγκατέλιπε τὴν Τραπεζοῦντα διακηρύττων ὅτι ὁ αυτοκράτωρ θὰ ἔδιδε μετ' οὐ πολὺ λόγον διὰ τὴν αὐθάδειαν τοῦ εὐνοουμένου του, καὶ οὕτω ἐπανῆλθεν εἰς Γενουήν ὅπου ἐξήρτυσε δύο γαλέρας μὲ σκοπὸν νὰ βρῆθῃ ὡς καταδρομεὺς εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν.

Τῷ ὄντι, μετ' οὐ πολὺ ἐφάνη πρὸ τῆς Τραπεζοῦντος, συνέλαβε πλείστους αἰχμαλώτους πρὸς οὗς προσεφέρετο μετὰ φρικώδους σκληρότητος καθότι πάντων τῶν ὀπισθόποτε συγκαταλεγμένων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ αυτοκράτορος ἀπέκοπτε τὴν ρίνα καὶ τὰ ὠτία. Ὁ Ἀλέξιος, οὐρίου πνέοντος ἀνέμου, διέταξε ν' ἀνοιχθῆ εἰς τὸ πέλαγος μοῖρὰ τις συγκεκριμένη ἐκ τεσσάρων γαλερῶν του, ὧν τὰ πληρώματα συνέκειντο ἐκ τῶν καλλιτέρων τῆς αυτοκρατορίας ναυτῶν, οὐδόλως δισταζῶν περὶ τελείας τινὸς καὶ εὐκόλου νίκης. Ἀλλ' οἱ Γενουήσιοι τοσοῦτον ἐπιτηδεῖως ἐθαλασσοδρόμου καὶ τοσαύτην ἀνέπτυξαν τόλμην, ὥστε καὶ τὰς τέσσαρας γαλέρας ἐκυρίευσαν τὴν μίαν κατόπιν τῆς ἄλλης. Οἱ αἰχμαλῶτοι ἅπαντες ἠκροτηριάσθησαν, εἴτα ἐβρίθθησαν διὰ τῶν λέμβων εἰς τὴν παραλίαν. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων κῆρύσσεται γηραιὸς τις νεώτης ὀμοῦ μὲ δύο υἱούς του· καθ' ἣν στιγμήν ἔμελλον ν' ἀκροτηριάσωσι τοὺς υἱούς αὐτοῦ, ὁ γέροντος ἐδεήθη τοῦ Λερκάρη νὰ θανατώσῃ αὐτὸν, ἀλλὰ νὰ φεισθῆ τῶν υἱῶν του, οἵτινες λαθόντες τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Γενουήσιων οὐδὲν ἄλλο ἐπραζαν ἢ νὰ ὑπακούσωσι τὸν πατέρα των. Κατανυγείς ὁ Λερκάρης ἐκ τῆς εὐγενοῦς ταύτης παρακλήσεως ἔλαβεν οἶκτον διὰ τὰ θύματα

τῆς ἀναξίας διαγωγῆς τοῦ ἡγεμόνος των, καὶ ἠρυθρίασεν ἴσως διὰ τὴν εἰδεχθῆ ἐκδικησίαν του. Ὄθεν ἐδωρήσατο τῷ γέροντι τοὺς υἱούς του, ἀνέθηκεν ὁμοῦ αὐτοῖς νὰ φέρωσιν εἰς τὸν αυτοκράτορα πῖθον πεπληρωμένον τριχευμένων ρίνων καὶ ὠτίων ἃ εἶχεν ἀποκόψει ἀπὸ τῶν ὑπηκόων του· πρὸς ταῦτα τῷ ἀπέστειλε καὶ ἐπιστολὴν δι' ἧς τῷ ἐγνωστοποιεῖ ὅτι τὸ μόνον μέσον πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς αυτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου φόρου ἦτο ἢ εἰς τὸν Λερκάρην παραδοῖς τοῦ ἐξυθρίσαντος αὐτὸν νεανίου. Ὁ Ἀλέξιος οὐ τὰ καλλίτερα πλοῖα εἶχον συλληφθῆ οἱ δὲ ὑπηκοὶ κῆρύσσοντο ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν μανίαν τῶν Γενουήσιων, ἠναγκάσθη νὰ ὑποβληθῆ εἰς τοὺς ὄρους τούτους. Ὅτε ὁ νέος Ἕλληνας εὐρέθη ἀπέναντι τοῦ φιλεκδικίου Γενουήσιου, προσέπεσεν εἰς τὰ γόνατά του, καὶ ἀναλυόμενος εἰς δάκρυα, παρεκάλει νὰ τῷ δοθῆ ὁ θάνατος ἄνευ βασάνων, ἀλλ' ὁ Λερκάρης, οὐ εἶχεν ἱκανοποιηθῆ ἢ ἀλαζονεία διὰ τοῦ ἐξυθρίσαντος ἑνὸς αυτοκράτορος περιεφρόνησε τὸν ἄτιμον νεανίαν καὶ ἠρέσθη, λακτίσας αὐτὸν διὰ τοῦ ποδός, νὰ τῷ εἶπῃ μετὰ μειδιάματος μεστοῦ ἔννοιᾶς· «Οἱ ἀνδρεῖοι δὲν ἐκδικεῖνται πλήττοντες γυναῖκας.»

Ἀναμφιβόλως διάφοροι διπλωματικαὶ συμβάσεις μεταξὺ τῆς αυτοκρατορίας τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῶν ἐν τῇ μαύρῃ θαλάσῃ ἀποικίων τῆς Γενουῆς θὰ ἔλαβον χώραν μετὰ τὴν ἀνωτέρω τοῦ Λερκάρη ἐκδικησίαν, καθότι μετὰ τὴν ὑπόθεσιν ταύτην βλέπομεν τὸν Ἀλέξιον ὑποχρεούμενον νὰ παραδώσῃ τοῖς ἐν Τραπεζοῦντι Γενουήσιος οἰκοδόμημά τι ὅπως χρησιμεύσῃ αὐτοῖς εἰς ἀποθήκην. Τοῦτο ἔμελλε νὰ ᾔναι εὐρύχωρόν τι κτίριον ὅμοιον μὲ τὰ καρβανσεράγια τῆς Ἀνατολῆς ἐν οἷς οἱ ἔμποροι ἐναπέθετον τὰ δέματά των, κατόικουν ἐντὸς αὐτῶν καὶ ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς διὰ τῶν ὄπλων. Ταῦτα ὡς καὶ τὰ μοναστήρια τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἦσαν εἰδός τι φρουρίων ἐν μέσῳ τῶν πόλεων. Εἰς τὰς τοσαύτας πυρποληθείσας ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως βλέπει τις ἔτι τὰ τεῖχη τοιοῦτου εἶδους κτίρια. Οὕτως ὁ αυτοκράτωρ ἐπεκύρωσεν ἅπαντα τὰ προνόμια, ὧν ἀπῆλαυον εἰς τὴν ἐπικράτειάν του οἱ Γενουήσιοι ἔμποροι.

Ὁ Ἀλέξιος Γ' εἰ καὶ δὲν ἀνεφάνη οὔτε εὐτυχῆς στρατιώτης οὔτε ἐπιτηδεῖας πολιτικῆς, ἔζησε μολαταῦτα ὡς ἡγεμῶν μετὰ τινος ἀξιοπροπέας κατὰ τὸ φαινόμενον. Παῖς ἔτι ὢν, εἶχεν ἀναλάβει τὸ κράτος ἐν πλήρει ἀναρχίᾳ, μικρὸν δὲ

κατὰ μικρὸν εἶχεν ἐπαναφέρει τὰς ἄμα καὶ διοικήσιν. Πρὸς ἀπάρτιον τοῦ ἔργου τούτου, ἐπραξε πᾶν τὸ ἀπ' αὐτοῦ ἐξαρτώμενον ὅπως προσκτήσῃται καὶ τὴν τοῦ κλήρου συνδρομήν. Τα ὑπὸ τοῦ αυτοκράτορος τούτου χορηγηθέντα τῇ ἐκκλησίᾳ κληροδοτήματα, πολιτικῆς ἔνεκα εἴτε καθ' ὑπαγόρευσιν συνειδήσεως καὶ ὡς ἀντάλλαγμα τῶν ἀμαρτιῶν του, ἦσαν πλουσιώτατα. Ἐπεσκεύασε πολυτελέστατα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Εὐγενίου καὶ κατ' ἔτος ἐώρταζε μετὰ μεγάλης πομπῆς τὴν ἐορτὴν τοῦ ἁγίου δι' ἐξόδων τοῦ αυτοκρατορικοῦ παρεού. Ἀνέκτισε διαφόρους ἄλλας ἐκκλησίας καὶ ἀνίδρυσεν ἢ ἐπεσκεύασε μοναστήρια καὶ νοσοκομεῖα. Ἡ γυναῖκα αὐτοῦ τῆς Παναγίας θεοσκεπάστου, καίμενη ἐν θυμωσίνι τινὶ χωρίῳ καὶ κατὰ τὴν εἰσοδὸν σπηλαίου τινος τοῦ ὄρους Μιθρίου, ἐπλατύνθη καὶ διεκοσμήθη πλουσίως ὑπ' αὐτοῦ. Περὶ τούτου λαλεῖ ὁ σοφὸς Τουρνεφόρτ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς περιηγησεῶς του. Τὸ εὐρύχωρον μοναστήριον τοῦ Σουμελά, ὅπερ ἐκρύπτετο ἐν μέσῳ βράχων, δασῶν καὶ χειμάρρων, ὑπῆρξεν ἐπίσης ἀντικειμενὸν τῆς αυτοκρατορικῆς τοῦ ἐλευθεριότητος· ἐν τῷ μοναστηρίῳ τούτῳ τηρεῖται ἔτι τὸ χρυσόβουλλον ἢ ὁ τῶν προνομίων τοῦ χάρτης, φέρον τὴν ὑπογραφήν τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἀλλὰ τὸ μεγαλοπρεπέστερον τῆς τοῦ Ἀλεξίου ἐλευθεριότητος μνημείον τὸ μέχρις ἡμῶν διασωθῆν εἶναι τὸ ἐν τῷ Ἄθωνι μοναστήριον τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ὃ ἱδρύεται ἐν τινὶ τερπνοτάτῳ χωρίῳ, παρὰ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν πλευρὰν τοῦ ἁγίου ὄρους. Τοῦτο εἶναι μεταγενέστερον τῶν εἰκοσι δύο μεγάλων μοναστηρίων ἅτινα κατέστησαν πολύκροτον τὸν Ἄθωνα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῆς μονῆς τηρούμενον χρυσόβουλλον τοῦ Ἀλεξίου, εἶναι τὸ πολυτιμότερον δείγμα τῆς γραφικῆς καὶ καλλιγραφικῆς τῶν Ἑλλήνων τοῦ μέσου αἰῶνος. Τὸ αυτοκρατορικὸν τοῦτο ἔγγραφο εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ ταινίας χάρτου, ἐνὸς καὶ ἡμισσεως ποδός πλάτους, δεκαπέντε δὲ ποδῶν μήκους, καὶ κοσμεῖται ὑπὸ πολυτελῶν εἰς τὸ περιθώριον ἀραβουργημάτων. Οἱ αυτοκρατορικὸι τίτλοι εἶναι γεγραμμένοι διὰ κεφαλαίων ἐχόντων μέγεθος τριῶν δακτύλων, καὶ κεχρωματισμένων διὰ κυανοῦ χρώματος καὶ χρυσοῦ· ὁσάκις ἐν τῷ χάρτι τούτῳ ἀπαντᾶται ἡ λέξις *μεγαλειότης*, ὑπάρχει γεγραμμένη, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ὑπογραφή τοῦ αυτοκράτορος, διὰ πορφύρας μελάνης, ἧς μόνος ὁ αυτοκράτωρ ποιεῖται χρῆσιν. Ἡ ἀξία τοῦ περιεργου τούτου χειρογράφου ἀφείλεται πρὸ πάντων εἰς τινὰ γραφὴν ἐν ἣ παρίσταται ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἔχων τεταμέναι τὰς χεῖρας καὶ εὐλογῶν τὸν αυτοκράτορα Ἀλέξιον καὶ τὴν αυτοκράτειραν Θεοδώραν· αἱ δύο αὐταὶ μέχρι ποδῶν οἰκῶνες ἔχουσιν ὕψος δεκαεξὲς περίπου δακτύλων, τὰ πρόσωπα δὲ, τὰ αυτοκρατορικὰ στέμματα, οἱ πολυτελεῖς ἐπενδύται, καὶ οἱ περίλαμπροι λίθοι εἶναι ἐξωγραφημένοι μετὰ τῆς ἱκανότητος καὶ τῆς

πολυπράγμονος μερίανης τῶν ἐπιτηδεωτέρων βυζαντινῶν καλλιτεχνῶν. Κάτωθι τῶν εἰκόνων καὶ ἀμέσως μετὰ τοὺς αυτοκρατορικοὺς τίτλους, ὑπάρχουσιν αἱ δύο χρυσαὶ βούλαι, ἧτοι σφραγίδες, μέγεθος ἔχουσαι ἐνὸς πεντοφράγκου, καὶ φέρουσιν τὰς προτομὰς, τὰ ὀνόματα καὶ τοὺς τίτλους τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῆς ἡγεμονίδος. Αἱ σφραγίδες αὗται εἰσι προκεκολλημέναι ἐπὶ τοῦ χάρτου διὰ χρυσῶν πορπῶν.

Ἀλέξιος ὁ Γ' ἀπέθανε τῷ 1390 βασιλεύσας τεσσαράκοντα καὶ ἐν ἔτος. Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ἐξῆσεν ἦτο ἐποχὴ παγκοσμίου σχεδὸν πολέμου, ἀναρχίας καὶ ἐμφυλίων πολέμων, ὀλίγα δὲ χωρὰ ἐν ἰερώπῃ ἀπῆλαυον πλείωτέρας ἐσωτερικῆς ἡσυχίας· καὶ ἀσφαλείας ὡς πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν, ὅσης ἢ αυτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος. Διὰ τῶν διπλωματικῶν αὐτοῦ συνδυασμῶν εἶχε κατορθώσῃ ὁ Ἀλέξιος νὰ τηρήσῃ ἐπιβρόχῃν τινὰ ἢ αἱ στρατιωτικὰ αὐτοῦ ἀποτυχίᾳ εἶχον πολλάκις ἐκθέσει εἰς κίνδυνον, τὰ δὲ ἐμπορικὰ πλεονεκτήματα τῆς χώρας τῷ ἀπέδιδον προσόδους πολὺ σημαντικωτέρας ἀφ' ὅσον ἠδύνατό τις νὰ ὑποθέσῃ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τὴν ἔκτασιν τοῦ Κράτους του. Οἱ ἰσχυρότεροι τῶν πλησιοχώρων ἡγεμόνων ἐπεθύμουν νὰ τηρῶσι φιλικὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις, διότι οἱ ὑπηκοὶ αὐτῶν ἐπλούτου ἐκ τοῦ ἐν Τραπεζοῦντι γενομένου ἐμπορίου. Ὁ Ἀλέξιος ἐπωφελήθη τὰς περιστάσεις αὐτὰς ὅπως διολογήσῃ γαμικὰς συμμαχίας μεταξὺ τῶν ἡγεμονίδων τῆς οἰκογενείας του καὶ τῶν πλησιοχώρων ἡγεμόνων, μωαμεθανῶν τε καὶ χριστιανῶν. Ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Μαρία ὑπανδρεύθη τὸν Κουτλουβέγ, ἀρχηγὸν τῶν Τουρκομάνων τῆς μεγάλης ὀρδῆς τῶν Μεγάλων προβάτων· ἡ ἐτέρα αὐτοῦ ἀδελφὴ Θεοδώρα ἔλαβε σύζυγον τὸν εἰρην τῆς Καλυβίας, Χατζῆ Ὁμάρη· ἡ θυγάτηρ του Εὐδοξία εἶχεν ὑπανδρευθῆ εἰς πρῶτον γάμον τὸν εἰρην Ταξεδδίν, βραχύτερον δ' ἐγένετο σύζυγος τοῦ αυτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου Ἰωάννου τοῦ Ε' ἢ Ἄννα, δευτερότοκος αὐτοῦ θυγάτηρ, ἐδόθη εἰς γάμον τῷ Βασιλεῖ Γ', βασιλεῖ τῆς Γεωργίας καὶ τέλος ἢ τρίτη ὑπανδρεύθη τὸν Ταχαρτὲν, εἰρην τῆς Ἀρσίνης (Ἐρδζενζάνης). Ἡ Κωνσταντινούπολις ἐτέλει τότε φόρον τοῖς ὀθωμανοῖς· ὅθεν οὐδόλως θαυμαστὸν ἂν ὁ αυτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου ἐξήτησε τὴν χεῖρα τῆς θυγατρὸς τοῦ πλουσίου καὶ εἰσέτι ἀνεξαρτήτου τῆς Τραπεζοῦντος αυτοκράτορος.

Ὁ Ἀλέξιος εἶχεν εὐγενὲς τὸ ἀνάστημα, ὄψιν κανονικὴν καὶ ἦν γρυπὸς τὴν ρίνα, ὅπερ (ὡς συνεχῶς τῷ ἀνεμίμνησκον οἱ κόλακες) κατὰ τὸν Πλάτωνα ἦτο βασιλικὸς χαρακτήρ· ἦτο εὐθύμος καὶ γενναῖος, ἐμέμφθησεν ὁμοῦ αὐτοῦ τὴν αὐθάδειαν τὸ βίαιον τοῦ χαρακτήρος καὶ τῷ ἀπέδωκεν κτηνώδους φύσεως πάθη.

(Ἐπεται ἡ συνέχεια.)

Η ΑΛΗΘΗΣ ΜΗΤΗΡ.

Κατὰ ψυχράν τινα τοῦ Νοεμβρίου πρώϊν τοῦ ἔτους 1717 εἰς τῶν ἐν Παρισίαις ἀπυνομικῶν κλητῆρων ἐνῶ διήρχετο πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἶδε πολυάνθρωπον σίναξιν ἐκ γυναικῶν καὶ ἔργατων μετὰ περιεργείας παρατηρούντων τὴν κλίμακα τοῦ ναοῦ καὶ ζωηρῶς συνδιαλεγομένων. Τότε ὁ κλητὴρ πλησιάσας ἤκουσε κλυθμητισμούς καὶ εἶδε νεογνὸν βρέφος ἐντὸς μικρᾶς κοιτίδος ἐκτεθειμένον ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ ναοῦ.

Τὰ πολυτελῆ αὐτοῦ σπάργανα, τὸ πτιλωτόν προσκεφάλαιον καὶ ἐν γένει σύμπασα ἡ ἀποσκευὴ τοῦ ἀπεδείκνυν ὅτι εἶχε γονεῖς εὐκαταστάτους· διὰ τοῦτο καὶ οἱ παρεστῶτες ἐξέφραζον γεγωνυῖα τῇ φωνῇ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν.

— Ἰδέτε, ἀχρεϊότητα μητρός! ἔλεγε μία ὀπωροπῶλις, ἐνῶ εἶναι πλουσία, ἐνῶ ἔχει ὅλας τὰς ἀναπύσεις ρίπτει τὸ βρέφος τῆς εἰς τοὺς δρόμους!

— Πρέπει νὰ τὴν πιάσουν καὶ νὰ τὴν κλείσουν εἰς μίαν φυλακὴν, νὰ σαπίσῃ ἐκεῖ μέσα! ἔλεγεν ἑτέρα τις γαλακτοπῶλις.

— Εἶναι πολὺ εὐμορφο τὸ κακόμοιρο, εἶπε μία ἄλλῃ κυρτάξτε πόσον εἶναι χλωμό· τὰ χερᾶκια τοῦ ἐπάγωγσον! Ὁ Θεὸς ἤξέρει πόσας ὥρας κίτται ἐδῶ κατὰ γῆς!

Ἐν τούτοις ὁ κλητὴρ κατὰ καθήκον ἔλαβε τὸ βρέφος εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ καὶ ἠτοιμάσθη νὰ τὸ μετακομίσῃ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον.

— Μὴ τὸ πέρνης! Ἀνέκραξεν αἴφνης ἡ γυνὴ ἐνὸς γείτονος ὑαλοπώλου. Αὐτὸ τὸ ταλαίπωρον θὰ ἀποθάνῃ καθ' ὁδὸν, πρὶν τὸ μεταφέρειν εἰς τὸ βρεφοκομεῖον. Ἄφες το, τὸ κρατῶ ἐγὼ, παιδιὰ δὲν ἔχω, τὸ κάμνω παιδί μου.

Καὶ τῶντι τὸ βρέφος δὲν παρῆεν ἐλπίδα μακροβιότητος εἰς τὴν κατάστασιν εὐρίσκειτο τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ ἐχρηιάζετο ταχίστην περίθαλψιν διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ζωὴν. Τόσον ἦτο ὑπὸ τοῦ ψύχους καὶ τῆς αἰτίας καταπεποιημένον!

Ὅθεν ὁ κλητὴρ ἀμέλειας παραδεχθεὶς τὴν πρότασιν τῆς ὑαλοπώλιδος, ἐγκαταλείπει εἰς αὐτὴν τὸ βρέφος καὶ ἀναχωρεῖ, ἀφοῦ προηγουμένως ἐσημείωσε λεπτομερῶς ὅλα τὰ ἐπ' αὐτοῦ εὐρεθέντα ἀναγνωριστικὰ σημεῖα.

Ἡ γυνὴ τοῦ ὑαλοπώλου ἦτο πένης πενηστᾶτη, ἀλλ' εἶχαν ἀγαθότητα ψυχῆς μεγάλην καὶ ἠγάπησε μετὰ τρυφεράς στοργῆς, τὸ ἐγκαταλειμμένον βρέφος, τὸ ὅποιον καὶ αὐτὸ κατόπιν τὴν ἀντηγάπησεν ὡς γνησίαν μητέρα. Μετὰ παρέλευσιν ἐνταύτοις ὀλίγων ἡμερῶν ἄνθρωπός τις ἄγνωστος εἰσῆλθεν εἰς τὸ πτωχικὸν οἰκημᾶ τῆς καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης θὰ λαμβάνῃ ἐτησίαν χορηγήσιν δύο χιλιάδες φράγκα ἐξασφαλιζόμενα αὐτῇ διὰ γραμματίου πρὸς περίθαλψιν καὶ ἀνατροφὴν τοῦ ἐκθέτου παιδός· ἀλλὰ περὶ τῶν γονέων οὐδὲ λέξιν ἀνέφερεν, ἕκτοτε δὲ ὅλαι αἰ προσπᾶθειαι τῆς ὑαλοπώλιδος πρὸς ἀνακάλυψιν αὐτῆς ἀπέβησαν μάταιαι καὶ τὸ πᾶγμα ἐτηρήθη μυστικὸν ἐπὶ πολλὴν χρόνον.

Ἐν τούτοις χάρις εἰς τὰς περιποιήσεις καὶ εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τῆς ὑαλοπώλιδος, τὸ παιδίον ἤξανε καὶ ἐνδυναμοῦτο ἐκπλήσσον τοὺς πάντας διὰ τῆς προώρου καὶ τεραστίας διανοητικῆς αὐτοῦ ἀνκπύξεως· ἰδίως δὲ τοὺς διδασκάλους ἐξέπλητην ὁ πρὸς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας ζήλος τοῦ καὶ ἡ εὐκολία μετ' ἧς ἔλυε τὰ πολυπλοκώτερα προβλήματα ἄνευ οὐδενὸς βοηθήματος. Διὸ κοινῇ ψήφῳ ἐκλήθη παρ' αὐτῶν δεύτερος Πασχάλ (1).

Ὁ Νεὸς λοιπὸν Δ' Ἀλαμπέρ (οὕτω ὀνομάσθη τὸ ἐκθετὸν βρέφος) περατώσας τὰς σπουδᾶς τοῦ καὶ ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῶν μαθηματικῶν, ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὸν πενυχρὸν οἶκον τῆς ὑαλοπώλιδος, ἀφ' ἧς οὐδέποτε πλέον ἀπεχωρίσθη, καὶ τοι περιελθὼν εἰς μερίστην περιοπὴν δόξης ἐνεκεν τῶν πολλῶν καὶ ἀξιολόγων αὐτοῦ συγγραμμάτων, περὶ τῶν ὁποίων μέγας λόγος ἐγένετο καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην.

Περὶ δὲ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔζη γυνὴ τις περιβόητος ἐπὶ ὠραιότητι καὶ εὐφυίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐρωτοτροπιᾷ ὀνομαστὴ, ἡ κυρία Δὲ Τενσὲν θειασότης ἐνθερμος τοῦ συρμού καὶ ἀδελφὴ τοῦ ἀρχιεπισκοποῦ Λογδοῦνου. Αἱ σκανδωλώδεις αὐτῆς σχέσεις καὶ πρὸ πάντων αἰ μετὰ τοῦ Ἀντιβασιλέως καὶ τοῦ ὑπουργοῦ αὐτοῦ καρδινάλιου Δουβουᾶ ἄφησαν ἐποχὴν· ἀλλὰ μετὰ τῶν ἐραστῶν τὴν πρώτην θέσιν κατεῖχεν ἐν τῇ καρδίᾳ τῆς ἀνωτέρως τις ἀξιωματικὸς τοῦ πυροβολικοῦ ὀνόματι Δεστούχ. Τῶν μετὰ τοῦ τελευταίου τούτου λοιπὸν σχέσεών τῆς καρπὸς ἦτον ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Δ' Ἀλαμπέρ.

Ὅτε δὲ τὸ τέκνον κατέστη, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀνὴρ διάσημος ἐν φιλολόγοις, τὸ μητρικὸν φίλτρον καὶ τοι πρὸ πολλοῦ καταπνιγὲν ἤρησε πάλιν ν' ἀναθάλλῃ, καὶ ἡ κυρία Δὲ Τενσὲν ἐπεθύμησεν ἐπιθυμίαν μεγάλην νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ σπνεγγυς τὸν υἱὸν τῆς. Ἄλλ' ὁ Δ' Ἀλαμπέρ δὲν ἤθελε κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ἔλθῃ εἰς συνέντευξιν μετ' αὐτῆς, ἐωσοῦ τέλος πάντων κατεπέστη, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως νὰ συμπαραλάβῃ εἰς τὴν ἐπίσκεψιν καὶ τὴν θετὴν αὐτοῦ μητέρα.

Ἡ ἡμέρα τῆς συνεντεύξεως προσδιορίζεται, ἡ κυρία Δὲ Τενσὲν ἀναμένει, φθάνει τέλος καὶ οὐδὲς τῆς. Ἄλλ' ὅτε ἔδραμε πρὸς αὐτὸν μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας,

— Δὲν εἶσαι σὺ ἡ μήτηρ μου! ἀνέκραξεν ὁ Δ' Ἀλαμπέρ ἔνδακρυς· μίαν καὶ μόνην μητέρα ἔχω, τὴν ὑαλοπώλιδα!

Καὶ τῶντι ἀληθὴς μήτηρ τοῦ ἐκθέτου βρέφους εἶναι ἐκείνη, ἧτις ἐγκαταλειμμένον τὸ παραλαμβάνει, κατὰ ψυχρὸν τὸ θερμαίνει εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, ἄσιτον τὸ διατρέφει, καὶ παρὰ τῶν ἀσπλάγχων γονέων τοῦ μισηθὲν τὸ περιποιεῖται καὶ τὸ ἀγαπᾷ ὡς ἴδιον τέκνον. Ἡ μήτηρ ἐκείνη δέχεται τὰς εὐλογίας τοῦ ὕψιστου.

(1) Διάσημος μαθηματικὸς Γάλλος.